

**Carolus Magnus redivivus, hoc est, Caroli Magni
Germanorum, Gallorum, Italorum, et aliarum gentium
monarchæ potentissimi, cum Henrico M. Gallorum &
Nauorrorum Rege florentissimo comparatio : vtriusq[ue]
Regis historiam breuiter complectens, quam Regum &
Principum Speculum possis appellare**

<https://hdl.handle.net/1874/421061>

CAROLVS MAGNVS

REDIVIVVS,

HOC EST,

CAROLI MAGNI GER-
MANORVM, GALLORVM,

ITALORVM, ET ALIARVM GENTIVM MONAR-
chæ potentissimi, cum HENRICO M. Gallorum & Na-
uarrorum Rege florentissimo comparatio: vtriusq;
Regis historiam breuiter complectens, quam
Regum & Principum Speculum
possis appellare.

AUCTORE IO. GVILIELMO STVCKIO TIGVRINO.

*Vt pullos gallina suos fouet atque tuetur
 Ne miluis fiant præda cibusq; feris
 Haud secus hostilem contra rabiemq; dolosq;
 Rex Gallus Gallos protegit vsque suos.*

M. D. XCII.

CAROLUS MAGNUS

CAROLI MAGNI GER
MANORUM GALLORUM

Imperatoris et
Francorum Regis
et Italici Imperatoris
et Siciliae Regis
et Africae Regis
et Siciliae Imperatoris
et Siciliae Regis
et Siciliae Imperatoris
et Siciliae Regis

ANNO DOMINI MILLESIMO...

Imperatoris et
Francorum Regis
et Italici Imperatoris
et Siciliae Regis
et Africae Regis
et Siciliae Imperatoris
et Siciliae Regis
et Siciliae Imperatoris
et Siciliae Regis

2
ILLVSTRISSIMO PRIN-
CIPi, FRIDERICO IV. COMITI

PALATINO RHENI, DVCI BAVARIAE, S. ROM.
Imperij Archidapifero, ac Principi Electori pri-
mario, Domino suo Clementissimo

S. D.

VBIVM non est, Princeps & Elector il-
lustrissime, quin Celsitudo tua ex Io.
Casimiri Principis illustrissimi, gloriosae
memoriae, patris ac quasi patris sui cha-
rissimi & obseruandissimi obitu acerbo
& immaturo ingentem merito cum toto
Palatinatu, immo cum vniuersa Repub.
Christiana dolorem luctumq; hauserit: quem Deus pro im-
mensa & infinita sua bonitate S. sui Spiritus (qui quidem
optimus est & efficacissimus consolator) virtute atq; sola-
tius lenire ac mitigare, luctumq; hunc vestrum atq; moero-
rem gaudio atq; laetitia compensare dignetur. Et si enim pre-
clare cum illo beateq; actum esse nemo est qui dubitet, qui
omnibus vitae, seu militiae potius huius nostrae (vt eam ve-
rissimè Iobus appellauit) ærumnosae laboriosaeq; miseris,
molestis atque periculis siue praesentibus siue futuris liber
atq; solutus, cum Deo, cū Christo Immanuele nostro, cum
angelorum et electorū innumerabiliū choro vitam viuit ve-
rè vitalem, immortalem ac beatam: tamen C. T. totaq; Res-
pub. Christiana alieno hoc periculosoq; tempore illo qua-
si patre patriae fidelissimo, sapientissimo, fortissimoq; orba-
ta, maximo merito in luctu & squalore versatur.

Verum vt innumera alia vitae huius incommoda atque

E P I S T O L A

damna vel publica, vel priuata; ita quoque damnum, & iacturam hanc maximam vos nosque omnes, voluntate acquiescentes diuina, æquis animis, ac moderatè patienterque ferre oportet. Preter alia autè in hoc luctu C. T. consolari magno perè atque recreare debet singularis admirabilisque Dei prouidentia atque misericordia (cuius quidem ille in ipsa ira sua nunquam omnino obliuiscitur) quòd eo demùm tempore hunc heroicæ virtutis laudisque patrum suum (quo illa ceu patre, tutore ac moderatore teneret & ineuntis suæ ætatis optimo fidelissimoque vsa est) ad se ex his terris in cœlestes illas sedes atque domicilia euocare voluit, quo C. T. ex tutela iuxta bullam auream & imperialem excedens, confirmata gratè, corroboratoque non parum iudicio, capax iam administrationis huiusce muneris amplissimi esset. Sic olim apud Romanos pueri ingenui ac nobiles, prætexta & bulla aurea deposita, exitu anni xvii. virilem ætatem ingredienti togam virilem sumere solebant, quæ idcirco & virilis, & quòd albi coloris nulla admixta purpura esset, pura & denique, quòd libertatis erat initium, libera fuit dicta. Nemo secundum sapientissimorum quorumque sententiam bene alijs imperare potest, nisi qui prius bene a alijs paruerit. Quoniã igitur C. T. adhuc ab ineunte ætate cum patris, benedictæ memoriæ, tum aliorum virorum sapientissimorum (inter quos Otho à Grunrad vir, vt familiaris eius nobilissimæ nomen sonat, consilio, sapientia, & a alijs virtutibus florentissimus numerari in primis nominarique debet) consilijs, præceptis atque monitis saluberrimis optime paruit & obtemperauit; nõ dubitamus quin illa post hac ad optime foelicissimeque suis imperandum indies apta magis & idonea sit futura. De hac igitur paterna, hæreditaria, & quidem ampla, excelsa & sublimi dignitate Electorali, quam C. T. ineunte hoc nouo anno, Deo auspice, subditis

ditis cunctis fauentibus, plaudentibus, Deoq; supplicanti-
 bus, foelicissimè auspicata est, cùm tota Repub. Christiana,
 verè atque ex animo gratulor, Deumq; precor, vt diutur-
 nam ei vitæ huius ac valetudinis vsuram impertiat, Sancti-
 que sui spiritus donis atq; muneribus ita augeat, vt popu-
 lo curæ fideiq; suæ à Deo commisso atq; concredito quàm
 diutissimè foelicissimèq; præesse simul atq; prodesse possit.
 Quoniam autem parentes & maiores C. T. illustris, ac eter-
 na laude dignissimi, cùm erga patriam meam, tum erga Re-
 ges Regnumq; Gallicum optimè semper affecti & animati
 fuerunt, idq; nõ verbis solùm, sed etiã re ipsa atq; factis egre-
 giè declararunt, & C. T. cùm auitæ virtutis, tum singularis
 suæ erga Regem hunc Gallia, qui nunc, Dei gratia, Regno
 illi præest, in proxima illa expeditione Germanica multa cla-
 ra & illustra documenta dedit: idcirco hanc meã Carol. M.
 clarissimi olim Francia, Germania, Gallia, Italia, & aliarũ
 gentium Regis, & Imperatoris, & Henrici M. Gallia & Na-
 uarra Regis florentissimi comparationem historicã, vt C.
 T. potissimùm dedicarem et quasi consecrarem, in animum
 meum induxi. Spero etiã omnino fore, vt quemadmodum
 C. T. non aut solùm & maioribus suis perpetua memoria
 laudeq; dignissimis, verùm etiã huic ipsi Gallie & Nauarre
 Regi, qui nunc rerũ, Dei gratia, potitur, nominis affinitate
 est coniunctus (Henrici. n. i v. & Frider. i v. nomina augusta
 & honorifica, regni, Imperij, foelicitatis, pacis opũq; fausta
 omina atq; symbola, affinia sibi inuicẽ sunt & cognata) ita
 quoq; virtutibus, rebus gestis, benè imperandi scientia, foeli-
 citate deniq; ad vtriusq; similitudinẽ quàm proximè acce-
 dat. Etsi verò hæc mea lucubratio, si res & personas, quæ in
 illa tractantur & explicantur, magnas & magnificas quis
 consideret, magna meritò & tanto Príncipe, qualis est C.
 T. dignissima videri possit: tamẽ si forma, modus, ratio atq;

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

stilus rudis & incultus, quo illa tractata à me & explicata sunt, expendatur, fateor, & quidē liberē & ingenuē fateor, tenue nimis & exiguū, ac amplitudine tua minus dignum esse hoc meum opusculū. Quamobrem tantō magis C. T. rogo, oro atq; obtestor, vt pro magnitudine & abundantia bonitatis humanitatisq; sue, paruū et exiguū hoc meum opusculum atq; munusculum, ex animo C. T. obseruantissimo profectum, sereno vultu, & placido beneuolōq; animo accipere, bonam in partē interpretari, & aduersus malignorum quorumuis hominū morsus atq; calumnias patrociniū suo fideli tueri atq; defendere velit. Idem quoq; cupio simul gratissimi mei erga C. T. de me meisq; optimē meritam, animi esse testimonium: in quo quidem suo erga me fratremq; meum charissimū fauore atq; clemētia vt perseueret, & sibi cōmendatos habere pergat, demissē humiliterq; rogamus.

Deus Opt. Max. (ne diutius C. T. maximis & grauissimis, ab initio præsertim Administrationis huiusce suæ amplissimæ, cogitationibus & occupationibus distentam, interpellem) sancto suo spiritu ita regat atq; gubernet, vt non modò Reip. sed etiam Ecclesię religionisq; Christianę & orthodoxæ, in qua optimē educatus & institutus est, cultor, nutritus, propugnator & propagator, cōtra oēs inferiorū portas, fortis, constans, diuturnus ac foelix in hoc mundo esse possit, & post diuturnam, foelicem, tranquillam & pacatam vitam munerisq; huius sui augustissimi perfunctionē in Christo & per Christum cœlestem, æternam & beatissimā illam vitā consequatur, Amen. Tiguri Cal. Mar. quo mense C. T. primū lucē hanc ante xviii. annos aspexit, cuius vsura fauorem quem annū gubernationis vestrę primū, & multos adhuc sequentes foelices faustosq; C. T. à Deo seculorū omnium conditore et moderatore immortalī ac omnipotente precamur.

C. T. ADDICTISSIMVS
IO. GVILIELMVS STVCKIVS.

*In manu
fratris
18.*

4

HENRICVS VVOLPHIVS.

CAROLVS ecce tibi rediuinum: pellege: dices.
HEINRICVS nunc est, *CAROLVS* ante fuit.

IN CL. V. D. IOAN. GVLIELMI
STVCKII SPECVLVM REGVM.

D. GAB. GERB. IAMBICVM.

*M*INTVS Heroas libellus maximos,
Pictos suis coloribus,
Proponit orbi, contuendos Regibus,
Instar Specilli, Stuckius.
Ut lineamenta oris in purissimo
Humana pellucunt vitro,
Sic pauculis in paginis his emicant
HEINRICVS, atq; *CAROLVS*.
Hos inter, ut lucet specillarum nitor,
Sic fulget auctor Stuckius.

DE CAROLO MAGNO REDIVI-
VO, NOBILISS. CLARISSIMI Q. VIRI D. IO.
Guilielmi Stuckij obseruandis.

IOANNIS TURNOVI, ELEGIA.

*R*EX HENRICE DEO Regum acceptissime Regi
Quis tua pro meritis scepra referre potest?
Quis sacras iusto comprehendet carmine laudes?
Quis memoret dextra facta stupenda tua?

Ipsa tibi cedit longè superata vetustas:
Palmis obscuras præcatrophæa novis.
Est tua nota polo virtus: est cognita terris:
Est pelago, stygijs est quoq; nota vadis.
Francigenum superas ô fortunate Monarchas.
Atque atavos Reges laudis honore præis.
Hinc merito gemini gestas diademata Regni,
Christicoliq; gregis nomen & omen habes.
Ante tuos vultus fugiuntq; caduntq; Tyranni,
Porrigit & victas gens inimica manus:
Conversiq; frequens mundi conventus ad aras
Effundit pro te vota precesq; DEO,
Dat populus, dat clarus eques, dat thura senatus:
BORBONIVM Regem compira cuncta sonant.
Historici, vatesq; tuum per secula nomen
Transmittunt, paribus, disparibusq; modis.
Ante alios mea lux, TIGVRINI fama Lycæi
STVCKIUS hoc tibi, Rex maximè, condit opus.
Quin etiam infantes tenero ridente labello
Incipiunt nomen laude sonare tuum.
Et majora manent, licet hæc sint maxima: de te
Credita vix mundo, sydera juncta parant.
Christigenis justum solus moderabere sceptrum,
Imperioq; premes climata cuncta tuo.
Vtq; fuit Regum latè Rex CAROLUS olim
Maximus, (à magno qui benè nomen habet.)
Maximus in tenebris, cheu Rex CAROLUS olim:
Sic luce in clara maximus vnus eris.
Te duce, Rex Regum, sanctum reparabit ovile.
Dissectas coget, te duce, Pastor oves.
CHRISTE gregis tanti Pastor: reparator ovilis
CHRISTI adum Regis dirige, quæso manus.
Sis ô Rex Regum, Regi tu tamen amicum,
Et tua condenti Regna benignus ades.

CAROLVS

CAROLVS MAGNVS^s REDIVIIVS IN CHRISTO.

VIVAT, VALEAT, VINCAT.

MOS est apud nos vetus admodum & laudabilis, ve
quotannis die eo, qui Caroli Magni nomine est insi-
gnis (quo quidem die magnus ille Imperator ante an-
nos ferè DCCCLXXXI. fato suo fundus est) oratio
a qua habeatur, qua officij nostri admoneamur. Id muneris cum mi-
hi publica auctoritate, cui equidem deesse nolui, nec sanè debui, fuerit
impositum, operæ pretium, & loco, temporiq; huic consentaneum fore
putavi, si de ipsius Caroli M. vita, moribus, virtutibus, rebusq; gestis
præclaris & eximijs (vnde Magni cognomen est adeptus) in am-
plissimo ornatissimoq; cœtu, pro ingenij mei tenuitate, verba facerem.
Nam quoniam æquum & iustum est eorum nos, qui de patria, de
Repub. Ecclesiâq; nostra bene fuerunt meriti, memoriam gratis ani-
mis colere, Caroli quoq; certè illius Magni memoriam gloriosissimam,
quam nulla vnquã tempora, nulla hominũ delebit obliuio, nos meritiò
gratissimis animis retinere ac prosequi decet, qui cum de tota Repub.
Christiana, cum de patria, schola Ecclesiâq; nostra optimè est meri-
tus, plurima & maxima in illam contulit beneficia. Quanto autem
tantus Imperator patriam nostram complexus sit amore, illud quoq;
argumento non est leui, quòd illam inuisere, in illa aliquandiu com-
morari, atque ita præsentia sua illam decorare ac cohonestare voluit.
Deinde cum maiores eius, collegium templumq; hoc nostrum au-
gustissimum ac magnificentissimum fundassent, maximisq; privile-
gijs, muneribus atq; donis ditassent, ille non modò hanc maiorum suo-
rum liberalitatem ac munificentiam tabulis atque diplomate confir-
mauit ac stabilivit, verum etiam magno cumulo nouorum donario-
rum privilegiorumq; auxit. Id quod factum est Anno Imperij eius X.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Indict. XIII. Vt nihil dicam, quod filius quoq; eius Ludouicus Pius cognomine, & nepos, Ludouicus Germanicus cognomento, patrem & auum suum imitati, patriam similiter nostram maximo prosequuti fuerunt fauore atque beneficentia, cuius rei testis est collegij atque cœnobij illius alterius sceminarum (quod Frauwenmünster vulgò appellamus) institutio atq; fundatio à Ludouico Germanico facta, cuius donationis originalis illustre habemus diploma. Eius Cœnobij abbatissa prima fuit Hildegarda Ludouici Regis filia. Secunda Bertha eius soror, Caroli Crassi Imperatoris Rō. soror, An. Do. D. CCCL. Caroli M. proneptis. De Hildegarda epitaphium huiusmodi in cœnobio S. Galli reperiam est: X. KL. Ian. Hildegarda virgo Christi. D. Ludouici Regis filia de hoc seculo migravit ad Christum. Et humata est in Ecclesia S. Regule & Felicis martyrum Christi, in castro Thurego.

Hic iacet in tumulo Christi dignissima virgo

Hildegarda, nitens moribus egregijs.

Hac fuit eximia Ludouici filia Regis,

Mentem sponte sua vouerat illa Deo.

Bis denos octo vita compleuerat annos:

Migrans ad sponsum virga beata suum.

Aliorum eius posterorum & successorum, Regum clarissimorum similem benignitatem hinc prætermitto, literis & annalibus nostris consignatam, cuius commemoratio nimis longa foret atq; prolixa.

Quoniam igitur & Carolus ipse Magnus, & eius cum maiores & prædecessores, tum posteri & successores patriam nostram maximè affecerunt, ornarunt sibiq; deuinxerunt beneficijs, quis non intelligit iustitiæ æquitatiq; esse consentaneum, ipsiq; adeo iuri naturæ, vt tanti Imperatoris honorificam semper mentionem faciamus: atq; ita eius virtutum rerumq; gestarum laude dignissimarum recordatione, cum gratos nos, vt par est, erga illum præbeamus, tum ad earum imita-

tionem

tionem excitemur. Quoniam verò Henricus III. Rex Gallie & Navarræ Christianissimus (pro cuius salute & incolumitate, cum qua patriæ nostræ salus & incolumitas omninò est coniuncta, assiduas merito ad Deum publicè priuatimq; preces atque vota fundimus) Caroli illius Magni & agnatus est quasiq; propago, & in Regno hoc Gallico seu Francico iustus legitimusq; heres atque successor, & denique virtutum eius laudumque præstantissimarum strenuus est imitator, ita ut maxima sit inter utrumque non solum generis, familia, Regni, sed etiam vitæ, morum, virtutum, actionumq; laudabilissimarum affinitas atque coniunctio, idcirco utriusque comparationem instituere, ac cuius ceu oculis spectandam proponere statui, cum aliorum, tum Plutarchi philosophi & historici nobilissimi exempli ac imitatione, cuius in conferendis clarorum & illustrium virorum vitæ præclara, laudabilis, vilis fructuosaq; opera extitit. Hoc pacto vna, ut est in proverbio, fidelia duos dealbabimus parietes, hoc est grata memoria tum illi mortuo (seu ut verius loquar, non mortuo, sed vitam illam verè vitalem & immortalem viventi) tum huic vivo iustum debitumq; tribuimus honorem, iustam meritamq; pro maximis veriusq; in nos nostramq; patriam meritis, referemus gratiam. Interim tamen in recolenda, bene de nobis meritorum hominum, siue vivorum, siue mortuorum memoria, in ipsis hominibus ceu causis secundis subsistere animis nostris atque herere debemus, ne in superstitionem & idololatriam prolabamur (deos enim quosdam, inquit Cicero, constat ex magnis beneficijs esse constitutos) sed potius mentes animosque nostros altius erigere, & ad Deum ipsum ceu causam & auctorem omnium bonorum beneficiorumque primarium attollere debemus, ut ei potissimum omnia ab hominibus, ceu diuinæ beneficentiæ instrumentis, accepta & in nos collata siue publica, siue priuata beneficia, accepta referamus, atque nos tum pectore, tum ore, tum opere gratos præbere studeamus. Ex hac porro vitæ utriusque narratione simul & comparatione pulcherrima, meo iudicio, saluberrimaq; & caduca, fragilis ac ærumnosa

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

huius vitæ benè feliciterq; degendæ, & æternæ, immortalis ac beatissimæ illius vitæ consequendæ præcepta non politici solum & civilis, sed etiam ecclesiastici ordinis sortisq; homines haurire poterunt. Quoniam autem, sat scio, ut meæ mihi metipsi tenuitatis optimè conscius, hæc mea narratiuncula, cum rerum personarumq;, quas tractandas suscepi, præstantissimarum dignitati atque splendori, tum acerrimo acutissimoq; iudicio, expectationiq; legentium nequaquam respondebit, idcirco quosuis hanc ipsam meâ lucubratione lecturos, tantò vehementius rogo, oro atque obtestor, ut pro singulari cuiusvis humanitate, eaque sum dicturus, æquis benevolisq; animis percipere, & bonam in partem interpretari velint.

Et si verò multi sunt vel antiqui, vel recentes vitæ rerumq; gestarum Caroli Magni scriptores & historici (inter quos tamen nonnulli multas nugas, nœnias atque fabulas vanas & aniles, veris asperserunt) tamen palma, mea sententia, deferenda fidesq; præcipuè adhibenda est Eginharto Germano, antiquo, nobili claroq; scriptori, qui Caroli Magni non solum coævus, sed etiam amicus, familiaris, minister, scriba seu Cancellarius, consiliorum denique actionumq; ferè omnium conscius atque socius intimus & fidelissimus exiit. Unde ipsemet in præfatiuncula sua in hanc suam historiam: Mibi, inquit, conscius eram, nullum ea veracius, quàm me scribere posse, quibus ipse interfui, quæq; præsens oculata, ut dicitur, fide cognoui. Pluris autem, ut verissimè miles ille apud Plautum ait, est oculatus testis vnus, quàm auriti decem. Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt. Non desunt tamen nonnulli, qui hanc historiolum, quæ Eginharto inscribitur, Albino seu Alcuino, quo præceptore, & studiorum morumq; suorum moderatore fidelissimo Carolus Magnus vsus est, ascribunt.

Hunc itaque ipsum ceu oculatum fideque dignissimum resem ac scriptorem, & narrationem simul, quam ille adhibet, ordinem atque seriem ceu temporis rationiq; maxime conuenientem sequi certum est. Nam quoniam alij quoque, Caroli M. vitam et res gestas literis memoriaq;

moriam^q mandarunt, ut Robertus Gaguinus, Donatus Acciolus, Io. Auenticus, Nauclerus, Crantius, Carolus Sigonius huius ipsius Eginharti (suppresso tamen plerunq̄ eius nomine) breuem, planam, perspicuam, & quod caput est, veracem historiam secuti sunt, idem mihi quoque in hac mea lucubratiuncula faciendum esse duxi. Si qua tamen alia præter ea, quæ Eginhartus scripsero suo complexus est, in alijs historicis occurrant, commemoratione fideq̄e digna, quæq̄e ad propositum nostrum pertinere videbuntur, ea ex illis deprompta adijcere est animus.

Verum antequam ulterius progrediar, velim vnumquenque, quod ipsum à re propositoq̄ nostro non erit alienum, mecum vnà recordari & in memoriam reuocare, signum illud atq̄ prodigium diuinum in ade siue basilica nostra maiore (quam grossmünster vulgo appellamus) anno LXXII. à Deo omnipotente editum. Huiusmodi enim signa, quibus Deus nobis quasi aures vellicat, nosq̄ ad veram salutaremq̄ pœnitentiam inuitat & allicit, minimè profectò nos surdis auribus præterire, eaq̄ negligere & aspernari, sed animis nostris assidue voluere atque reuoluere decet, quibus nimirum ad veram seriamq̄ pœnitentiam primo quoque tempore capessendam & agendam impellamur. Duae sunt, vti notū est, cum maiore illo nostro S. Felicis & Regula templo coniunctæ à posteriore eius parte turres, quæ vnà cum ipso templo, ut annales nostri testantur, à Ruperto siue Ruyprechtro (quem Galli Robertum vocant) Alemannia Duce, magistro equitum siue Duce militum et cognato Ludouici Regis Francorum quem alij III. alij IIII. huius nominis esse volunt (nam de eo non planè constat) extructæ sunt anno Do. & Seruatoris nostri DCLXXX. Hic enim vnà cum Vigharto fratre suo Presbytero (qui Ludouico Regi sanguinis communionem fuerunt coniuncti) omnia prædia atque bona sua, quæ illis ex paterna hereditate obtigerant, Ludouici Regis cognati sui permissione atque venia partiti, illa ad ecclesiasticum usum contulerunt. A. Rupertus quidem collegium atque templum hoc nostrum S. Felicis & Regula, Vighartus autem Lucerna ad Rusam

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

fl. in honorem S. Mauricij & eius sociorum, nec non S. Leodegarij, & omnium sanctorum cœnobium siue collegium (quod in Donationis sue diplomate paruum tugurium vocat) fundarunt, & construi curarunt, vti q̄, etiam omnia bona & possessiones suas ad vtriusq̄ conseruationem, & ad cultum diuinum ibi exercendum contulit.

1572
 Porro nostri templi turris altera, quæ septentrionem montem- que Tigurinum spectat, in cuius inferiore parte siue trunco est campanile, & statua equitis equo insidentis visitur (quam verisimile est Ruperti fundatoris etiam imaginem) anno LXXII. secundo die Maij (quo mense antiquitus quotannis Regij Francorum & Gal- lorum conuentus agitari consueuerunt) postridie eius diei, quo Synodus Ecclesiastica fuit habita, sub vesperam fulmine caetera paula- tim tota, cum ingenti totius ciuitatis nostræ tremore atque trepida- tione, conflagrauit ad truncum vsque vbi sunt campanæ, frustra stre- nuis & fortibus nonnullis viris incendium illud omni opera atque la- bore suo non sine vitæ periculo extinguere conantibus. In cuspide autem eiusdem turris Luna fuit coniuncta cum Stella inaurata, quæ tandem in terram decidit. Cui igitur queso dubium est, quin diui- num illud fulmen, illud turris illius antiquissimæ incendium, & con- flagratio, illa Lunæ atque stellæ ruina casu quæ (vt taceam de dome- sticis & intestinis nostris malis, atque vulneribus, quorum illud simi- liter fuit prasagium) incendium illud Gallicum, quod eodem anno paucis mensibus, die illo fatali sancti Bartholomæi accidit, hoc est, diram, tristem, funestam, horrendam, crudelem, immanem, in- auditam & inusitatam illam Parisinam & Gallicanam cum innu- merabilium omnium status, ætatis, & ordinis hominum, cum plurimo- rum quasi turrium, id est, felicissimorum virorum lanienam atque eadem prænunciarit?

Deinde illa Lunæ crescentis in turris culmine atque fastigio col- locatæ (quæ cum Ecclesia, cum Reipub. modò crescentis, modò de- crescentis in hoc mundo est symbolum) ruina atque casus quid aliud portendit, quàm eiusdem Ecclesiæ & Reipub. Gallicana (quæ in iuro,

intuto, pacato, tranquillo & florente statu videbatur esse constituta) subitum & quidem gravissimum casum, qui ab occasu parum absuit: Nam ut Luna illa corniculata atque crescens. subito de fastigio suo decidit, ita, proh dolor, Ecclesia & Respub. Gallicana eo anno gravem passa est ruinam atque casum, & ex quieto, tranquillo & florente suo statu in extremam prolapsa est miseriam.

Præterea stella illa inaurata, quæ Luna crescenti affixa unâ cum ipsa in terram decidit, quid obsecro aliud præsignificavit, quàm tristem luctuosumque cum innumerabilium aliarum Regni & Ecclesiæ Gallicanæ stellarum atque luminum, id est, virorum omni virtutum genere refulgentium, tum verò atque in primis stelle illius splendidissimæ, hoc est, illustrissimæ & serenissimæ illius tunc quidem Regis Navarræ, hodie per gratiam Dei Regni Galliæ & Navarræ casum tristem luctuosumque prænuntiavit, qui unâ cum agnato suo Principe Conrado, gloriosæ memoriæ, subito ex nuptiali illa sua festiuitate atque lætitia in extremum luctum, ex libertate in seruitutem, ex florente statu in tragicam planè miseriam calamitatemque incidit.

Hoc porrò incendium atque fulmen Gallicum anni LXXII. multa alia fulmina atque incendia dira ac funesta, id est, clades atque calamitates luctuosissimas per XX. continuos annos fuerunt consecutæ, quibus mirum profectò est Regnum & Ecclesiam illam totam non constigisse, ac penitus absumptam esse. Quæ quidem illius sociæ, fœderatæ, nobisque multis nominibus coniunctissimæ nationis incendia, id est, bella intestina nos quoque attingunt: iuxta Vergiliani illud.

Nam tua res agitur paries cum proximus ardet.

Verùm non est quod animus nostris despondeamus, et omnè cum Galiorum sociorum & fratrum nostrorum, tum nostræ salutis spem abijciamus, modò Deum verique maturæ poenitentia placare studeamus. Deus enim, qui in ipsa ira atque furore suo misericordiæ suæ semper recordatur, neque omnem illius memoriam abijcit, in illo ipso incendio & conflagratione illius turris, gratiæ & misericordiæ suæ, nostræque salutis communis clara & illustria nobis signa atque documenta dedit.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

Nam primò quemadmodum turris superior illa pars conflagrauit, inferiore illius parte, siue trunco & fundamento manente saluo & incolumi, & illa ipsa turris, conflagrata amplissimi nostri magistratus auctoritate atque munificencia ex cupro, cum antea fuisset lignea, pulcherrimè fuit instaurata & reedificata, sic speramus Dei inprimis summi & cœlestis illius nostri magistratus, freti clementia, deinde Regis virtute ac fortitudine, Regnum illud Gallicum in pristinum pacis dignitatisq; statum restitutum iri. Deinde vt luna illa crescens cecidit quidem de suo fastigio in terram, minimè tamen fulmine ignique illo fuit consumpta, tandemque in pristinum suum locum fuit restituta, in quo illa adhuc stat, sic Respub. & Ecclesia Gallicana, etsi horrendo illo XX. imò XXX. annorum incendio horrendum in modum deuastata fuit ac deformata, tamen, Deo illam tuente ac defendente, nequaquam adhuc, inuito Diabolo & omnibus eis satellitibus, excisa est & exterminata, quin Regem patremque nacta fortissimum & fidelissimum paulatim reedificatur, & in pristinum suum statum restituitur. Item vt stella quoque illa nostræ turris luna affixa decidit quidem vnà cum luna in terram, nec tamen incendio illo conflagrauit, sed tandem vnà cum luna in turris culmine rursus fuit collocata: sic splendidissima et clarissima illa stella, hoc est, Rex Gallie atque Navarra, qui Reipub. & Ecclesiæ Gallicanæ affixus planè est & adductus animo, studio & cogitatione sua, de eius salute dies noctesque cogitans, etsi grauem subiit atque perpeffus est horribilemque casum, tamen mirifica, imò stupenda Dei potentia atque clementia præter omnem spem expectationemque hominum, non solum pristinae libertati, saluti dignitatiq; suæ, de qua actum planè esse videbatur, fuit restitutus, sed etiam ad supremum illud maiestatis potestatisque culmen, Deo proceribusque Regni id approbantibus, fuit euectus. Atque hoc ipsum cui dubium quin stella illa noua, inusitata, miraculosa, quam Deus illo ipso anno in cælo accendit, & quasi signum aliquod ad bene sperandum sustulit, fuerit significatum. Hoc item est 1520 Idus illud, quo anno M.D. XX. die mensis Martij III. repertum est in Hel-

in Heluetia in Tauri montis biatu, qui tam magnis imbribus accide-
 rat, monumentum propheticum T. Sibylla reperit, cuius hoc
 est initium. Orietur Sydus in Europa supra Iberos, ad magnam Se-
 ptepcionis domum, cuius radij orbem terrarum illustrabunt, &c. Sy-
 dus illud viri docti & cordati interpretantur hunc ipsum Henricum
 M. Gallie, quæ ad Septentrionem est Hispania, Regem, de quo Sibyl-
 la, unica tandem auri sanguinis propago. Huc accedit aliud signum
 eius temporis, quod ipsum quoque observatione esse dignissimum, &
 nequaquam silentio prætermittendum. Nam altera turris, quæ me-
 ridiem spectat, montemque Albis, quam Raperius ille inchoatum re-
 liquit, ei, quæ fulmine tacta conflagrauit, contigua, cum singulari Dei
 benignitate, cum strenuorum & fortium civium opera atque labore
 ab incendio illo omnino intacta & immunis permansit. In illius infe-
 riore quidem parte est Caroli M. (vnde Caroli M. turris vulgò ap-
 pellatur) sedentis in solio Regio, capite coronam auream, & manu v-
 na gladium semistrictum cum capulo aureo (quod signum est iustitiæ)
 altera pomum aureum, cui crux infixæ (quod cum pietatis, tum amo-
 ris, charitatis, pacis & concordia est symbolum) tenentis atque ge-
 stantis statua habitu regali visitur. in cuspide autem turris gallus stat
 gallinaceus, ventorum tempestatumque quasi index ac monstrator.
 Notum est autem vulgò, autem illam animal esse prudens, sagax, pro-
 vidum, cautum, circumspectum (vnde Iobus cap. 51. gallo inquit, quis
 dedit intelligentiam?) laboriosum: item vigilans, imperiosum, pu-
 gnax, gallinarum & pullorum suorum amantißimum, vnde pruden-
 tia, vigilantia, fortitudinis, quæ & opytæ deniq; & charitatis est
 symbolum, de cuius virtutibus multa præclare Plinius lib. 10. ca. 21.
 disseruit. Quemadmodum igitur & turris illa altera, & quæ in illa
 est Caroli M. statua, & gallus ille gallinaceus ab incendio fuit im-
 munis: Sic Deus pro admirabili sua gratia Regem hunc Gallie &
 Navarra, qui est quasi turris quadam valida ac munita, qui est
 quasi alter Carolus M. de cælo ad nos delapsus, qui denique & na-
 tione est Gallus, & quovis gallo gallinaceo prudentior, fortior,

bellicosior, subditorum suorum ceu gallinarum & pullorum suorum
 amantissimus, admirabili Dei consilio atque beneficio, quod omnes
 homines meritò in admirationem, immò stuporem rapit, ex innume-
 ris & infinitis fulminibus, flammis, facibus, ignibus, incendijs, id est,
 periculis maximis & presentissimis salutis incolumis quæ euasit, ad repa-
 randum nimirum et restaurandù Regni Gallici statù à Deo reseruatus.

Nunc, ut ad rem propositum quæ nostrum, unde digressus sum, re-
 deam, quedam in Eginharti historia statim ab initio occurrunt, quæ,
 quoniam proposito huic nostro, & hodierno Regni rerumque Gallica-
 rum statui atque conditioni, apta valdè sunt & accommodata, nos quo-
 que ab ijs potissimum exordiemur.

Primò igitur omnium docet, quàm vilis & abiecta, quàm exan-
 guis & eneruata familia Merouea seu Merouingia, ex qua Franci
 Reges sibi creare soliti erant, & ultimorum illius familie Regum
 status atque conditio fuerit, ita ut nihil ferè præter Regis nomen atque
 titulum, & inanem quandam dignitatis Regiæ speciem siue laruam
 habuerint. Nam ut omnia humana in deterius semper vergunt ac-
 ruunt, donec tandem omnino corruant: ita Regia quoque illa familia
 Merouea à Meroueo filio Clodouei II. (qui III. Rex Francorum
 numeratur) deducta ac denominata, cum multorum Regum fuisset se-
 minarium, omnem ferè tandem ante occasum suum sub V. aut VI. vl-
 timis Regibus splendorem dignitatemque suam amisit. Nam quem ad-
 modum in prima & aurea illa (unde etiam aureo capiti diuino oracu-
 lo comparatur) mundi monarchia Assyriaca, due fuerunt, quæ illam
 tenuerunt illique imperarunt, familie, nempe Ninia seu Niniuingia
 à Nino & Semiramide deducta, ex qua postremus monarcha fuit
 Sardanapalus, & Phulbelochia à Phulbelocho qui Sardanapalum,
 coniuratione aduersus illum facta, è medio sustulerat, denominata, ita
 (ut norunt omnes, qui vel primoribus labris historias Gallicas degu-
 starunt) in Regno Francico seu Gallico tres familie nobilissimæ, nem-
 pe Merouingia à Meroueo, Carolouingia à Carolo M. vel (ut alij
 volunt) à Carolo Marcello Caroli M. auo, & Capouingia ab Hu-
 gone Capeto nomen originemque suam trahentes, & ex se inuicem pro-

seminata ac propagata, perpetuo quodam & nunquam interrupto or-
 dine atque serie per annos mille (quod sanè admiratione est dignissi-
 mum) sibi inuicem in Regni huius possessione & administratione suc-
 cesserunt. Capouingia autem familiae duae fuerunt propagines, nempe
 gens *Valesia* & *Borbonia*, ex quibus, cum illa sit extincta, altera nunc
 optimo iure in Regno Gallico successit: Scatum porrò familia *Me-
 rouingia*, & Regum ex illa ultimorum *Eginhartus* his verbis descri-
 bit. Iamdudum, inquit, gens illa nullius vigoris erat, nec quicquam
 in se clarum, prater inane Regis vocabulum praeferebat: Nam &
 opes & potentia Regni penes palatii praefectos, qui maiores domos
 (*Hausmeyer* vel *Hofmeyer*) dicebantur, & ad quos summa Im-
 perij pertinebat: neq; Regi aliud relinquebatur, quam ut Regio can-
 tum nomine contentus (ergo Rex erat nomine seu titulocenus) crine
 profuso, id est, prolixo, barbaq; submissa, (talis fuit antiquorum *Fran-
 cia* Regum habitus cultusq; corporis, vnde à *Clodio Comato* seu *Ca-
 pillato*, *Comati* seu *Capillati* fuerunt appellati, & *Capillitium* insigne
 fuit Regium, de cuius iure multa extant in historijs) in solio resideret,
 ac speciem dominantis effingeret, legatos undecunq; venientes audi-
 ret, eisq; abeuntibus responsa, quae erat doctus, vel etiam iussus, ex sua
 velut potestate redderet, cum prater inutile Regis nomen, & preca-
 rium vita stipendium, quod ei praefectus aulae, pro ut videbatur (id est
 pro lubitu & arbitrio suo) exhibebat, nihil aliud proprii possideret,
 quam vnam preparui reditus villam, in qua domum, ex qua famulos
 sibi necessaria ministrantes, atq; obsequiū exhibentes, pauca numero-
 sitatis habebat: Quocunq; eundem erat, carpento ibat, quod bobus iun-
 ctis, & bubulco rustico more agente trahabatur: Sic ad palatium,
 sic ad publicum populi sui conuentum, qui annuatim (mense sub
 Maio) ob Regni utilitatem celebrabatur, Rex, sic domum redire so-
 lebat. At Regni administrationem, & omnia, quae vel domi, vel fo-
 ri agenda ac disponenda erant, praefectus aulae procurabat. Est
 autem, ut hoc obiter addam, carpentum vehiculi matronalis genus,
 à *Carmente Euandri* matre dictum, secundum illa *Ouidij*: Nam

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

prius Ausonias matres carpenta vehebant, Hac quoque ab Euandri dicta parente reor. Hinc Livijs: Matronis, inquit, concessum est, ut plastro ad sacra ludosq;, carpentis festo profestoq; die virentur. Galli tamen olim ex carpentis depugnare soliti. Scipio quoque Nasica Boijs devictis in triumpho spolia Gallicis carpentis transverso scribitur. Hinc apud Gallos fabri lignarij Charpentiers, id est, Carpentarij vocantur.

Eundem statum & conditionem Auentinus his verbis describit, & quasi depingit, quæ quoniam ad superiorum confirmationem & explicationem pertinent, subijcere libuit. Vnà cum Dagoberto (quem Grimoaldus aula præfectus, Regnum offectans, sacerdotum ritu conderi, sacrisque initiari curarat, & ad Scotos relegauerat) Imperij Francorum maiestas corruit. Præfecti prætorio (quos Germani Marosalices, maiores domus, siue aulæ, et duces Francorum nuncupabant) Regnum trahere, rapere, lacerare atque omnem potentiam in se transferre, omnia munia negotiaque Regia domi forisque obire ceperunt. Reges otio torpescere, inane Regis nomen ferre, in umbra & angulis delitescere, omnem atatem silentio, venationibus, voluptatibus, transigere ceperunt. A vulgi conspectu remoti, neminem admittere, neminem audire, neminem cognoscere consueverunt, polui Regem supplicis conspectu arbitantes, quem Persicorum quoque Regum olim morem fuisse legimus. Semel quoque anno leges illi vmbrailes ad conuentum Regni solennem, mense Maio bobus veclus aduentabat. Ibi data acceptaque salute, mox se latebris rursus abdebat. Pascebatur eius familia à Palatij præfecto. Pertulerant c. ferme annos huiusmodi Regum ignauiam atque socordiam Gallicæ & Germaniæ populi. Hæc Auentinus, hæc scribunt & testantur etiam alij historici.

Qualis autem gentis Merouingia sub vltimis eius Regibus, talis olim Niniungia sub postremis Assyriæ Regibus status fuit atque conditio, ve antiquæ illorum temporum historia clarissima testatur, quorum postremus Tonosconcoleros Assyriacè Sardanapalus Græcè

Gracè dictus, prodigiosa luxuria homo (vnde in proverbum abiit, vt homo mollis, effæminatus, vt voluptuarius Sardanapalus per Antoniam appelletur) miserrimè interijt. Sed quid opus est antiqua recensere, annon idem quæso hac ipsa nostra ætate seu tempestate potius in eodem Gallie Regno, in familia *Valesia* paulò ante eius occasum scimus accidisse? Quis enim ignorat tres postremos familia *Valesie* Reges, nimirum *Franciscum* II. *Carolum* IX. *Henricum* III. non tam re & potestate, quàm nomine seu titulotenus Reges fuisse, matris & oligarcharum quorundam imperio potestatiq̃, ne dicam tyrannidi subiectos, qui ipsis simul totiq̃ Regno pro sua voluntate seu libidine potius imperarunt, cuncta domi forisq̃ pro suo arbitrio administrarunt. Annon Regina mater corruptissimorum & flagitiosissimorum quorumque visa opera, filios suos in otio, in umbra, in ludis, choreis, libidinibus, amoribus quoque educari, atque ita mores illorum corrumpi ac depravari curavit? Qua de re multi sæpè proceres sapientissimi & piissimi, penes quos summa rerum potestas & administratio esse debebat, gravissimè sunt conquesti. At nihil mulieri illi erat antiquius, gratius & iucundius, quàm vt filij sui remoti ab omni re negotioq̃ graui & serio, sibi totiq̃ Regno vtili, iocis scurrilibus, ludis obscænis, otio, amoribus, delitijs, voluptatibus omne vita sua tempus transigerent, quò nimirum illa tantò facilius, maioriq̃ cum licentia, cum amoribus & delitijs suis cuncta in Regno illo pro libidine sua miscere, agitare ac turbare posset. Quemadmodum igitur olim, vt paulò ante ex *Eginharto* & *Auentino* diximus, sub postremis illis gentis *Merouea* Regibus, Regni rerumq̃ omnium potestas penes aule seu palatii magistros erat, ita sub tribus postremis istis gentis *Valesie* Regibus omnis potestas partim penes *Reginam* matrem, partim oligarchas quosdam extitit, qui cuncta pro suo gerentes arbitrio, trium postremorum istorum Regum ætate puerili atq̃ tenera, vita umbratili, molli, delicata & voluptuaria, illorumq̃ deniq̃ indulgentia, securitate atq̃ socordia ad Regnum Gallicum non tam gubernandum, quàm perturbationum, ac tantum non euertendum impie nefarièq̃ abusi sunt.

Voxa her s. 2
v. 7. h. 1. 1. 1. 1. 1.

Gravissimè s. 2

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

runt. Hinc tot tancaq̄ lachryma, hinc bellum istud intestinum, tam
dirum, tam tetrum, tam funestum, tam pestiferum, tam denique diu-
turnum natum est, unde tot tancaq̄ clades & calamitates (quarum
ne nunc quidem est finis) in totum illud Regnum redundarunt. Porro
Childericus, siue Hildericus, siue (vt hodie nomen illud exprimimus)
Huldricus nominis huius III. (nam duo ante illum huius nominis
Francorum Reges fuerunt, vt vita & moribus corruptis, ita fortu-
na aduersa & calamitosa ei simillimi (Stupidus propter ingenij men-
tisq̄ stuporem cognominatus, Vitlonis Reguli Boiorum (qui Pipini
sororem Hyttrudam nomine in matrimonio habebat) & aliorum
conspiratione, Zacharia & Stephani II. Papa Ro. vt Eginhartus
& Auentinus, iussu & auctoritate miser, de Regio solio dignitate que
sua deturbatus, captus, confusus, vna cum Gisala Regina & coniuge
sua à Thessalono, filio Vitlonis Boiorum Reguli, in Boiariam abdu-
ctus, in cœnobium S. Henneræ, quod est Reginoburgij, tanquam in
carcerem & ergastulum perpetuum fuit detrusus. Gisala verò Regi-
na & coniunx eius in cœnobium Cochliense ad lacum eiusdem nomi-
nis (Cochelsee) in superiore Boiaria, sub radicibus alpiū sicut relegatur,
vbi defuncta & humata esse dicitur. Id accidit anno Do. D. CCL.
vel D. CCLI. vt alij volunt. Anno à Merouei Imperio CCCII.

O infelicem, calamitosam luctuosamq̄ Childerici istius Regis for-
tunam, qui simul & Regno, & capillitio (quod insigne erat Regium,
quodq̄ Crotildis illa tancifecerat, vt filijs suis caput, quam capillos
amputari maluerit) & libertate, & patria & coniuge deniq̄ sua pri-
uatus magno cum dedecore atque ignominia in monasterium ceu car-
cerem perpetuum atque exilium fuit relegatus. Nolo hic pluribus di-
sputare, quo iure, quauē iniuria hoc factum sit, Regnumq̄ Francicum
à Childerico ad Pipinum fuerit translatum, id me sapientioribus, &
iurium legumq̄ peritioribus dijudicandum relinquo. Hinc autem pa-
tet, Papas Ro. iam pridem Reges & Imperatores vel creandi & co-
ronandi, vel deponendi & Regia sua dignitate priuandi, Regna deniq̄
& Imperia ab vna gente ad aliam transferendi ius potestatemq̄ sibi
arrogasse

arrogasse & usurpasse. Hic iure igitur mihi cum poeta illo Lig, ex-
clamare & interrogare posse videor.

Num Petrus, num Clemens, num cetera turba priorum
Sceptra Latina dabant?

Et si verò Rex ille hanc pœnam & calamitatem vitijs atq; peccatis
suis (si vera sunt, quæ historici de illo tradunt) promeruerat, tamen &
Papa Ro. & Burchardus primus Vuirzburgensis seu Herbipolen-
sis Episcopus, qui vnà cum Volhardo Pipini Archicapellano à Pi-
pino Romam ad Zachariam Pontif. Ro. missus fuit, & Bonifacius
Archiepiscopus Moguntinus, à quo in Sueßionum ciuitatem inaugu-
ratus fuit, & Virilo Pipini affinis, & Pipinus ipse, qui in eius locū susse-
ditus est, vir aliàs virtutibus præclarus, & reliqui conspirationis huius
aduersus illum initæ socij, calamitatisq; auctores, non omninò viden-
tur esse excusandi.

Sed omiſſa longiore hac de re disputatione, videamus rursus, quan-
ta inter Huldrici III. ultimi gentis Merouingia (vt nonnulli volunt)
& Henrici III. ultimi gentis Valesia Regis tempora atq; fortunam
ſimilitudo. Quis enim eſt tam in Gallia hoſtes, hoc eſt, rerū Gal-
licarum tam rudis et imperitus, qui neſciat parum abſuiſſe, quin quod
olim Hilderico illi III. acciderat, Henrico quoq; III. accidiffet, hoc
eſt, vt ipſe quoq; de ſolio ſuo Regali deiectus in monaſterium aliquod
fuiſſet detrufus, niſi fraudem hanc atq; vim, quæ ei intentabatur, par-
tim fraude vulpina, partim vi leonina præuenire atq; repellere in ani-
mum ſuum induxiſſet. Nam primò quidem pro calliditate & aſtu-
tia, quiduis ſimulandi diſſimulandiue more ac conſuetudine ſua, ani-
maduerſis iſtis hoſtium ſuorum conſilijs atq; inſidijs, aſſumpto habitu
monaſtico ceu pelle vulpina, Regni gubernacula ſe deponere, & alijs
tradere velle ſimulauit, hoſtium nimirum ſuorum dolos fraudesq; hoc
pacto eludendi, & cum illis ceu vulpibus, vt eſt in prouerbio, vulpi-
nandi gratia, ſequutus poeta illius iudicium atque conſilium hoc di-
ſticho expreſſum:

Iudice me, fraus eſt conſeſſa repellere fraudem,
Armaq; in armatos ſumere iura iubent.

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

Itaq; tandem commodam nactus occasionem, pellem assumpsit leoninam, & iniurias partim sibi iam antea illatas, partim inferendas, quaeq; ei parabantur, viriliter vltus est ac repulit.

Verum ne sic quidem hostiū suorū vim insidiasq; effugere potuit, sed quemadmodū Hildericus seu Haldricus ille III, ex monarcha factus monachus, simul & Regno, & libertate, & coniuge, & patria sua fuit priuatus: ita Henricus III, à monacho (ò facinus stupendum, horrendum, ingens) à monacho inquam (quod hominum genus Rex ille semper vnice amarat, fouerat, in agno in precio et honore, familiarissimū deniq; habuerat) crudelissimè fuit interemptus: nec Regia tantū dignitate, sed ipsa vita fuit spoliatus, familia simul eius nobilissima & antiquissima deleta penitus & extincta.

Apparet igitur ex his omnibus, quā propè rerum Gallicarum, sub tribus vltimis ex gente Valesia Regibus status, accedat ad antiquum illum Regni Francici & Gallici sub vltimis illis gentis Merouae Regibus statum, à quo Eginhartus historiam suam exorditur. His igitur praemissis, quae viam quodammodo aditumq; ad sequentia muniunt, nunc ad ipsam Regis vtriusque comparationem aggrediar, ex qua patet, Magni nomen honorificum & augustum non Carolo tantū illi antiquissimo & clarissimo Gallorum, & Germanorum Regi ac Imperatori, verū etiam Henrico IIII, Gallorum, & Naruarorum Regi (qui hodie floret) Christianissimo, optimè conuenire, ac proinde ei quoq; meritò esse tribuendum.

Vnde autem potius exordiar, quā ab ipso vita vtriusque ortu, hoc est, natalibus seu natiuitate, quae quidem parentes, maiores, genus, tempus locumq; natalem complectitur. Quod igitur ad parentes & maiores vtriusq; clarissimos attinet: Caroli quidem M. pater fuit Pipinus, Breuis seu Pusillus cognomento, forsā sic dictus ob breuem seu pusillam corporis staturam, & ad differentiam Pipini Crassi, qui Pipini huius auus, Caroli Magni proauus fuit. Esi autem breuis ille fuit & pusillus corpore, tamen animo, virtutibus, rebusq; gestis magnus fuit, nec breuis, sed longa, imò perpetua est eius virtutum re-

rumque gestarum gloria, cuius pracones sunt omnes historici. Patria enim & vniuersae Reipub. Christianae strenuam ac fidelem operam nauauit, illamque à multarum barbararum gentium vi, impetu & incursionibus fortissimè fidelissimeque esse tutatus.

Hic ab initio aule praefectus fuit, quem magistratum illum (qui eum temporis regia dignitatis, auctoritatis, potestatisque vim obtinebat) à patre, auo & maioribus suis hereditario iure ad se deuolutum, primò communiter cum fratre suo Carolomanno, deinde, postquam ille monastica vita se addixit, solus magna cum laude gessit. Tandem verò, Hilderico Rege per auctoritatem Pontificis Ro. deposito, ipse eiusdem Pontificis auctoritate atque opera, ob egregia in ciuitatem & ecclesiam. Ro. merita, ex praefecto palatii factus est Rex Galliae. Hic, antequam ulterius progrediar, quari merito potest, rectè ne Pipinus fecerit, vir aliàs virtutibus rebusque gestis clarissimus, quod Childericum legitimum suum Regem, Dominum ac Magistratum de legitimo illo suo Regno atque dominio deturbari, & ad monasticam seruitutem redigi, seque in eius locum sublimari, & ad regiam illam dignitatem, prouehi esse passus, quod quidem ego me doctioribus & iuris legumque peritioribus, dijudicandum relinquo.

Quòd si quis dixerit, Papæ iussu & auctoritate (ut Eginhartus liberè fateatur) id factum, & idcirco id iure factum videri. Responderi merito potest, nihil Papæ & Pontificibus Ro. esse in Regna & Imperia ciuilia, praesertim verò in Regnum Gallicum seu Francicum omnium ferè totius orbis terrarum Regnum liberrimum, iure vel diuino vel humano, iuris ac potestatis. At dicat alius Pipinus Hilderico Rege sapientia ac virtutibus longè fuit praestantior, ac proinde Regno illo dignior eius, vtilior. Id si verum est, ergò continuo quiuis consiliarius, praefectus, officarius, qui vel suo vel aliorum iudicio, Regi ac Magistratui suo summo sapientia & alijs virtutibus praestabit, Regnum & Imperium inuadere, ei sese intrudere, id accipere, & legitimo suo Domino eripere poterit. Quanta per Deum, hinc confusio, rerumque perturbatio consequeretur?

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

Dixerit etiam non nemo benè feliciterq; hoc ei posterisq; illius successit, ergò benè fecit. Respondere possum cum poeta illo,
Careat successibus opto,

Quisquis ab eventu facta notanda putat.

Quibus verbus docet, & quidem verè reatq; docet nobilis ille poëta, facta quævis ipso iure atq; lege, non autem successu atq; eventu, siue secundo siue aduerso notanda, hoc est, estimanda, & vel probanda vel improbanda esse. Est enim iniquum, inquit Plinius, sed vsu vulgò receptum, quòd honesta consilia, vel turpia, pro vt malè aut prosperè cedunt, ita aut probantur vel reprehenduntur. His adde quòd post Caroli M. obitum inter filios eius atq; posteros horrenda miserandaq; exortiterunt bella incestina, quibus sapientes nonnulli & cordati viri volunt Deum, qui, vt in Decalogo scriptum est, parentum peccata in tertiam & quartam generationem punit, hanc Pipini Breuis in suum Regem atq; Dominum perfidiam puniuisse.

At dicat alius, Pipinus vir fuit bonus atq; probus, æquitatis iustitiæq; amans, non ergo regale hoc munus ambisset, vel sibi oblatum recepisset, nisi id iudicasset æquitati & iustitiæ esse consentaneum. Respondet, legibus, non exemplis viuendum est. Pipinus fuit homo, & idcirco peccare potuit, vnde vel sanctissimos & sapientissimos quosq; homines affectibus in transuersum raptos, turpiter grauiterq; septennemò peccant ac labuntur. Hinc verò (nam aliorum τὰ θύματα nostra debent esse καθάρματα) Reges, Imperatores ac Principes documentum capiant vitæ ac salutare, vt nimirum non ipsi otio atq; desidiosa, securitati & socordia, venationibus, ludis, libidinibus ac voluptatibus indulgeant, omnem rerum politicarum & Ecclesiasticarum curam, administrationem potestatemq; alijs temerè permittant, ne idem illis, quod & Hilderico in Regno Francico, & Sardanapalo olim in prima illa monarchia Assyriaca, & deniq; plurimis alijs accidit, vsuueniat, nempe vt ipsi quidem in extremum adducti contemptum, ex Domini sunt serui, & ij, qui antea illorum fuerunt serui, eorum euadant Domini, & cum ipsos, cum illorum heredes ad perpetuam seruitutem redigant.

Pipinus

Pipinus autē cū n̄ XV. annos, aut, ut alij volūt, XV III. Francis im-
 perasset, finito bello Aquitanico, quod contra Vaisarium Aquitaniae
 Ducem susceptū, per continuos IX. annos gesserat, apud Parisios mor-
 bo aquae intercutis diem suum obiit an. D. CCC. LXVIII. VIII. Cal.
 Octobris, id est, die XXIV. Sep̄ieb. in cœnobio Dionysiano sepultus, su-
 perstitibus 2. filiis Carolo M. & Carolomanno, ad quos successio Re-
 gni diuino nūz peruenerat. Hic etiam, antequam à Pipino Breui di-
 scedam, non esse tacendum, quod eius sobrinus fuit Theodoricus Saxo,
 qui Comes Andegauensis, & Hugonis Capeti abauus fuit, anno
 D. CCC. XL. gener Vuittekindi Magni Ducis Saxonū. Theodo-
 rici autem illius Saxonis filius fuit Robertus Fortis, anno D. CCC.
 LXVI. Iudas quoq; Machabeus, scilicet ob heroicam fortitudinem
 cognominatus, qui Hugonis Capeti proauus in eadem cum Carolo
 Magno linea ponitur. Roberti autem Fortis filius fuit Robertus, an-
 no D. CCCCXII. Roberti filius fuit Hugo Magnus, anno
 D. CCCCCLVII. Huius denique filius fuit Hugo Capetus Rex Gal-
 liae Valesiorum atq; Borboniorū genarcha. Hæc addere volui, quod
 inde constat, Henricum M. Caroli M. esse agnatum seu gentilem.

Henrici Magni pater fuit Antonius Borbonius Rex Navarrae
 cū singulari bonitate, & alijs virtutibus, cū fortitudine rebusq;ue
 fortiter gestis clarus, qui Henr. II. in Piccardia legatus, anno XLII.
 in Septentrionalis Belgicae parte Teraubanensem arcem nobi-
 lissimam ac munitissimam cepit, & solo equauit. Flandros vnà cum
 Comite Reutio, eorum Ductore, fudit ac fugauit. Filerium oppidu-
 lum, aliaq; castella in Artesiensibus cepit; multaq; alia, bellicae virtutis
 ac fortitudinis specimina edidit. Postea abdicata Pictardia, Aquita-
 niae gubernator factus est, anno M. D. LIII. Octob. XXI. die.
 Tandem anno LX. sub nomine primi Principis, Regis & fratrum
 Augustissimorū, atq; ad eò totius Regni cura & administratio (quam
 Regentiā vulgò vocat) ut proximo agnato in celeberrimo Regni or-
 dinum cōuentu ei delata est, atq; ita totius Regni cōsensu, auctoritate
 & decreto apud omnes Francos prerogatiua primi Principis habuit,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

unde liquido constat, ad Henricum M. eius filium primogenitum ius Regni pertinere. Tandem bello hoc intestino in obsidione & oppugnatione Rotomagensi globulo tormentario ictus, anno M. D. LXXII. die 17. Nouemb. fato suo functus est.

Caroli M. mater fuit Bertha nomine, quam Eginhartus Berthrudam vocat (quidam Vueribrudam appellant) Heraclij, ut nonnulli volunt Imperatoris Constantinop. filia, foemina eximijs virtutibus ornata, quae in extrema senectute mortua est, quam Carolus M. ad finem vsq; eius vitae, pro pietate sua, constanti & quidem singulari amore, honore & obseruantia coluit. Henrici M. mater fuit cum generis, cum virtutis claritate atq; praestantia illa nihilo inferior, nec nomine tantum, sed etiã re ipsa Ioanna, hoc est, gratiosa, S. Spiritus gratijs, donis atq; muneribus praclaris cumulata & abundans, Henrici Albretij Regis Navarrae (qui Ioannis Albretij filius fuit) filia unica, regniq; Navarrae haeres, Francisci I. Regis Francorũ ex sorore Margareta neptis, mulier seu virago potius & heroina religiosa ac sapiens, quae ut filium hunc suum unicum amavit, & pro materna sua charitate pie sancte q; educavit atq; instituit, ita illo vicissim ei omnia iusta debita q; amoris & obseruantiae officia, quae à grato pioq; filio proficisci possunt, ad vitam vsque finem plenè cumulate q; praestitit.

Caroli M. auus fuit Carolus Martellus Princeps & Dux Francorum, cuius praestantissimae virtutes resq; gesta ab omnibus historicis decantantur, & ad caelum vsq; maximis laudibus efferuntur. Verè fuit Martellus (quae vox lingua Gallica seu Francica sonat malleum, sive pistillum, & fistucam) hoc est, flagellum, domitor atq; victor quorumvis immanissimorum patriae & Ecclesiae hostium. Is namq; ceterus tyrannomastix seu potius tyrannotonos, tyrannos per totam Franciam dominatum sibi vendicantes oppressit, & Sarracenos ex Hispania eruptionibus crebris Galliam occupare tentantes (quod idem hodie quoq; fieri videmus) duobus magnis praelijs, vno in Aquitania apud Pictanium ciuitatem, altero iuxta Narbonam apud Byrram seu Byrram fluiuium deuicit atque prostravit, & in Hispaniam
redire

redire compulſe. Hic etiam cœnobium illud re & nomine opulentum
 Augiæ Inſulæ (Rychennouw) in Turgania ſicam extruxit
 ac fundavit, eiſque primum abbatem creavit Pirmirium ere-
 mitanum, qui ex Gallia illas in oras anno DCCXXIII. venerat.
 Magiſtratum itaque illum, id eſt, aulæ præfecturam, ſibi à patre &
 maioribus ſuis relictum atque commiſſum egregie adminiſtravit, qui
 quidem honor, ut Eginhartus noſter teſtatur, non alijs à populo da-
 ri conſueverat, quàm ijs, qui & claritate generis, & opum amplitu-
 dine cæteris antecellerent, quique Reges neceſſitudine aliqua attingerent.
 Franciſ præfuit annis XXVII. mortuus anno DCCXLI.
 Conſobrinus eius fuit Hildebrandus, ſeu Lambertus. Henrici M.
 avus fuit Carolus Dux Vendocinus, Par Francia, Piccardiæ guber-
 nator: qui Franciſcam Alenconiam Renati Ducis Alenconij filiam
 anno M. D. XIII. in uxorem duxit, quæ nuptiæ Caſtello duni fue-
 runt celebratæ, obiit anno M. D. XXXVII. Is præfuit Regio Con-
 ſilio, quo res Gallia adminiſtrabantur, tum quando Franciſcus I. Rex
 captivus in Hiſpania detinebatur: & eius prudentia et fidelitate Re-
 gnum Galliæ fuiſſe tunc conſervatum, teſtatur Bellaius, qui tempori-
 bus illis floruit. Huius Ducis Vendocini ſoror Antonia Borbonia
 nupſit Claudio Lotharingico, Guiſij & Aumalij Comiti (vnde Gui-
 ſij cæteri deſcenderunt) quæ nuptiæ anno M. D. XIII. Lutetiæ Pa-
 riſiorum fuerunt celebratæ. Hunc ipſum Carolum Borbonium (quod
 hæc ſilentio prætereire non poſſum) Ludouicus XI. Rex Galliæ unà
 cum Longouillano Prorege Aquitaniæ cum valido exercitu auxilio
 miſit Ioanni Regi Navarræ Henrici M. proavo materno: ad eam
 Regni Navarreni partem, quam Ferdinandus V. Rex Arragoniæ,
 Pontificiæ excommunicationis prætextu, vi atque iniuria occupave-
 rat, recuperandam. Atque ita mira Dei providentia Henrici M. a-
 vus paternus, eiſdem proavo materno Regis Galliarum iuſſu opem
 auxiliūque tulit.

Ex hoc autem avi atque aviæ eius ſælici & auſpicato matrimo-
 nio nati ſunt, filij nempe Antonius primogenitus, Henrici M. pater:

CAROL. M. REDIVIUVS IN CHRISTO

Franciscus Anguiani Comes secundogenitus, cuius ductu & auspicijs memorabilis illa ad Serzollam victoria parta est, qui sine liberis obijt: Carolus tertio genitus, Cardinalis Borbonius, & Archiepiscopus Rotomagensis Henrici M. patruus: Ioannes quintogenitus, & Ludouicus Princeps Condaus, fortissimus heros, patriæq; propugnator, anno M. D. LXXIX. XIII. Martij ad Irnacum fortiter pugnans, primum captus, deinde contra datam fidem occisus, 15. post se reliquit filios. Hi sunt Henricus Princeps Condeus primogenitus (qui veneno impiè nefarieque sublatus est è medio, relicto filio posthumo) Franciscus Princeps Contiacus, Carolus Cardinalis Vendocinus, & Carolus Suefforum Comes: qui 111. posteriores nunc omnes fortissimè pro Henrici M. ac totius patriæ salute pugnant, quibus Deus contra hostium suorum vim atque insidias prudentia, & simul diuturnam valetudinis vitæque vsuram largiatur. Et hæc de Henrici M. auo, & aui simul filijs ac nepotibus.

Proauus Caroli M. fuit Pipinus Crassus cognomento, sic forsitan ob corporis habitum dictus, qui etiam Heristillius fuit cognominatus. Is Palatij magister Theodorici Regis an. Do. CCXIII. magistratum illum summum & quasi regalem benè, fideliter sapienterq; administravit. Vxorem eius nonnulli Adelheidam vocant, alij Plutbridam Grimoldi Reguli Boiorum filiam.

Henrici autem M. proauus fuit Franciscus Comes Vendocinus, qui in matrimonio habuit Mariam Luxemburgiam Ludouici Francia Connestabilis filiam, vel vt alij volunt, neprim rebus gestis florentissimus.

Abauus Caroli M. fuit Ansegisus S. Arnolphi filius, Clodoueti 11. Regis Francorum Palatij magister, præfectus limites Anconipensis, qui Beggam sororem Grimoldi superioris, filiam Pipini, sororem in idem Dinæ Gariodrada, vxorem duxit, aulæq; orientali præfectus & ducatu Brabontino à Rege Francorum donatus fuit. Eius frater fuit S. Ludolphus Dux Mosellanus, cuius vxor fuit Maria Francica.

Francica. Is tandem in bello cum Venetis fortiter pro patria pugnans occubuit.

Henrici autem M. abauus fuit Ioannes Borbonius Comes Vendocinus, Princeps, virtutum rerumq; gestarum gloria, florentissimus. Fuit enim vnus ex heroum illorum numero, qui sub Carolo VII. patriæ protectores, & Anglorum flagella fuerunt appellati. Eripuit ex Anglorum manibus Fronsacum, vxorem habuit Isabellam de Bel-laualle.

Caroli M. atauus anno Do. XXXI. fuit S. Arnulphus, nimirum propter vitæ morumq; sanctitatem singularem sic dictus, vt etiam Ludouicus XI. Dux fuit Mosellanus, Lotharij II. Regis Francorum aulae magister, communis stipes, vt iuris consulti loquuntur, siue Genarcha Carolingiorum & Capetiorum, vt S. Ludouicus communis est Valefiorum & Borboniorum stipes. S. Arnolphi vxor fuit Doda Saxonica soror Ieta. Tandem deposito munere politico, ecclesiasticum vitæ genus amplexus, factus est Mediomatricum seu Mensensium Episcopus.

Henrici autem M. atauus non minoris gloriae atque laudis fuit Ludouicus Borbonius, Comes Vendocinus, qui supremus fuit Francia magister, quem veteres aulae praefectum, & Comitem Palatinum vocabant. Is cum fuisset gubernator prouinciæ Syluaneensis, interfuit sanguinolenta illi pugnae Azincurtiana anno M. CCCCXV. Imperante Carolo VI. in qua vnâ cum alijs Principibus captus fuit ab Anglis. Deinde egregiam fortemq; operam Carolo VI. contra Anglos & Burgundos nauauit anno M. CCCCXXVIII. Comitatus enim est Ioannam illam Aream virginem Lotharingam, & pro sua virili patriam tutatus est. Anglos inde maximis laboribus atque periculis conatus eiecerit. Vxor eius fuit Ioanna Lauallensis, ipse obiit anno M. CCCCXLVI.

Porro S. Arnolpho (qui Caroli Magni atauus, & communis Carolinorum & Capetiorum, vt S. Ludouicus Valefiorum & Borboniorum stipes fuit atque genarcha) Auentinus historicus subiun-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

git in linea ascendente Arnulphum Caroli M. erit auum, Aſopertum erit aui patrem, Hugobertum erit aui auum, denique Veilonem Boiorum Regulum erit aui eius proauum. Acque ita Caroli Magni genitus ille deducit à Bauariæ Principibus, ita vt Vitilo Theodonis M. Reguli Boiorum frater, limiti inferioris Germania inter Scaldim, Mosam, Rhenamque fluuios & Oceanum aduersus Danorum vim & impetus à Theodorico I. Rege Francorum præfectus, & Sætrapa Antorstenſis appellatus, secundum illius historiam, ex Theodorici Franci filia Hugobertum, Hugobertus Aſopertum, Aſopertus ex Plutylde filia Lotharij Regis Francorum Arnulphum, Arnulphus eiusdem nominis Arnulphum Sanctum seu Diuum cognomine, (qui relicta Rep. Mediomatricum Episcopus creatus est) S. Arnulphus Anſegisum, Anſegisus ex Begga filia Pipini Superioris, Pipinum inferiorem Crassum cognomine, Pipinus Crassus Carolum Martellum, Carolus Martellus Pipinum Breuem, Pipinus denique Breuis Carolum M. genuerit. Hodie quoque Dei beneficio, reperitur aliquot Caroli Martelli, hoc est, heroica virtutis principes, qui in tyrannis quibusuis cum externis tum internis Galliam opprimere & in suam potestatem redigere conantibus, domandis, fidelem & felicem Regi patriæque suæ operam nauant. Verùm de hac Caroli M. genealogia, quam à Boiariæ Principibus deducit, Auentinus se dubitare confiteetur, & idcirco illam lectoris iudicio relinquit. Alij verò genealogiarum Francicarum studiosi ac periti, Carolum M. non Bauarum, sed Francum genere atque familia fuisse contendunt atque probant, & idcirco S. Arnulphi, qui Caroli M. atauus fuit, genus ad Francorum Reges referunt, quemadmodum ex tabulis genealogicis Regum Franciæ apparet. In illis enim S. Arnulphus communis stirpes Carolinorum & Capetiorum in recta linea descendente masculina, à Dagoberto est duodecimus, à Pharamundo septimus hoc ordine, qui sequitur. Nam post S. Arnulphum in linea ascendente, ponitur Arnoldus, post Arnoldum Ansbertus, post Ansbertum Albertus, post Albertum Albericus, post Albericum Clodius Comatus, post à Car-

Clodium Comatum Pharamundus, post Pharamundum Marcomius Magnus, post Marcomium M. Clodius, post Clodium Dagobertus, post Dagobertum Genobaldus, post Genobaldum Dagobertus I.

Quod ad Henricum M. attinet, illius, ut ex historijs liquidissimè constat, tritavius fuit Ioannes Borbonius, Marchia Comes. Tritavi pater fuit Iacobus Borbonius, Marchia Comes, Ludouici Ducis Borbonij filius minor natu, Francia equitū magister, qui vnà cum Petro Borbonio Duce in nobili illo praelio Pictauiensi anno M. CCCCLVI. (in quo Ioannes Rex cum fratre Philippo captus est) pro patria fortiter pugnans occubuit. Tritavi auus fuit Ludouicus primus Dux Borbonius, Par & Camerarius Franciæ, Magnus cognominatus. Tritavi proauus Henrici M. Robertus Franciscus Comes Clari- montij & Charlesj, Ludouici S. ex Margarita filia Comitū Pro- uincia Reimundi filius, genarcha lineæ & stirpis Borbonia, ut fra- ter eius Philippus III. Audax cognomine, maior natu stirpis & fa- milia Valesiæ. Tritavi atauus Ludouicus XI. Sanctus cognomine. Tritavi tritavius Ludouicus Rex, Ludouici Sancti pater, &c.

Ut igitur Caroli M. genus (sive illud à Boiaria Principibus, sive, quod doctissimis quibusque & rerum Francicarum peritissimis magis placet, à Merouæis & Francis deducatur) est antiquum cla- rum, nobile, planeque Regium: ita Henrici Magni genus cum pa- ternum, tum etiam maternum vetus est, clarum & illustre. Nam utrumque verè Regium, Regum Franciæ antiquissimum & primo- rum propago, à Carolo M. imò ab ipso Merouæo, sive Pharamun- do primis illis Franciæ Regibus ortum & deriuatum. Vna est enim Regum omnium Franciæ communis gens & quasi arbor, sed gentis & arboris huius tres sunt familia & quasi rami, qui tamen omnes sunt gentiles, agnati, Syngenei, vnius eiusdemque gentis, originis & quasi radicis masculinæ ab vno eodemque stipite descendentes. Sic igitur & Cladius Capillatus, sive Comatus, sive Merouæus communis est, ut iure consulei loquuntur, stipes & genarcha Merouæorum, Ca-

CAROL. M. REDIVIUVS IN CHRISTO

rolinorum & Capetiorum, S. Arnolphus communis est stipes & genarcha Carolinorum & Capetiorum, denique Hugo Capetus aut eopropior S. Ludouicus communis est stipes Valestiorū et Borboniorum. Atque hæc quidem ipsa Henrici M. familia atque genealogia recussa, clara, illustris, Regalis, à non paucis antiquitatum historiarumque Gallicarum, seu Francicarum indagatoribus diligentissimis accuratè vereque descripta, eius in hoc Regno Francico, seu Gallico, (rumpanitur ve ilia omnibus eius hostibus, maleuolis ac inuidis) hereditarie, iusta legitimaque successio nis firma est solidaque demonstratio.

Nunc ut ad locum tempusque veriusque natale veniamus, natus & in hanc lucem editus est Carolus M. (sicut fama constantissima, & antiquis, more patrio, celebratur carminibus, teste Auentino) in earce, que inde Carolobergomum, hoc est. Caroli mons (Carsburg) dicitur: que arx est superioris Boiariæ, supra Monachiam (Widius Hen) quindecim millia passuum, propter Verrem Vindelicorum lacum (Würmssee) maximum, vbi eiusdem nominis fluiuius effunditur. Est autem tota illa Boiariæ superioris regio amœnissima, venationibus, aucupijs & piscationibus felicissima, que omnis generis pisces alit lautissimos ac nobilissimos. Eius incolæ etiamnum hodie Regiam superiorem veluti in cunabula tanti Imperatoris monstrare ac tantum non venerari consueuerunt. Quidam tamen Angilemis (Ingelheim) non procul à Moguntiaco illum natum esse volunt, nonnulli etiam in Brabantia, decepti nominum affinitate, nam Carolomanos ibi natos esse & regnasse constat inter auctores. Vt igitur olim, teste Cic. in Oratione pro Archia poeta, Homerum Colophonij ciuem dicebant esse suum, Chij suū vendicabant, Salaminij repetebant; Smirnaei verò suum esse confirmabant (vnde etiam delubrum eius in oppido dedicauerant) atque etiam permulti alij pugnant inter se ac contendebant: sic Germani de natali tanti Imperatoris loco pugnant inter se atque contendunt.

Henricus autè M. natus & ipse est in arce, Paudecta, amplissima ac munitissima Beavnia regionis amœnissimæ, in qua est Parliamentū.

Natus

Natus ergò est vterq̄ in arce in loco edito & excelso, qui excelsè & sublimis veriusq̄ dignitatis ac maiestatis, Regia nimirū et Imperatoria mihi videtur fuisse praesagium.

Quoad tempus natus est Carolus Magnus anno ab orbe servato DCCXLI. quo tempore Pipinus pater eius gravissimum cum Vitione Boiorum Regulo bellum gerebat, quo etiam tandem ante Augustae Rhetorum mœnia victo, Boiaria potitus est.

Henricum verò Magnum enixa est, mater sua feliciter & auspicate anno à Christi in his terris ortu salutifero, M. D. LIII. quo anno gravissimum inter Henricum II. Regem, eius socerum, & Carolum V. Imp. bellum gestum est: quo etiam anno orbis Christiani spes maxima, Eduardus VI. Anglorum Rex extinctus est, cuius in demortui locum Deus mox Henricum hunc M. nasci voluit.

Natus ergò est vterq̄ inter tubas turbasque bellicas, inter horrenia Martis arma, quod ipsam foelix, faustumq̄, veriusq̄, bellicæ fortune, felicitatis atq̄ virtutis augurium videtur fuisse.

Nomen etiam quod (ut hoc quoque addam) verique sacrosancto lauacro fuit impositum, Caroli nimirum & Henrici, veriusq̄, meo iudicio, futurae virtutis, fortitudinis, felicitatis singularis omen fuit atque symbolum. Et hæc de natiuitate.

Educatus fuit Carolus M. Ingelheimij (vnde Ingelheimensis vulgò fuit existimatus) optime & institutus cum in pietate & religione Christiana, tum linguis, & artibus liberalibus. Artium autem ac disciplinarum cum sacrarum et diuinarum, tum prophanarum et humanarum doctoribus ac præceptoribus usus est viris sua ætate doctissimis. Hi fuerunt Petrus Pisanus diaconus, quem senem audiuit in Grammaticis, et in literis Græcis et Latinis; Albinus cognomento Alcuinus (Alconiam vocant) Anglus Bedæ discipulus, qui primus cum Ioanne Claudio bonas literas in Academia Parisiensi docuit, multas præclaras lucubrationes conscripsit, quarum quædam Carolo M. ascribuntur, ut liber ille contra cultum imaginū, item diaconus ex Britannia, Saxonici generis homo & vir longè doctissimus, quibus omnibus Rhe

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

torica, Dialectica, Arithmetica, Astronomia, Cosmographia, et Musica, ac in primis Christiana doctrina atque religionis, plurimã nauã uit operã. Artes liberales studiosissimè coluit, earumque doctores reuerentatus est plurimùm, & maximis affectis honoribus. Poëtica quoque fuit studiosus, ut testantur versus illi in honorem Rholandi sororis filij ab eo conscripti.

Tu patriam repetis tristi nos orbe relinquis,
Te tenet aula nitens, nos lachrymosa dies.
Sed qui lustra geris octo & binos super annos,
Ereptus terris, iustus ad astra redis.

Singulari ergo Dei beneficio in illa tempestate, in illa inquã temporum intemperie atq; barbarie, cū summa esset literarũ et literatorũ inopia, nactus est diuinarũ, humanarumq; literarũ doctores doctissimos, quorũ opera incredibiles in illis breui progressus fecit. Norat ille literas optimas, esse vitã probè instituentẽ & degendã, Reipub. benè sapienterque gubernandã, omnium denique virtutum, officiorum consiliorumque saluberrimorum magistras, adiutrices & administras fidelissimas, quæ citra adulationem & simulationem liberrimè cum quibusuis loquuntur, eos docent & erudiunt, & idcirco plurimum illis operã, studij, laboris atque temporis impendit. Hæc studia, ut scitè Orator, Philosophus & consul ille Romanus dixit, adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis per fugium ac solatium præbens (vnde diuiliũ ἀποχλας, id est, portus fortunæ aduersæ à quodam fuerunt dicta) delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Hinc Alexander ille Magnus. Homeri iliada rei militaris viaticum appellare, & noctu sub cervicalibus habere est solitus. Hinc Aristoteles rogatus quid esset eruditio, in prosperis, respondit, ornamentum, in aduersis solatium. Norat Carolus M. maximos & potentissimos quosque Principes, Reges, Imperatores, monarchas philosophia, & quarum illa est quasi parens quædam atq; procreatrix, artium disciplinarumq; liberalliũ studiosissimos ac peritissimos fuisse, quorũ nomina et exempla com-
memo-

memorare longū nimis esset et operosum. Contrà igitur detestanda est illorum barbaries & inscitia, qui Reges ac Principes ab harum artium cognitione existimant alienos esse debere, ac quibus Gordiani illud dictum nimis arridet, Imperatorem & milites arma, non literas scire debere. Contrà rectè magnus ille Aragonum Rex, cū audisset quendam affirmantem, non decere Principem literas, fertur exclamasse: Eam vocem bouis esse, non hominis. Verius quis illam a sini potius rudentis, quàm hominis ratione vcentis, vocem esse dixerit. Idem Rex plus se literis, quàm armis promovisse fatebatur. Sic Diogenes potentem & opulentum hominem, qui rudis & illiteratus esset, χρυσόμυλον, id est, pecudem aureis velleribus ornatam, Socrates autem mancipium aureum appellare est solitus. Eruditio quàm Principi & Reipub. moderatori sit utilis, imò necessaria, Plutarchus peculiari libro demonstravit. Vegetius quoque in libro suo de re militari, neminem, dixit, plura & meliora scire debere, quàm Principē, cuius doctrina non ipsi tantum, sed omnibus eius imperio subiectis prodest plurimū.

In hoc sui aliquantò longior, propter peruersam quorundam opinionem, qui literas & artes disciplinasq̄ liberales Regibus, Principibus ac magistratibus non vsui & ornamento, sed dedecori potius, damno & impedimento ad Rempub. benè gubernandam, resq̄ feliciter gerendas esse sibi persuadent, & alijs conantur persuadere.

Veniamus nunc ad Henrici M. educationem ac institutionem. Ea fuit honesta, liberalis, sancta, religiosa valdeq̄ laudabilis, ex qua nunc maximi fructus atque commoda non solum in ipsum, sed in totum Regnum Gallicum redundant. Nam cū ipsius matris suæ gloriosissimæ scemina, tūm piorum & doctorum quorundam virorum opera, consilio, studio & labore in sacris & diuinis potissimū literis, in quibus vera, solida & salutaris doctrina atq̄ eruditio continetur, quæq̄ cū ad vitam hanc fragilem & caducam piè, sanctè, iustè & honestè transigendam, tūm ad æternam adipiscendam sunt utilissima, egregiè fuit institutus, religione ac moribus bonis probè imbutus. Quantum verò ad linguas, & literas prophanas, humanas ac libera-

CAROL. M. REDIVIUVS IN CHRISTO,

les attinet, quoniam non satis habuit temporis, & orti ad illas colenda ac percipiendas, minime quidem earum tantam, quanta in Carolo Magno fuit, habet notitiam, & tamen earum non esse rudis planè & ignarus, linguam, præter vernaculam tenet atque callet Latinam, Italicam & Hispanicam, & , vt Carolus Magnus mathematicum, & Astronomiæ, Arithmeticæ, ita Henricus M. Opticæ (quam persæptiuam vulgò vocant, cuius in re militari maximus esse vsus) magnam dicitur habere notitiam, literarum præterea & literatorum hominum, Caroli Magni exemplo & imitatione, maximo flagrat amore, quod vel inde apparet, quòd viros doctos ac eruditos vehementer amat, ornat, honorat, magnòq; habet in precio, illorum familiaritate & consuetudine plurimum delectatur, deinde quòd Academiæ, atque scholas literarum studiorumq; nutrices, non modò factas rectas eueri ac conseruare, verùm etiam augere & amplificare studet, de quo infra pluribus. Quod autem Carolo Magno doctrina & eruditione longè esse inferior, id causæ esse, quòd, vt paulò antè attigi, in isto belli incertini incendio & ardore ex ipsis incunabulis, ex umbraculo & otio, non modò in solem atque puluerem, sed in ipsum discrimen aciemque fuit productus, ac quasi protractus, ita vt tota illius vita, iuxta illud Iobi, ad hunc vsque diem verè quasi continua quædam militia fuerit. Et hæc satis sunt dicta de veriusq; educatione.

Educationem autem naturali ordine sequitur vitæ conditio & institutum siue muuus, & quasi Sparta, quam quisque nactus esse, & qua cuiq; Dei consilio ac voluntate obtigit.

Nunc igitur videamus primò, quomodo Carolus Magnus ad Regium hoc munus ac dignitatē peruenerit. Defuncto namq; Pipino patre ad Carolum (qui tunc agebat annum XXV.) & Carolomannum eius filios superstites, fratres germanos successio Regni diuino iure peruenerit. Franci siquidem factò solenniter generali conuentu, ambo sibi Reges constituerunt, ea conditione, vt totum Regni corpus ex æquo partirentur, & Carolus eam partem, quam Pater eorum Pipinus tenuerat, Carolomannus verò eam, cui patruus eorum Carolo-

mannus

mannus praesuerat, regendi gratia susciperet. Hac autem Regni partitione inter fratres facta, res statim & experientia ipsa docuit, quàm difficile quamque periculosum sit Regni consortium, & quàm difficile sit duos, ut vna in domo gallos gallinacos iuxta dictum vernaculum & tritum, sic vno in Regno & Imperio esse Reges & Imperatores. Vnde rectè Homerus, ἐκ ἀγαθῆν πόλιν κτισσάμενος, εἰς δύο βασιλεῖς διέδωκεν. Et Ennius:

Nulla sancta societas nec fides Regni est.

Nam Carolomannus partim sua sponte prauis affectibus, nimirum inuidia & liuoris stimulis incitatus, partim adulatorum & assentatorum quorundam verbis (qui fratres inter sese committere conabantur) quasi facibus inflammatus, non quidem apertas, sed occultas cum fratre suo simultates & inimicitias exercebat: ita ut non ea, qua par fuerat, fide, sicuti promiserat, opem ei atque auxilium in primo, quod à Carolo M. susceptum gestumque fuerat, bello Aquitanico tulerit.

Dubium etiam non est, quin vxor quoque Carolomanni frigidam suffuderit, & igni huius sui Camino ignem & oleum addiderit, hoc est, illum aduersus Carolum fratrem suum ira & odio magis ac magis inflammavit, cuius quidem rei non leuis est, meo quidem iudicio, haec coniectura, quod mulier illa statim post mariti sui obitum vna cum liberis, & improbis nonnullis proceribus, qui hoc ei suaserant, ad Desyderium Regem Longobardorum, qui grauissimus infestissimisque Francorum & Gallorum hostis fuerat, spreto contempitque Carolo M. mariti sui fratre, transfugit, eiusque sese patrocinio subiecit, qua quidem grauis funestaque, quod paulò post secutum fuit, belli Longobardici occasio atque causa exiit. Hic verò admiranda profecto exiit Caroli Magni animi moderatio, lenitas, mansuetudo, patientia, fides denique & charitas erga fratrem constantissima, qua illius odium, inuidiam, simultates, ita tulit ac tolerauit, ut ne ad iracundiam quidem, nedum ad odium aut similitatem, aut ad vindictam incitatus passus sit.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Nunc videamus, quæ hac quoq; in parte similia in Henrico M. occurrant animaduersione digna.

Primò igitur omnium, ut Carolus M. nuntio diuino (ut verè pieq; Eginhartus loquitur, vnde etiam Constantinus M. dicere solitus est, Imperium fato dari, cui verò datum fuerit, ei dandam esse operam, ut imperio dignus esse videatur) iure & diuino & humano, iure hæreditario, iure successione accedente, consensu populi ac procerum, ad Regnum hoc vnà cum fratre suo peruenit: ita Henricus M. singulari Dei consilio atque prouidentia, recta regiaq; via, hoc est, lege & consuetudine Regni Francici perpetua, iure naturali, hæreditario, successiuo, ad eandem hanc regiam dignitatem peruenit, successionem hanc eius approbantibus Regni proceribus, ac omnibus ijs, qui non natione tantum, sed etiam animo & re ipsa, non fucati & falsi, sed veri & germani sunt Franci, hoc est, Francici seu Gallici patrij, iuris, legis, consuetudinis, æquitatis, iustitiæ ac libertatis amantes & studiosi.

Deinde ut Carolus M. aliquandiu, nempe per biennium ferè, Regnum hoc Francicum cum Carolomanno fratre suo communi consilio atque opera administravit, ita Henricus III. paulò ante suum obitum Henricum hunc III. & Magnum, in Regni Gallici seu Francici quasi societatem adsciuit, illius consilio atque opera mutua in eius administratione uti voluit, ac diutius quidem indubiè vsus fuisset, si diuturniorem ei Deus vitæ huius vsuram concessisset.

Tum ut Carolomanno fratre defuncto Carolus M. ex asse Regnum hoc Francicum iure diuino & humano, ac Francorum procerum consensu adeptus est; ita Henricus M. post Henrici III. obitum (quem ille fratris, imò patris ac domini loco habuerat, atq; coluerat) ipso Regni iure perpetuo & inuiolabili ad Regnum hoc præter omnem ferè spem & expectationem peruenit, accedente simul voluntate, consensu & suffragio cum Regis defuncti, quam paulò ante mortem manifestissimè declarauerat, tum procerum & optimatum Regni, ducum, principum, milicum, cunctorum deniq; eorum, qui verè Franci,

Franci, hoc est, patriæ suæ amatores sunt censendi & appellandi, Non ergò aut per cuniculos, per fraudes ac per insidias ad Regium hoc munus obrepit, non per vim ei sese intrusit, sed recta, Regia, iusta legitimâq; via atque ratione ad illud, singulari Dei voluntate & arbitrio, fuit euectus.

Porro ut ab initio inter Carolomannum & Carolum Magnum, fratres germanos maligni malitiosiq; quidam adultores (quos aula pestes, vitæ morumq; adulteratores & corruptores verissime dixeris) inimicitiarum & simultatum semina spargere, & veluti flabella quædam diabolica illum odii & invidiæ ignem (quem extinguere vel sopire debuerant) fodere, nutrire, ac magis magisq; inflammare studuerunt: ita non desuerunt, nec adhuc desunt callidi, versuti & astuti quidam homines, qui Henricum M. cum Rege defuncto Henrico Magnato & affine suo, cum Carolo Cardinale Borbonio patruo suo (quem etiâ captivum, septuagenarium, cõtra ius Regni, cõtra ius diuinum & humanum, contra illius ipsius voluntatem, Regem designare ac constituere voluerunt) cum alijs quoq; cognatis, propinquis & consanguineis suis, cum ipsis deniq; subditis suis summæ, mediæ, infimæ, politicæ & Ecclesiasticæ sortis atq; fortunæ hominibus (quos ille patrum, fratrum & filiorum loco habet, colit, amat, fouet, tuetur) intestinè pestiferisq; bellis committere, & suspicionum, odiorum, simultatum scintillas, conuitijs atq; calumnijs suis, speciosissimo religionis, iustitiæ, charitatis erga patriam & Ecclesiam pretextu, spargere conati sunt, & adhuc conantur, vnde bellum inter eos intestinum excitetur. Sed Dei beneficio, irriti, cassi & vani adhuc fuerunt impij nefarijq; istorum hominum conatus, & Deus illorum concordiam sartam re&am adhuc cõseruauit, & in posterum quoq; vti speramus, cõseruabit.

Quemadmodum postremò Carolus M. incredibili & constanti sua lenitate, mansuetudine atq; patientia vicit hæc mala atq; superauit, ijsq; medicinam adhibuit salutarem: sic Henricus M. ijsdem virtutibus ceu medicamentis efficacissimis & saluberrimis, nimirum admirabili sua cum sapientia atq; prudentia, cum bonitate, mansuetudi-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

ne, moderatione vulnera ista adhuc curavit, nec sese villo pacto ad iram, ad odium, ad similitates prouocari passus est.

Et hæc de vtriusque vocatione, id est, ratione atque via, qua vterque ad Regale hoc munus peruenit.

Nunc cōsequens est, ut videamus, quomodo vterq; susceperit Regni Francici habentis, sese gesserit, & provinciã hanc suam, qua ei diuina forte atq; providentia obtigit, administrarit. Amplissimus hęc sese offert dicendi cāpus, amplissima copiosissimaq; materia, quæ vel eloquentissimū queng, necdū me penè infantem & inopem à dicendi facultate obruere possit. Verū in breuitati simul & veritati studebo, & quo ad eius fieri poterit, Deo iuuante, dicam breuius, quàm res tanta dici possit. Dicendū verò hęc nobis de vtriusq; partim virtutibus, partim actionibus rebusq; gestis. Virtutes autem aliæ sunt, intellectus, aliæ cordis & affectus, quarum non opus est, ut hęc catalogum subtexam, qui in promptu est omnibus. Mentis seu intellectus virtutes sunt, ingenium, iudiciū, memoria, solertia, sagacitas, sapientia, prudentia, rerum diuinarū humanarūq; scientia atq; cognitio, & aliæ id generis. Cordis & affectus virtutes, dotesq; diuinæ sunt fides, spes, charitas, patientia, fortitudo, temperantia, continentia, & aliæ id generis. Quod ad actiones attinet, dubium non est, quin illæ virtutum partim sint parentes, procreatrices & nutrices (nam habitus animi actionibus comparantur, conseruantur & augentur) partim sunt filie, scætus atq; fructus (nam ex virtutibus actiones proueniunt) partim deniq; sunt testes, indices, specula atq; simulachra. Quamobrem de actionibus dicendo, simul dicetur de virtutibus, quæ in actionibus externis apparent & elucent. Actiones autem & res geste vel sunt publicæ, vel priuatae & domesticæ. Publicæ rursus vel sunt religiosæ & Ecclesiasticæ, quæ ad religionē cultumq; diuinū pertinent (sub quibus scholasticæ possunt comprehendi) vel sunt prophane, politicae & ciuiles, eaq; vel pacis, vel belli. Nos verò Eginharti sequentis methodum, quam etiam à Suetonio in describenda Imperatorū quorundam Ro. vita adhibitam fuisse video, primò quidē de vtriusq; vita & actionibus publicis, deinde priuatis & domesticis dicemus.

Est.

Esse verò, quod ad actiones publicas attinet, non sum nescius & res actionesq; diuinas, siue sacras & Ecclesiasticas, quæ ad religionem perlinent, longè præstare prophanis ac politicis, & inter politicas eas, quæ sunt pacis, præferri meritò ac anteponi bellicis ac militariibus (qua de re præclare Cic. in aureo illo suo *Offic. lib. differit*) tamen à bellicis & militariibus, secundùm Eginbarti nostri ordinè, potissimùm exordiar, à quibus vterq; id nimirùm postulante temporũ eorum, in quibus versati sunt, intemperie ac necessitate, Regni administrationem exorsus est. Vtrũq; enim statim post Regni susceptionem bella grauiã exceperunt.

Primũ autẽ bellũ, quod Carolus M suscepit (hæc enim prima fuerunt Regni eius quasi rudimenta ac tyrocina) fuit bellũ Aquitanicũ, quod à patre suo Pipino inchoatũ & affectũ, mira celeritate & feliciterq; confecit. Nã Hunoldũ, siue, vt alij eũ vocãt, Humoldũ (qui post *Vasarij* mortẽ Aquitaniam occuparat) provinciam illam relinquere & Vasconiam petere coegit. Nec eo cõtentus, transmissõ celeriter amne Garumna (qui nobilis fluius ex montibus Pyrenæis erumpens, Vasconiam ab Aquitania diuidit) hostẽ insecutus, Lupũ Vasconũ Ducem, ad quẽ Hunoldus cõfugerat, cum ipsum Hunoldũ tradere, iũm se, vxorẽ, liberos totãq; Vasconiam eius imperio potestatiq; subijcere compulit. In hoc ipso autẽ bello Carolomanni fratris sui fidem, minimè fratrem nam, primò expertus est, qui, cum ei ab inicio auxilia, ad hoc bellũ gerendũ, promississet, promissis suis nõ stetit, illumq; ope & auxilio suo destitui passus est. At ille nihilominus, diuina fretus ope & auxilio, bellum illud susceptũ, celeriter & feliciterq; confecit, & totam Aquitaniam in suam potestatem redegit, & cum viçore exercitũ in Germaniam redijt. Huic provincia postea præfecit Ludouicum filium & successorem suum, qui ei ad patris vsque obitum præfuit.

Hic antequam vterius progrediar, admirari satis non possum singularem Dei prouidentiam in hac ipsa provincia. Nam quemadmodum multis ante seculis, & Caroli M. pater Pipinus, & eius auus Carolus Martellus, & ipse Carolus M. vt omnes historici testantur, maximam & fidelissimam in hac potissimùm provincia, Aquitania

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

nimirum & Vasconia, aduersus tyrannorum domesticorum, & Sarra-
cenorum ex Hispania in illam assidue erumpentium vim & imperum
ruenda & pacanda. operam nauauit, eidemq; provincie pacata, Ludo-
uicus Pius Caroli M. filius, heres atq; successor ad patris usq; mortem
praesuit: ita nostra aetate atq; temporibus & parentes Henrici M. (ut
supra quoq; dictam est de patre, qui abdicata Piccardia provincia,
Aquitanica & Vasconica praefecturam suscepit) & ipsemet ab
ineunte aetate in hac potissimum provincia tuenda ac defendenda o-
pera studijq; plurimum posuit. Quis nescit, nisi rerum Gallicarum o-
mnium inscius, Henricum M. Aquitanica & Vasconica illa gente
fortissima & bellicosissima adhuc usum esse pacata, amica, fida, qua
maxima ex parte illum ceu. naturalem, iustum legitimumq; Re-
gem, Dominum, patrem & patronum suum amat, obseruat, colit, ei obtem-
perat, eum aduersus quamuis cum externam, cum internam, Hispanorum
praesertim (qui ut olim, ita hodie quoq; regionem istam assidue infestisq;
suis incursionibus infestant) vim iniquam & iniustam cum uice fortuna-
rumq; suarum omnium discrimine, fortissime fidelissimeq; tuetur ac defen-
dit: & ille uicissim Caroli M. aliorumq; maiorum suorum exemplo ac imita-
tione provinciae illi atq; genti fidem, fauorem opemq; suam singularem
praestare non desinit.

Secundum bellum, in quo Caroli M. uirtus refulsit, fuit bellum
Longobardicum seu Italicum. Nam ut pater eius Pipinus, Scephano
11. Papa Ro. supplicante, bellum illud aduersus Haistolfum Longo-
bardorum Regem, ita, patrem imitatus, Carolus M. Hadriani Epi-
scopi Ro. precibus adductus & impulsus idem bellum aduersus Desy-
derium ultimum, & quidem opulentissimum, potentissimumq; Longobar-
dorum Regem Italiam deuastantem horrendum in modum ac depo-
pulantem suscepit, & superatus maximo cum labore, difficultatibus at-
que periculis, inuijs & asperis alpijs (qua Annibalem quoq; olim tran-
suisse uolunt) iugis, illum eandem victum ac deditionem facientem perpetuo
exilio multauit, & Leodiū relegauit, ubi miser uitam finiit: filium uero
eius Adalgis, ex Italia eiecit. Rodogausum similiter Foro-Juliani ducam
ius pra-

tus præfectū res novas molientem oppressit: Italam diuturna Longobardorum tyrannide & barbarie immani liberatam potestati suæ subiecit, ei filium Pipinum Regem proposuit, res à Longobardorum Regibus ereptas Hadriano Ecclesiæ Ro. rectori restituit.

Vt igitur Carolus M. Italam Longobardorum tyrannide liberavit, ita Henricus M. patriam suam & uniuersam Rempub. Christianam quorumvis tyrannorum vi, iniurijs & tyrannide liberare, & in libertatem vindicare magnopere cupit, idq̄, omni virium & opum suarum contentione conatur.

Carolus M. in expeditione illa Longobardica seu Italica Genueam primū mense Maio peruenit, vbi de belli illius gerendi ratione fuit consultatum, inde summa adhibita celeritate (quæ optimum est res quasuis feliciter conficiendi adminiculum) copias in duo agmina diuisas per Cottias siue Coctias illas alpes, atque angustias in Italam traduxit. Vt igitur Genuea olim Carolo M. maximo fuit vsui ad bellum illud Longobardicum gerendum, transitum illi & eius copijs tutum & securum præbuit, ibi copiae militares ex omnibus partibus fuerunt collectæ, ibi consilia de belli gerendi ratione inita fuerunt optima: ita hodie quoque eadem illa ciuitate (quæ totius Heluetia claustrum est, vallum ac propugnaculum validissimum) Henricus M. belli socia, adiutrice & opitulatrice fortissima, fidelissima, constantissimaq̄, vitur. Horum autem laborū suorum in belli illius Longobardici confectione præmia Romæ amplissima est consecutus. Nam ab Imperatore, Pontifice, Senatu populoq̄, Ro. lege lata, Consul, Tribunus, Dictator perpetuus, patritiusq̄ (quæ nomina atque tituli pleni habebantur dignitatis atque honoris) fuit appellatus.

Tituli hi non minus Henrico M. conueniunt, qui & consul est, patriæ suæ atque Rempub. Christianæ optimè consulens, & Tribunus, id est, publicæ libertatis assertor ac patronus, & Dictator perpetuus, cuius dictis & iussis merito omnes parere decet, qui summam potestatem secundum iura diuina & humana in suos potestatem habet vitæ & necis, & denique Patritius, ex patribus nobilissimis & genero-

fſſimis oriundus. Deinde Hadriani Pontificis Rom. & CCC. p̄a-
 trum conſultum perpetuum (quod in libris Pontificalibus refertur)
 factum eſt, in verba q̄, Caroli M. iuratum, quod eſt huiusmodi, vt A-
 uentinus ſcribit. Nullum poſthac fore neq̄ Romanum, neque aliorum
 templorum Antiftitem, niſi quem Carolus, ſucceſſoresq̄ eius ſciuerint
 et iuſſerint. R. fragantes huiusmodi patrū decreto, diris deuoti ſunt,
 & niſi reſpuerint, adiecta proſcripſio. Deſuncto igitur præſule quo-
 piam, ſacerdotes licium cum annulo ad aulam mittebant, cui ea prin-
 ceptis ſolenni ritu tradebat, is eiſdē ſani rector deſignatus erat. Ita ob-
 ſeruatū eſſe ſine controuerſia ad Henrici V. Imperium legimus. Cha-
 riſſimi quiq̄, ac ampliſſimi viri aduenæ etiam vltiò aulam frequenta-
 bant, ſpe dignitatis augendæ, & adipiſcendi ſacerdotij illeſti, abſq̄ ſti-
 pendio in omnibus principi dicto audientes erant: quemadmodū noſtro
 æuo Romæ fieri ſolet. Sub Henrico V. & Gregorio VI. cum ma-
 ximo Reipub. Chriſtiana detrimento, de hoc aucupio armis, non citra
 ſanguinem decertari cœptum, Imperatores veterem morem, à tot ſan-
 tiſſimis Pontificibus traditum, comprobatumq̄, mordicus retinere:
 Max. Pontifices iā pares opibus Caſareis in ſe trahere conabantur:
 nec amplius ferre parem, nedum ſuperiorem, ditati ab Imperatori-
 bus noſtris, & ad id ſoſtigij perducti, poterant.

Hoc igitur ius (cuius Sigebertus quoque meminit) Pontificem e-
 ligendi, & ordinandi Apoſtolicam ſedem, atq̄, Episcopos & Archiepi-
 ſcopos per ſingulas prouincias conſermandi, ita vt niſi à Rege laude-
 tur & inueſtiatur Episcopus à nemine conſecretur, Carolo M. & eius
 poſteris ac ſucceſſoribus ab Adriano Pontifice conſenſu totius Conci-
 lij anno DCCIII. datum, Henricus M. cupit inuicari et ſanctē inuio-
 lateq̄, conſeruari. Sed Pontifices Ro. id ſtatim (poſt Caroli M. obi-
 tum) ad ſe rursus rapuerunt.

Finito porrò bello Longobardico, bellum Saxonicum, quod inor-
 miſſum fuerat, fuit repetitum. Bellum autem hoc Saxonicum præ ca-
 teris, quæ ab illo geſta fuerunt, valde fuit dubium atq̄, anceps, graue
 & funeſtum (quo pluriſimi heroicæ virtutis viri vtrinque fuerunt ab-
 ſumpti)

sumpti) fuit etiam diuturnum, nam XXXIII. annorum spatium dura
 uie, idque Saxonum illorum antiquorum contumacia atque perfidia, qui
 sæpe deditione facta, datis obsidibus, dataque fide, imperatis factis, mox
 quauis data et oblata occasione, ad ingenium redeunt, nouam moliti
 sunt defectionem atque rebellionem, bellumque redintegrarunt. Sed quod
 maior in hoc bello fuit Saxonum ferocia et immanitas, leuitas, incon-
 stantia, perfidia, idololatria, tanto magis Caroli M. in bello hoc geren-
 do et conficiendo sapientia, fortitudo, constantia in rebus tam aduer-
 sis quam secundis, patientia denique emicuit, quibus ille diuinis et cele-
 stibus armis instructus et munitus, tandem bellum illud aliquoties in-
 termissum, et redintegratum feliciter, Dei beneficio, confecit, gen-
 temque illam bellicosam, ferocem, feram et immanem, perfidam, da-
 monum cultui et idololatriæ addictam planè ac mancipatam, non tam
 in suam, quam in Christi potestatem redegit (decem circiter milli-
 bus Saxonum in Galliam traductis, et passim per Germaniam di-
 spersis) hoc est, ab idololatria seu demonolatria, à ceremonijs sa-
 crisque suis patrijs, impijs et impuris ad fidem religionemque Chri-
 stianam traduxit, qui tandem cum Gallis et Francis quasi in idem
 corpus coaluerunt. Id tamen non tam Caroli Magni armis, pruden-
 tia, consilijs atque operæ, quam diuinæ potestati, benignitati miseri-
 cordiæque esse tribuendum, Deo nimirum ceu vero flexanimo, saxea
 illa, immò saxis duriora, et immania Saxonum corda emolliente, et
 ea faciente carnea, hoc est, ad cultum non ciuilem solum et huma-
 num, sed sacrum et diuinum unius et veri Dei flectente et commo-
 uente, ita ut quibus Carolus Magnus antea usus fuerat hostibus
 infestissimis, iisdem postea usus sit ministris, socijs et auxiliatori-
 bus fidelissimis: Sic hodie quoque Henricus M. Rex Gallie et Na-
 uarre, cum Dei præcipuè, tum à agnati et antecessoris illius sui Magni
 beneficio, Germanorum ac præsertim Saxonum ceu sociorum et amicorum si-
 delissima ope atque operâ utitur, qui ei aduersus quosuis hostes suos, inter
 nos pariter et externos, milite atque pecunijs et alijs quibusuis officijs,
 pro sua virili, opitulantur. Hinc profecta est laudabilissima ista Ger-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

mania principum, multorum decantata scriptis & carminibus expedicio, cuius Dux primarius est illustriss. vt re, ita nomine Christianus Princeps Anhaltinus, Regis Christianissimi Legatus. Non est etiam hic silentio prætereundum, quod Vitekindus seu Vitekindus primarius & quidem clarissimus, multumq; virtutibus ornatissimus Saxonum ductor, cum ab initio Caroli M. hostis acerbissimus exstitisset & Saxonas assidue ad fidei & iurisiurandi violationem, ad defectionem et rebellionem sollicitasset, tandem Christianam religionem amplexus, eidem factus est amicissimus. Nam Theodoricus Saxo Hugonis M. abauus, Hugonis Capeti atauus (qui Comes Andegauensis, & Caroli M. agnatus fuit) huius ipsius Vitekindi à Carolo M. deuicti, & recens baptizati sibi uxorem duxit, idq; Caroli M. consilio, quo mirum Francica Regiaq; hac affinitate Dux ille tantò facilius in officio, fide atque amicitia erga Regnum Francicum posset contineri. Ab hoc ipso non desunt nonnulli, qui cum Saxonie & Ascanie Principes, tum Capetios seu Capeuingos volunt, suam duxisse originem. Id si verum esset, quis non crederet singulari Dei fieri fato atque consilio, quòd illustrissimus Dux Saxonie et Anhaltini seu Ascanie Principes, Henrico M. hodie tanquam propinquo & agnato suo opem ferunt?

Hoc ipso autem durante bello Saxonico Carolus M. alia quoque bella cum per se, tum per alios aduersus gentes barbaras gessit, quae ipsa quoque paucis iuuat attingere atq; perstringere, cum tamen mihi non sit animus historiam conscribere. Memorabilis est Caroli M. expeditio in Hispaniam, superato celerrimè Pyrenæi iugo, aduersus Saracenos & alias gentes barbaras suscepta; ita hodie quoque gens illa Hispanica Henrico M. vt olim Carolo M. plurimum exhibet molestiae atque negotij. Esi verò prosperè rem gessit in Hispania, gentemq; illam domuit, & potestati suae subiecit, tamen in reditu (ita nihil est omni ex parte beatum) exercitus eius victor ex Hispania cum optimis spolijs rediens, Vasconum quorundam perfidia, in Pyrenæis illis meatibus (sic ab aestu & ardore dictis) insignem cladem accepit,

cepit, ubi & Eghartus Regia mensa prapositus, et Anshelmus Comes Palatii, et Ruilandus Britannici litoris praefectus occubuerunt. Hanc consecuta est bellum Brittonicū, quo gentem illam deuicit. Postea expeditionē rursus suscepit in Italia, bellumq; Beneuentanus intulit, quorum Dux Aragisus mox timore perculsus, Rumoldo & Grimoldo filijs suis missis obsidibus, deditionem fecit. Post reditum eius (ita continuis bellis Deus eum exercuit) Boiarium bellum repente praeter omnium opinionem Tassilonis Ducis superbia & confidentia, uxorisq; eius, quae Desyderij Regis Longobardum filia fuerat, hortatu, excitatum opinione celerius rursus finitum fuit. Post illud Sclauis, qui sua lingua Vuelarabi, aliās Viulsi fuerunt appellati, bellum à Carolo M. fuit illatum propter Abotricos socios et foederatos suos, qui eius opem & auxilia aduersus Sclauos illos sibi permolestos implorauerant, quos ipse breui vna expeditione domuit. Hoc quoque bello finito, mox aliud contra Auaros et Hunnos in Pannonia (ex quibus duabus vocibus Hunnorum & Auarorum vox Vngarorum conflata videtur promanasse) maximum, praeter Saxonicū, fuit consecutum. Vnam tantū in Pannoniam (quam nationes istae incolebant) Carolus M. expeditionē suscepit, reliquas Pipino filio, & alijs Prouinciarum praefectis, comitibus atq; legatis commisit. Bellū hoc per 111. annos continuos gestum, Hunnis quidē & Auaris exitum atq; interitū, Pannonia extremam vastitatem, Franci autem magnas opes atq; diuitias peperit, quas ab Hunnis & Auaribus passim direptas & congestas, Franci victores reportarunt. Duo tamen ex proceribus Francorū in illo bello perierunt, Ericus Dux Foroiulianus, & Gerholtus Boariae praefectus. Post bellū verò et Hunnicū et Saxonicū (quae duo fuerunt grauisima, maximeq; diuturna bella, quae Carolus M. gessit) bellū Bohemicū et Hilinonicū exorta sunt, quae non diu durarunt. Vltimū contra Normannos (qui Dani vocantur) susceptum est, Godefridi Regis Danorum insolentiae, ambitionis ac potentiae iniusta domandae causa, quo à satellite quodā interfecto illud mox finem habuit. Hodie, singulari Dei beneficio, Nordmania sive Dania Rex serenissimus,

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

qui ante aliquot annos hinc decessit, Henricum M. singulari profectu-
tus est amore atq; fide, et suo exēplo, literis atq; legationibus alios quo-
que Germania Principes, ad Regi huic opitulandum iniustissima cau-
sa incitauit. Eius verò filius haeres atque successor paternae virtutis
strenuus imitator, eandem erga hunc Regem praese fert, non verbis
tantiùm, sed etiam re ipsa fidem atque beneuolentiam.

Finito bello Nordmanico seu Danico, Romã rursus Car. M. cum
magno admodũ exercitu profectus est, vt Leonẽ III. Pont. Ro. qui fidẽ
eius cum praesens (cũ ex carcere Albini cubicularij sui opera elapsus, ad
eum, in Saxonia bellum gerentẽ, ad Padebornam confugisset) rium per
legatos suos implorauerat, opem auxiliumq; ferendi, et perturbatum ei
uitatũ Ecclesiãq; illius statum pacandi gratia. Pontifex enim ille, cum
praedecessoris sui Scephani II. (qui mos est Pontificum Ro.) acta qua-
dam atq; decreta rescidisset ac irrita fecisset, graui validaq; quorundã
Zacharia Pontificis praedecessoris amicorum ac propinquorũ, qui id
agrẽ molesteq; tulerant, conspiratione oppressus, oculis ei erutis, et lin-
gua excisa, in maximo viã suã periculo atq; discrimine erat constitu-
tus. Carolus itaq; M. cum, magna adhibita celeritate, Romam perue-
nisset, anno DCCC. V. III. Cal. Septemb. incredibili à Pontifice pom-
pa atq; magnificentia maximoq; Episcoporũ, procerum atq; populi, ex
omnibus Italiae partibus, concursu frequentia, laetitia atq; gratulatio-
ne fuit exceptus. Constituto deinde iudicio, quo Pontificis Ro. causa,
qui ab aduersarijs suis grauisimorũ criminum nomine accusatus fue-
rat, coram ipso Carolo M. pro tribunali sedente disceptabatur; Ponti-
fex Ro. à criminibus illis, suo ipsius testimonio, sententia, iuramento
& obsecratione graui (cum innocentem se esse, sibiq; iniuriam ab aduer-
sarijs suis factum esse iurasset) absolutus est, ita vt in hac sua causa si-
mul & reus, & testis, & iudex fuerit. Grauis itaq; à Carolo M. & Ca-
pitalis poena fuit in aduersario eius decreta, quae tamen ipse Pontif.
Ro. deprecatione mitigata fuit, ita vt exilio fuerint multari. Postea
compositis controuersijs, et sedatis tumultibus, V. III. Cal. Ianuarij ipso
natali Dominico, Carolus M. Pontifici, Senatus populiq; Ro. comen-
ni con-

ni consensu atq; suffragio, propter plurima et maxima eius nec non patris & avi eius in civitatem, Ecclesiamq; Ro. merita, quodq; totã Italianam, Longobardorum tyrannide liberatã, suã potestati belli iure subiecerat, odio quoq; Imperatorum Constantinopolitanorum, occidentis Imperator & Augustus, magna solennitate, cblamyde Augustali indutus, corona aurea pretiosissima eius capiti à Pontif. imposta, renuntiatus fuit, cum trina populi acclamatione, quã fuit huiusmodi. CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO, PISSIMO, PACIFICO, IMP. RO. VITA ET VICTORIA. Tunc igitur imperiũ occidentis à Græcis Imp. ad Car. M. eiusq; successores, et ad Francos fuit translacũ, de qua imperij trãslatione, qua auctoritate, quo iure quacũ in iuria illa facta sit, nõ mecũ est, nec huius temporis disputare, disputarunt ea de re viri quidem docti & sapientes, ad quos vos remitto. Illud tamen certissimẽ affirmare possumus translationem illam Dei factam esse nutu et arbitrio (sine quo nihil fit) penes quẽ solum, Regna et Imperia, ab vna familia, vel gente ad aliã transferendi, summa est potestas (cuius quidem rei recẽs in Gallia exemplũ habemus) pro qua immensa & infinita sua potestate & sapientia, quacũs etiam mala et improba hominũ facta ad optimũ, cum suã gloriã, etiam saluti suã Ecclesiã convenientissimum finẽ dirigit. Non est etiam hic silentio prætereundũ, quod viri sapientissimi quiq; et iuris peritissimi. Carolum M. volunt Imperatorem occidentis factum esse primum iure belli, occupata armis Italia, & vrbe Roma, Longobardorum Regno destructo, et pace restituta, atq; legibus præsidijsq; cõmunita. Deinde transactione cum Imperatoribus Græcis, qui, vt vni Domini, omne ius, quod habuerunt in Imperium occidentis, Carolo accesserunt. Itaq; nolunt illum Imperium à Pontifice accepisse, cuius renunciatio, neq; electio fuerit, neq; traditio: sed declaratio solum, quod Carolus sit verè Imperator iure belli, & concessione Imperatorũ orientis, consensuq; & subiectione voluntaria populi Ro. Constat enim tunc temporis Pontifices Ro. nec in urbem quidẽ Romanam quicquam sibi vendicasse aut vsurpasse iuris ac potestatis, sed ea tantum, quã ad sacra pertinerent, procurasse.

Quemadmodum autem Carolus M. (ut ad propositum redeam) promptum sese præbuit ad Leoni Pont. Ro. quem iniuriosè contumeliosèq; tractari audierat, primò quoq; tempore succurrendum: & ad civitatis Ecclesiæq; Ro. statum turbulentum in tranquillitatē vindicandum: ita Henricus M. ad quibusvis Ecclesiastici ordinis hominibus, siue Ro. siue reformatæ illi sint religionis, iniuria affectis & oppressis opitulandum, & ad Ecclesiæ quietem & tranquillitatem constituendam ac conferuandam, ad lites deniq; quasvis siue politicas siue Ecclesiasticas dirimendas & componendas promptissimus adhuc semper & paratissimus fuit, idq; re ipsa & factis semper declaravit.

Deinde ut Carolus M. à Pontifice, à proceribus & populo Romano, & Italico Imperator & Augustus fuit declaratus & salutatus: ita Henricus M. præcipuè à summo & cælesti illo Pontifice, Imperatore, & Augusto (à quo solo proficijciunt & dependet omnis potestas) lege atq; consuetudine patria ac perpetua, voce atq; suffragio Regis, prædecessoris, affinis & agnati sui proximi, deniq; Ducum, Principum, procerū, exercitus, populiq; vocibus, suffragijs, acclamationibus, non tam oris quàm cordis, concordissimis optimo meritissimòq; iure, Regni & Imperij Gallici Rex, Imperator, Augustus, pacificus, idq; non semel, sed sæpius appellatus & salutatus fuit. Huc accedunt (ut taceam de alijs populis) multorum per totam Italiam, atq; adeo in ipsa civitate et Ecclesia Romana cum politici, cum Ecclesiastici ordinis sortisq; procerum ac Principum vota, atq; voces, quibus illum legitimum Gallie Regem atq; Dominum esse agnoscunt, libereq; confitentur.

Præterea nomina & tituli illi honorifici, qui à populo acclamatione illa Carolo M. fuerunt tributi, Henrico quoq; M. optimè verissimèq; conveniunt, illiq; meritissimo iure tribui possunt ac debent. Is enim, quod res ipsa et acta eius testantur, verè est Augustus, qui augustus SS. donis et virtutibus auctus, Regni et Imperij Gallici non tuendi solum, verum etià augendi est studiosissimus. Verè est à Deo coronatus, à quo etià præstatis virtutibus, ad Regni administrationem necessarijs, est ornatus et instructus, quæ quibusvis coronis vel pretiosissimis lōgè præstant.

stant. Is verè est Magnus, virtutū rerumq̄ gestarū magnitudine admirandus. Is piissimus merito & Christianissimus est appellandus, qui pietatis religioniq̄ Christianæ studium & amorem quotidie reipsa factisq̄ suis declarat. Verè est Pacificus, cui pace publica nihil est optatius, ad quā omnia refert sua cōsilia. Verè est Imperator, qui non modò hominibus, Imperio potestatiq̄ sua subiectis, sed etiam sibippsi, suis affectibus & cupiditatibus, cum summa omnium admiratione, optime sapienterq̄ imperat. Non enim, ut etiam Cicero, quamvis Ethnicus, & veræ religionis expertus, scite vereq̄ dixit, is Imperator est appellandus, & hoc nomine dignus iudicandus, qui non potest cupiditatibus suis imperare. Refrænet, inquit idem, prius libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat avaritiam, cæteras animi labe repellat, tūm incipiat alijs imperare, cū ipse improbissimis Dominis dedeceri ac turpitudini parere desierit. Hanc in se tēniam Augustinum præclare differrentem, si quis vult, legat lib. 4. de Civit. Dei, Cap. 3. & lib. 19. Cap. 6.

Adhæc quòd populus Ro. lata fausta q̄ sua acclamatione Carolo M. vitam & victoriam est precatus, ita non modò Romani & Itali plurimi, nec solum Galli, sed pleriq̄ etiam alij orbis terrarum populi, non tam oris, linguæ & faucium, quàm pectoris & animorum acclamationibus, votis ac precibus suis sanctis vitam ei valetudinēque diuurnam, & victoriam aduersus quosuis hostes suos precantur, quos clamores, quæ vota atque preces non cassas esse & inanes, quotidiana, Dei beneficio, experientia satis superq̄ testatur.

Carolus postremò M. honorem illum ab initio dicitur esse auersatus, nec eum voluisse recipere, ita ut aperte dixerit, se, magna licet illa & sancta fuerit festiuitas, tamen eo die templum nō fuisse ingressurum, si hoc Pontificis Ro. & reliquorum præsciuisset consiliū atque propositum. Hanc autem ille dignitatem imperatoriam detrectauit, partim pro humilitate & modestia sua, quòd ab ambitione, hoc est, honoris & dignitatis immoderata & inordinata cupiditate esset alienus; partim Imperatoris Constantinopolitani inuidiam, odium & si-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

multates (tam ille erat pacis, concordia charitatusq; amans) euitandi gratia, qua de causa crebros ad Imperatores illos Constantinopolitanos legatos atque literas, humanitatis, amoris, officijsq; plenissimas, mittere esse solitus, quibus illos non dubitavit fratres suos appellare. Ita Henricus Mag. ab omni fastu, superbia & ambitione abhorret, modestia & humilitatis esse studiosissimus, & pacem, amicitiam, concordiam cum omnibus colere, odia contra, offensiones, simulatetes quorumvis, omnibus modis euitare, & cum quibusvis vel inimicissimis in gratiam redire magnopere cupit. Atq; hæc quidem fuerunt expeditiones militares atq; bella. Hæc, inquam, fuerunt, quæ annis XLVII. (tot enim regnavit) in diuersis orbis partibus bella gessit aduersus barbaras, immanes Christianoq; nomini infestissimas gentes, pro Regni, Imperij & vniuersæ Reipublicæ Christianæ salute ac libertate, quæ ab historicis fuisse copiosissimeq; explicata summatiua & vno quasi fasciculo complecti volui. In his bellis omnibus & suscipiendis, & indicendis, & administrandis, & postremo conficiendis, eius cum pietas, religio (cui inter media arma vacauit) cum iustitia, prudentia, solertia, sagacitas, fortitudo, magnanimitas, tolerantia, patientia, vigilantia, industria, temperantia, continentia, moderatio, lenitas, mansuetudo, fides, constantia, felicitas denique incredibilis & admirabilis conspiciendam sese omnibus præbuit, ab omnibus cognita fuit atque perspecta. Etsi verò Henricus M. nondum tot & tanta bella aduersus externos populos gessit, quot & quantæ à Carolo M. gesta sunt, propterea quòd is subditorum multorum suorum rebellionem & contumacia effrenata ac indomita, intestino ac domestico illo bello, probo dolor, implicatus est ac inuolutus, tamen omnium ei vel inimicissimorum confessione atq; sententia, maximæ & præstantissimæ sunt eius virtutes bellicæ, & insignis rei militaris peritia, ita ut Carolo illi M. agnato suo hæc quoq; in parte comparandus esse videatur. Nam ab ineunte ætate in castris bellisq; versatus, maximam sibi rei militaris peritiam comparauit. Hæc ille libentissimè aduersus Christiani numinis atque nominis hostes vteretur, si id ei per perditam præstigitamque

tamque subditorum quorundam suorum perfidiam atque pertinaciam
 permitteretur. In primis verò præter alias virtutes celebranda meri-
 to ac prædicanda est Henrici M. inter hæc ipsa bella atque arma,
 magna pietas atque religio, ita ut illum non tam humanis, quàm di-
 vinis & cælestibus armis, hoc est, fide, spe, charitate, patientia, man-
 suetudine, ieiunijs, votis, precibus assiduis & ardentibus cum hostibus
 suis pugnare, illosque vincere ac superare inter omnes constet, experien-
 tia id testante quotidiana. Quid dicam, quod tamen si maxima reuera-
 fuerunt res gestæ Caroli M. tamen non minores, imò etiam admirabi-
 liores videntur esse res gestæ Henrici M. & quæ geruntur adhuc quo-
 tidie. Nam cogitandum nobis, quos & quantos Carolus M. rerum
 gerendarum nervos, occasiones, adiumenta, auxilia, vires & opes ha-
 buerit: quibus penè omnibus Henricus M. ab initio fuit destitutus, &
 nunc quoque non tantas habet, quantas ille habuit. Si deinde tempora,
 mores, homines, & reliquæ circumstantiæ expendantur, inde quoque
 clarius patebit, Henrici Magni non inferiorem, sed æqualem, vel
 etiam superiorem fuisse in rebus gerendis fortitudinem ac feli-
 citatem.

Nos Deum orabimus ut quemadmodum Carolus M. finitis confe-
 ctisque istis bellis, illo præsertim XXXIII. annorum bello Saxonico, pacem
 alma lætæ, serenæ tutamque in toto Regno & Imperio suo constituit: ita
 Henr. quoque M. tandem, Dei ope et auxilio, miserimo calamitosissimoque
 isto bello intestino, quod iam amplius XXX. annis duravit, felicem finem
 imponere, & patriam Regnumque suum (qui quidem ei finis vnicus est
 propositus) in pacem & tranquillitatem vindicare possit, cuius qui-
 dem nos spem, diuina freti misericordia, habemus non exiguam.

Præterea ut Carolus M. his bellis strenuè prospereque gestis Re-
 gnum & Imperium suum, à patre & maioribus suis, seu potius à Deo
 summo & cælesti illo patre, ac cæli terræque Domino sibi relatum, &
 traditum, non modò tutatus est & conseruauit aduersus quosuis ho-
 stes feros & immanes, verum etiam mirum in modum auxit & am-
 plificauit, ut scriptores testantur, ita Deo supplicabimus toto pectore,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

vt Henrico M. Gallie & Nauarra Regi Regnum hoc suum, sibi à maioribus suis relictum, cum tuendi & conseruandi (non minor enim est virtus parta tueri, quàm illa comparare) tum etiam augendi amplificandiq; facultatem, quæ voluntati eius respondeat, largiatur.

Nec verò Regnum tantum & Imperium suum Carolus. M. multarum gentium regionumq; accessione, sed etiam nominis sui famam atque gloriam magno cumulo auxit, ac longè lateq; propagauit. Hæc enim clara & illustris virtutum, rerumq; gestarum diffusa, tantum ei etiam apud remotos & à Christiano nomine abhorrentes populos atque Reges, amorem atque beneuolentiam conciliauit, vt illi vlrò ac sua sponte non amicitiam solum, societatem atque fœderam cum illo, missis legatis, literis, atq; etiam muneribus amplissimis, contrahere, verum etiam se potestati eius subijcere magnoperè exoptarint. Virtus enim optima est & efficacissima, vt honoris atq; gloria, ita amoris & amicitie conciliatrix, quæ quidem etiam in hoste placet & deletat, ac cuius tanta quidem vis est, vt vel remotissimos longissimòq; locorum interuallo à se distinctos, atque adeò alienissimos à se inuicem sibiq; inimicissimos amore, beneuolentia, amicitiaq; copulet atque coniungat.

Iure igitur & meritò Salomon Rex sapientissimus bonam honestamq; famam vnguento fragrantissimo & saluberrimo comparat. Nam quemadmodum vnguentum odoriferum, suauè & salutare effusum totam aliquam domum locumue complet, & omnes eius incolas mira voluptate afficit, reficit ac recreat: ita nomen bonum & honestum, quod ex virtutibus & actionibus honestis promanat, homines mira voluptate perfundit, & ad amorem inuitat & allicit. Virtus, virtus inquam, hominum & potentissimorum & inimicissimorum virtutis est atq; conciliatrix. Virtutum rerumq; gestarum fama partim amorem conciliat, partim terrorem hostibus contumacibus inquit. Vnde Cicero: Conciliatrix amicitie virtutis opinio. Idem virtus allicit & attrahit amicitias, vt magnes scilicet ferrum, Idem: Contra-

bit ami-

bit amicitiam virtus. Idem, Amicitiam & gignit & continet virtus. Idem, conciliat amicitias, & conseruat virtus. *Ve igitur Carolus Magnus, magnus fuit virtutibus, magnus rebus gestis, ita magnus quoque fuit gloria, magnus amicitijs Regum & populorum florantissimorum & longinquissimorum, qui commoti & excitati fama eius virtutum rerumq; gestarum amicitiam eius ardentem appetierunt, in amicitiam illius sese contulerunt, illam sibi literis, legationibus, donis atque muneribus, quibusuis deniq; officijs comparare sedulo stuerunt.*

Adelphonsus itaq; Rex Galatiæ sue Calleticiæ, & Asturiæ, sue Asturiæ (quæ regio est Hispaniæ Tarraconensis, equis tollutarijs, qui inde Asturcones dicti, nobilitata) Rex potentissimus societate sibi eum deuincire studuit, nec verò eius tantum socius & amicus, sed quasi proprius, cliens, subditus per literas & nuncios suos sese appellari voluit. Similiter Scotorum Reges virtutibus eius atq; munificentia deuincti, tanto illi amore, honore et obseruantia profecuri sunt, vt non dubitarint illum suum appellare Dominum, seq; eius seruos & subditos haberi atq; nominari voluerint. Atq; huius quidem benevolentia & obseruantia testes fuerunt litera quaedam ab ipsis ad illum scriptæ. Sic hodie quoque diuina benignitate, & Anglorum & Scotorum Rex atq; Regina, & Regni veriusq; proceres eximiam suam erga Henricum M. Gallorum & Nauarrorum Regem benevolentiam, obseruantiam, animorumq; propensionem re ipsa atque factis, hoc est, fidelissimis promptissimisq; suis auxilijs atq; officijs quotidie testificatur.

Quid dicam (vt ad Carolum M. reuertar) quòd Aaron quoque Rex Persarum potentissimus, qui, excepta India, totius penè Orientis Imperium tenebat, tantam cum ipso amicitiam concordiamq; coluit, vt eius gratiam omnium ferè totius orbis Regum ac Principum gratia longè praeferret, imò illum quasi solùm honore, amore, & obseruantia sibi colendum esse duceret. Quamobrem præter alia dona atque munera magnifica ei id petenti Elephantem, quem tum temporis solum habebat, ex longinquis illis oris dono misit. Præterea cum Caroli

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO,

Magnilegati, quos cum donarijs ad sanctissimum Domini & Saluatoris nostri sepulchrum locumque Resurrectionis miserat, ad eum venissent, eiq; Domini & Imperatoris sui voluntatem ac petitionem exposuissent, ille non solum illos humanissime liberalissimeq; excepit, & petitioni eorum plene cumulateq; satisfecit, verum etiam sacrum illum & salutarem locum potestati eius subiici & ascribi voluit. Postremo legatis eius domum redeuntibus itineris socios atq; comites adiunxit peritos & fidos cum vestibus, aromatibus, alijsq; quæ fert regio illa orientalis, donis amplissimis & preciosissimis.

Ve autem olim Constantinus quoque M. Persarum & alios Reges orientales barbaros muneribus, & quibuscumq; poterat officijs sibi conciliare, demulcere atque placare studebat, quo Christiani, qui imperio illorum potestatiq; erant subiecti, ijs tamen clementioribus & benignioribus vterentur, adhuc donaria, ad subleuandam Christianorum illorum orientalium inopiam, mittere solebat: ita Carolus quoque M. pro pietate & religione sua (vt Eginhartus & post eum alij testantur) eundem morem & consuetudinem tenuit. Henricus M. etsi nec ipse occupationibus atq; molestijs infinitis obrutus, peregrinationem huiusmodi ad Christi sepulchrum suscipere, vel legatos illuc cum donis mittere potest, nec id ad salutem necessarium esse existimat, tamen Christi sepulchrum quotidie adit, inuisit, frequentat, dum mortis, sepulturae ac resurrectionis Christi salutiferae, aliorumq; eius beneficiorum memoriam grata piaq; mente assidue recolit, unde solatia in tot tantisq; quibus conflictatur, laboribus, ærumnis, molestijs atq; periculis haurit maxima & saluberrima. Non etenim vel sepulchri, vel aliorum huiusmodi monumentorum sacrorum frequentatio, sed moris passionisq; Christi frequens religiosaq; cum vera fide & penitentia recordatio ad salutem nostram proprie spectat. Dona etiam atq; munera ad Christi sepulchrum mittit, dum in Christi membra atq; vicarios, hoc est, pauperes & inopes suam liberalitatem exerit.

Præterea (vt ad Carolum M. redeam) ipsi quoq; Imperatores Constantinopolitani, vt Nicephorus, Michael, Leo, etsi antiquitus &

Francorum

Francorum potentia, ut Romanis ita Græcis suspecta fuit & iniu-
sa, iuxta peruulgatum illud Græcorum dictum: φείρον φίλον ἔχνη,
ψείρονα δὲ μὴ ἔχνη. Francum fac habeas amicum, sed non vici-
num, & hi ipsi Imperatores indignè molestèq; eulerunt Imperium Oc-
cidentale ad illum esse delatum, & idcirco ob susceptum Imperatoris
nomen, potentia eius illis valdè fuit suspecta, tamen amicitiam eius
sua sponte vehementer ambierunt, fœdus cum illo inierunt, quod ab v-
trisque omni officiorum genere cultum fuit.

Ergò, ut hunc locum paucis concludam, quemadmodum Carolo
M. cum Rege Galatiæ & Asturiæ, cum Regibus Scotorum, cum
Aarone Rege Persarum potentissimo, cum Imperatoribus Constan-
tinopolitanis, ut Nicephoro, Michaelè & Leone ac multis alijs a-
micitia intercessit ampla & splendida, multis vtrinq; culta officijs:
Ita Dei beneficio Henricus Magnus propter virtutum, rerum gesta-
rum felicitatūq; famam clarissimam & celeberrimam multis Regi-
bus, Rebus publicis, populis orbis Christiani, ut Italis, Germanis, An-
glis, Scotis, Heluetijs, Rhæsis, Sedunensibus, Danis, Polonis, Sueris,
Vngaris, Transylvanis, & alijs vtriusq; amicissimis ac benevolentissi-
mis. Acque hi quidem legationibus, literis, gratulationibus, expeditio-
nibus militaribus, pecunijs, muneribus, supplicationibus pro eius salu-
te publicis & privatis, quàm benè fideliterq; erga illum affecti anima-
tiq; sint, abs duè testantur. Quin etiã agentes à religione Christiana alie-
na, ut Turca, Persa, Mosconita, virtutes eius admirantur atq; su-
spiciunt, ac proinde ei fauent, benè volunt, eum amant, colunt & observant.

Et hæc de veriusq; rebus gestis & virtutibus bellicis satis,
veniamus nunc ad res Urbanas, Politicas, Civiles. Cic. lib. 1. Offic. que-
rit, sine ne res bellicæ maiores, quàm urbana, eandemq; concludit, cla-
riores quidem & splendidiores esse res bellicas rogatis & urbanis,
sed ijs reuera inferiores, si diligentius & accuratius considerentur.
Parua enim, inquit, sunt foris arma, nisi sit consilium domi. Contra
tamen idem, nimirum pro ratione illius temporis & causa quam
agebat, in oratione pro Murana res bellicas urbanis & rogatis

affirmat longè esse anteponendas. Verùm nos omiffa hac de disputa-
tione longiore, nunc videamus, quomodo vterq; sese in Republica do-
mi constituenda & moderanda, gesserit, quæ fuerint vtriusque acta,
actionesque ciuiles & politicae. Illud tamen non est dubium, quin v-
triusq; maior ferè pars in bello potius, quàm in pace fuerit consumpra.

Actionis porrò & administrationis urbanae seu rogatae membra
praecipua sunt, Leges, Magistratus, iudicia, adificia, tributa, comitia
seu conuentus publici. Vt autem à postremo exordiar, Carolus Ma-
gnus conuentus cum solennes, statos & ordinarios, quotannis mense
Maio, pro patrio & antiquo more ac consuetudine, tum quando tem-
pus, vsus & necessitas id postulabat, extraordinarios iudici ac cele-
brari diligenter curabat, in quibus à Regni proceribus atque principi-
bus ea consultari atque decerni consueuerunt, quæ ad publicam &
communem totius Regni & Imperij vtilitatem atque salutem perti-
nere videbantur, & vt contra ea, quæ in Republica vitiosa, corrupta
& deprauata fuerant, quæque ad publicam pestem & perniciem spe-
ctare videbantur, tollerentur, vel corrigerentur. Itaque finito ali-
quo bello, factò foedere, vel inducijs, vbi vel minima erat quies
& facultas, atque adeò inter ipsa aliquando arma, in medio belli
cursu, cætus huiusmodi atque comitia, quibus ipse non tantum in-
tererat, sed etiam praerat, indicere & conuocare consuevit, in
quibus nonnunquam non tantum de rebus politicis, sed etiam Ec-
clesiasticis, hoc est, ad religionem & Ecclesiam pertinentibus consul-
tabatur.

Norat etenim sapientissimus ille Imperator, vtilis, imò necessa-
rios & Reipublicæ valdè conducibiles esse publicos huiusmodi cætus.
Cornelius Tacitus testatur, Britannos olim facile vinci potuisse,
quòd illi nunquam conuenirent, nec in commune consulerent, quo nihil
hostibus eorum fuerit optatius & vtilius. Vt igitur cætum & con-
uentuum huiusmodi publicorum, intermissio & neglectio periculosa
valde est & damnosa: ita contra diligens eorum vsurpatio Reipa-
blica plurimum prodest, plurimum commodi affert & emolumenti.
Quam-

Quamobrem *ve* Carolo M. Ita Henrico M. nihil posset esse gra-
tius & optatius, quàm *ve* publicos huiusmodi procerum Regni conven-
tus posset celebrare, nihilq; ferè ei est maiori dolori, quàm quòd hostium
& perduellium suorum pertinacia & obstinatio cæcus huiusmodi agi-
tandi omnem ferè ei facultatem adimit.

Secundum membrum sunt Leges, quæ scitè vereq; Regnorum & re-
rumpub. vincula, columina, fulcra, fundamenta, mœnia & propugna-
cula appellantur, quas quidem vel ferendi & condendi, vel cognoscen-
di & intelligendi, vel seruandi, vel interpretandi, vel custodiendi &
conseruandi, vel etiam abrogandi cura, studium atq; munus propriè ad-
summos magistratus pertinet. Vnde oraculo diuino & quidem anti-
quissimo præceptum iuerit, *ve* simul atque Rex esset inauguratus, se-
dulo curaret, legis volumen diligenter describi, & *ve* eius ipse esset
asseror atq; custos.

Iustinianus statim ab initio suarum institutionum Imperatoriam
maiestatem, inquit, non solum armis decoratam, sed etiam legibus o-
portet esse armatam: *ve* verumq; tempus, bellerum & pacis rectè pos-
se gubernari: & Princeps Romanus non solum in hostilibus prælijs
victor existens, sed etiam per legitimos tramites calumniantium ini-
quitates expellens, fiat tam iuris religiosissimus, quàm victis legibus
triumphator. His congruit pulcherrima & nunquam satis laudata
Imperatoris Theodosij M. sententia. *Ve* prodest, inquit, gentes bar-
baras nostri nominis Imperio mancipari, si a nostræ victoriæ videbun-
tur obedientibus fructuosæ, si pacis commoda legum regulis compo-
nantur. Non absimili etiam sententia Imperator Martianus usus
est, cum scripsit, se id die ac nocte prospicere, *ve* vniuersi, qui sub suo
Imperio viuunt, & armorum presidio ab hostili impetu munitur,
ac in pace (legum nimirum beneficio) securitate potiantur. Caro-
lus igitur M. post susceptum imperiale nomen, quum animaduerte-
ret, multa legibus populi sui deesse (nam Franci duas habent leges, plu-
rimis in locis valde diuersas) cogitauit quæ deerant addere, & discre-
pantia vnire: praua quoq; ac perperam prolata corrigere. Sed in ijs

nihil aliud ab eo factum est, quàm quòd pauca capitula, & ea imper-
fecta legibus addidit, Omnium tamen nationum, quæ sub eius ditione
erant, iura, quæ scripta non erant, describi ac literis mandari curavit.

Vnde patet quanta eius legum & quidem patriarum & antiqua-
rũ (nò enim temerè noua leges in Remp. sunt introducenda) cura atq;
studium fuerit. Hinc etiã apparet quando legis alicuius sententia ob-
scura est & incerta, & verba sunt ambigua, Principẽ ipsum esse con-
sulendũ. Sicut & olim Iustinianus respondit, de ijs, quæ primũ consti-
tuantur, aut interpretatione, aut constitutione optimi Principis cer-
tius statuendum esse. Et Iustinianus ait: Si in præsentì tempore leges
condere soli Imperatori concessum est, & leges interpretari solummo-
do dignum imperio esse oportet. Observatione etiam dignum quòd non
tam leges novas ferre atq; condere, quàm antiquas & patrias bene in-
terpretari studuit: Nec legum copia, sed paucitate potius delecta-
tus est. Præstat multò legum paucitas cum bonis moribus, ac discipli-
na, legumq; illarum sanctio & obseruantia, quàm legum vel optima-
rum & præstantissimarũ copia & multitudo, sine earum sanctione &
obseruantia, sine moribus & disciplina bona. Vnde Flaccus poëta-
rum sapientissimus non minus verè, quàm eleganter cecinit.

Quid tristes, inquit querimonia
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vana proficiunt?

Corruptam esse Rempub. vbi plurima sunt decreta, vsus & experien-
tia rerum omnium magistra docet. Hinc Tacitus corruptissima Re-
pub. plurimæ leges. Vbi plurimi medici sunt, ibi plurimos morbos esse
necesse est, vt Plato & Strabo auctores grauissimi scripserunt. Apud
maiores olim nostros plus boni mores, quàm alibi bonæ leges valebant,
quibus temporibus melior etiam erat Reipub. nostræ status.

Exemplo igitur Caroli M. docet Reges ac Principes leges anti-
quas ac patrias factas rectas tueri, si quid in ijs iniquum collere, si quid
dubium

dubium, perplexum, obscurum, discrepans, interpretari, si quid mutilum & imperfectum addere, nec facile novas leges fabricare, & in Rempub. introducere.

Carol. M. ergò, teste Auentino, vetustissima Francorum legi Salica capita quaedam addidit, quasdam novas sanxit, quas Abbas Ansegises conscripsit, vt de moneta, mensura, ponderibus, qua per totum Imperium Ro. ad aequalitatem redegit.

Extant Constitutiones praecipuae Caroli M. de rebus Ecclesiasticis & civilibus à Lothario Nepote, ex Aui Constitutionum libris collecta, quae cum in cænobio Tegernseensi diu delituisse, & multis in locis detrita à cineris & blattis corrosa, à librario etiam deformata fuissent, tandem in lucem edita sunt anno XLV. cum scholijs, annotationibus, & praefatione ad Carolum V. Imp. Rom. Viti Amerpachij viri doctrina clarissimi. Civilium legum tituli (nam de Eccles. postea) sunt de homicidijs & latrocinijs, de seruis fugacibus, de seruis Aldionibus, de cartis donationis faciendis, de libellarijs, de plateis vel cloacis curandis, de scabinis, de rerum nouarum, discordiarum, & contentionum studiosis, de bonis denarijs, de homicidijs, & alijs iniusticijs, quae à fiscalinis fiunt, de collecto ad malefaciendum, de pontibus publicis destructis, de tributis, de homicidijs in Ecclesijs vel in atrijs earum commissis, de falsa moneta percussoribus, de orphanis, de notarijs. De periurio, de cerarijs, tabularijs atq; Castularijs, de sacramentis per geldonia inuicem coniurantibus, de cheloneis, de mancipijs, de prunijs, de furtis, de iniustis connubijs, de falsis testimonijs, de aequalibus ponderibus, mensuris, de mendicis vagantibus coercendis, de vsuris et fauoribus fugitiuis & peregrinis, de medicinalibus, de incestuosis, de iusticijs regalibus, de armis & armatura, de negotiatoribus, de iuramento, de periurijs, de aduocatis, de falsis monetis, de aribanno, de censu regali, de incantationibus, augurijs & diuinationibus, de pace & concordia, de marca, de vasis regalibus, de baribanno, de ebrietate & propinationibus. Singulas has leges ab eo latas commemorare, aut commendare nimis esset operosum, nec certè necessarium.

Non minor autem, quàm Caroli M. olim fuit, hodiè est Henrici M. leges diuinas & humanas, patrias præseruandi & conseruandi cura atque studium, ita vt illum verè νομοφύλακτα, id est, legum custodem tutorem ac patronum appellare possimus, quibus nouit cum suam priuatam, tum publicam totius patriæ & Reipub. dignitatem, libertatem atque salutem contineri, contrà autem illarum neglectiõnem, violationem certissimam esse Rerumpub. ruinam atque interitum, Nec verò subditos tantum suos, sed etiam seipsum legibus illis alligatū teneri sibi planè persuadet, iuxta sententiam Principum Ro. quæ extat in iure ciuili. Dignam maiestate Regnantis vocem, legibus se alligatum fateri Principem, quæ quidem Theodosij Imp. vox fuit atque sententia.

Tertium membrum politicae administrationis est Magistratus, cuius, vt Cicero inquit, hæc vis est, vt præsit præscribatq; recta & utilia, & coniuncta cum legibus; vt enim magistratibus leges, ita populo præsumt magistratus; vereque dici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Magistratibus, (inquit idè auctor grauissimus, qui omnes Roma magistratus gessit) opus est, sine quorum prudentia & diligentia ciuitas esse non potest, ac quorum descriptione omnis Reipub. moderatio continetur.

Magistratus autem proprium munus est, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus sustinere, seruare leges, iura describere, ea fidei suæ commissa meminisse. Summis autem magistratibus, vt monarchis, Regibus, Imperatoribus, Principibus in inferioribus magistratibus, creandis, seu eligendis, seu coercendis, et abdicandis summa adhibenda est cura, prudentia, diligentia, vt sine personarū respectu eos potissimum magistratus creent, quorū cognita perspectaque illis est fides, iustitia, integritas, sapientia, prudentia, fortitudo, temperantia, continentia, charitas erga patriam, Ecclesiam, Rempub. Constantinus M. in primis curauit, vt Reipub. administrationi præficerentur Magistratus, qui & viri boni essent, & vera pietate

tate imbuti. Idem Caroli M. fuit studium, idem est hodie Henrici M. cui nihil est antiquius, quam ut spectatae fidei, iustitiae, integritati que viri publici praescribantur muneribus. Extant etiam eius quaedam de magistratibus leges, Magistratibus autem non permittenda infinita potestas, ita ut illis liceat, quicquid illis libet, sed certis definienda terminis atque cancellis. Magistratus itaque Carolus M. in officio & obsequio continuit, oculos in illos habuit intentos, non infinitam & effrenam illis quidvis praeter libidine sua agendi licentiam permisit.

Et si verò non facile & temerè ut novae sunt condenda, ferenda, & Reipub. imponenda leges, ita novi, & inusitati antea instituenti sunt magistratus; tamen ratio, ius, necessitas id saepe postulat, seu potius flagitat, ut multis exemplis comprobari posset. Itaque Carolus quoque M. certis causis & rationibus adductus & impulsus, cum id Reipub. Regniq. sui utilitatem atq. salutem requirere ac postulare animadverteret, novum illum XII. Parium, uti vocantur, magistratum instituit ad Regem, ut est verisimile (cuiusmodi fuerunt Ephori apud Lacedaemonios, Tribuni pleb. apud Romanos) vim potestatemq. salutaris temperamento moderandam.

Confecto igitur tricennali illo bello Saxonico in Hispaniam magna collecta manu profecturus, Saracenos perpetuos religionis Christianae hostes ab Hispania finibus arcendi gratia, illud XII. Franciae Parium Sodalitium siue Collegium instituit, qui proxima secundum Regem, ac velut pari (unde nomen habent) dignitate essent. Sunt tamen qui XII. Franciae primorum originem ad Arturum Britanniae Regem referant, qui Franciam per aliquot annos tenuit. Horum tanta olim fuit auctoritas, ut de rebus omnibus ad Rempub. pertinentibus ad eos referret Rex, si qua controversia inter proceres esset, horum arbitrio componeretur: si quod crimen admissum ad exemplum pertineret, horum disquisitis sententijs iudicaretur, denique penes eos erat rerum summa. Nam foedera ferebant, bellaq. iubebant: quos Latine ea causa patritios putat appellandos Budaeus, quasi pa-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

tres communes Reipub. quorum speciem quandam præferbant cū-
 timos apud Persas, æqualis prope cum Rege dignitatis. Horum verò,
 ut & aliorum magistratuum dignitatem auctoritatemque Henricus
 M. cupit sartam rectam tueri & conseruare: qui quidem in illo iuen-
 do & defendendo fidèlem ei ac strenuam nauant operam.

Quartum ciuili gubernationis membrum sunt Iudicia, qua, ut re-
 ètè Cicero, aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum ma-
 leficorum causa sunt reperta. Hæc Carolo Magno maxima fuerunt
 cura, ut iuste sincerè & inegrè fierent, cum sciret in iudiciorum in-
 egritate totius Reipub. salutem consistere, ijs verò corruptis & a-
 dulteratis proximam esse ruinam & interitum. Cum itaque corrupta
 essent suo tempore iudicia, Iosia, Ezechia, Constantini Magni, & a-
 liorum Regum ac Imperatorum clarissimorum exemplo, omni suo la-
 bore opera atque studio elaborauit, ut illa puritati & integritati re-
 stituerentur, & ea, qua par est, fide, æquitate atque iusticia exerce-
 rentur. Hæc de causa Galliam in quinos conuentus diuisit, Viennen-
 sem, Lugdunensem, Senonensem, Rothomagensem, Rhemensem,
 quibus cætera oppida adiunxit, & eorum vnum quodque in finitimo
 sibi conuentu ius petere iussum erat. Apud Germanos similiter Cis-
 rhenanos, qui in Gallia, Belgica, Cælicaque habitant, iuridici con-
 uentus instituti sunt Vesonius, Moguntius, Treuerensis, Agrip-
 pinensis, Cameracensis. Idem sanxit ut in primaria cuiusque regio-
 nis vrbe, quam Metropolim Græci vocant, Pontifex & Prætor
 ter quotannis, Aprili & Octobri ius dicerent, responsa redderent; &
 primùm pauperes, viduas, pupillos, data illis prudentissimò fidelissi-
 moque patrono, diligentissimè audirent, inimicos sibi inuicem reconci-
 liarent, et in gratiam reducerent. Veruit grauitè ne illi lites in diem
 differrent, neue calumnijs locum darent. Opulentos verò, ac loru-
 ptores, Pontifices, præfectos, si qui eorum in gratiam & concordiam
 redire nollent, ad se haud aliò delegarent. Sumptuarium præterea de-
 cretum de certa iudicum mercede promulgauit. Extant multæ præ-
 clare, viles, & salutare. eius de iure bene dicendo constitutiones at-

que leges. Nec verò ab alijs tantùm iudicia iuste casteque exerceri curavit, verùm etiam ipse in iuredicendo assiduus fuit ac diligens, ita ut teste Eginbarto, nonnunquam mane interea dum culcearetur ac vestiretur, non tantùm amicos admitteret, verùm etiam si Palatii Comes aliquam litem dicebat, quæ sine eius iussu definiri atque decidi non poterat, statim litigantes introduci iusserit, & velut pro tribunali sederet, lite cognita, sententiam dixerit.

Sanxit etiam ut fures & homicidæ, & alij huiusmodi criminum rei ad templa & asyla confugientes repeterentur, ac vi inde eriperentur. Ac omnino Caroli M. quanta fuerit in iudicij iusticia & severitas illa Vestphalici iudicij constitutio aperte declarat, de qua vide Auentinum.

Hac quoque in parte Henricus Magnus agnatum & prædecessorem illum suum Magnum strenuè seduloque imitatur, qui omni suo studio atque opera enititur & elaborat, ut parlamenta, fora, tribunalia, iudicia corrupta valde & adulterata pristino suo splendore atque dignitati restituantur, ut iudices spectata fidei, probitatis, integritatis atque sapientiæ deligantur, ut ius cuius sum circa $\pi\rho\sigma\omega\tau\omicron\lambda\eta\upsilon\sigma\iota\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \lambda\omicron\pi\omicron\sigma\lambda\omicron\chi\iota\alpha\varsigma$, sine personarum respectu, & munerum acceptione reddatur. Nec verò alijs tantùm hanc iudiciariam potestatem permittit ad illam exercendam aptis ei idoneis, sed ipsemet in iuredicendo nulli operæ atque labori suo parcat. Quibus suis vel vilissimæ & abiectissimæ sortis conditionisq; hominibus facillimi sunt ad illum aditus, pauperum, inopum, orphanorum, viduarum, ne potentum et opulentorum vi atque calumnijs circumueniantur, circumscribantur & opprimantur, paternam curam gerit, summamq; cautionem adhibet, ita ut huiusmodi hominum miserorum verè asylum, portus atque perisugium dici mereatur. Verèque igitur imitatus est Constantinum illum Magnum, ad quem in summo cuique facillimus semper patuit accessus. Is quoque cum aulam suam vellet esse quasi asylum innocentie, agram salutis, perisugium atque presidium miseris & afflatis, constitutionem edidit pro & bono Principe dignam, ut pupilli, viduæ,

infirmi, & aliæ personæ, vt appellantur, miserabiles, in suis tantum domicilijs, prouincialiter conueniantur: neque vlllo Principis rescripto possint inuicti alio pertrahi, ne in ipsius quidem Imperatoris aulam. Ipsi tamen vt integrum sit ac liberum, si alicuius potentiam reformidant, eò recurrere, & aduersarium ad Principis cognitionem atque tribunal reuocare. Vtinam omnes Reges, Principes ac Magistratus Christiani hac in parte, vt etiã in alijs, tres hosce Reges ac Imperatores verè magnos, immò maximos imitarentur potius, quàm Philippum illum Macedonum Regem, qui aniculam quandã ab eo conflagrantem, vt causam suam audiret, à se repulit, dicens, sibi tantum non esse otij, vt audiret vulgi causas. Huic illa, Ne sis igitur, inquit, Rex: quo dicto scitè vereque significauit Regis ac Principis proprium munus esse audire vulgi, & quorumuis vel infimæ sortis hominum causas, cui quidem officio qui desit, illum Regis titulo & honore esse indignissimum. Et certè diuinitus tutela orphanorum, viduarum, & talium personarum, quas potentiorum iniurijs constat obnoxias esse & expositas, Regum & Principum fidei commissæ est. Et hæc de iudicijs.

Quintum politica & ciuili administrationis membrũ sunt Tributa & Vexigalia Publica, in quibus verè Cicero & Reipub. vniuersæ neruos, & belli subsidia, & pacis ornamenta esse dixit, ita vt nullũ sine his, quemadmodum Vlpianus quoq; iurisconsultus sapienter quoddam in loco monuit, Imperij tanquam corpus consistere, aut contineri possit. Non tacendum etiam hinc Cor. Taciti grauisissimi scriptoris dictum eximium: Neq; quietem gratam sine armis, neq; arma sine stipendijs, neq; stipendia sine tributis haberi posse. Nulla itaque religio, verat aut vexigalia, aut tributa vel imponere subditis, vel exigere, quæ Christus, Apostoli & Ecclesiæ primitiua Christiani Regibus, Imperatoribus, Principibus quantumuis idololatricis et impijs pendenda esse partim exemplo suo, partim verbis docuerunt. Verum in tributis huiusmodi vel imponendis, vel exigendis, vel etiam nonnunquã remittendis iustus et æquus Regibus, Principibus, et Magistratibus est tenendus modus.

modus. Dent itaq; operã, vt iusto et æquabili modo exigãtur, et quæ ex acta sunt, nõ in vsus priuatos, sed in Reip. vsum impendantur. Non remittere debent vniuersa vectigalia, quod Neronẽ aliquando cogitasse Sueton. scribit, sed Senatũ, laudata hac eius animi magnitudine, obsti- tisse, cum diceret, hanc totius Imperij dissolutionẽ fore. Non etiã rigi- de nimis à quibusuis & quasuis ob res exigenda. Vespasianum legi- mus pro infami sordidaq; sua auaritia ab ipsis quoq; mendicis non tam tributum, quã stipem atque adeo ex lotio quoque exigere fuisse solitum. Vnde filio eius sordidum & impurum hoc tributi genus re- prehendenti, pecuniam ex prima pensione collectã, admonit ad nares, sciscitans, num odore offenderetur, & illo negante: Atqui, inquit, è lo- tio est. C. Caligulam quoque, monstrum illud nature noua, iniusta & inaudita non per publicanos tantum, sed etiam per centuriones, tribunosq; prætorianos, ab omni hominum genere pro edulijs, quæ to- ra vrbe venirent, pro litibus atq; iudicijs, ex matrimonijs, ex lenoci- nijs, quæstu meretricio, & id generis exigi curauit. Sed detestantes & execrantes boni Principes & Magistratus huiusmodi tributa, contra meminerint dicti Tiberij: Boni pastoris esse condere pecus, non deglubere. Is enim cum haberet & ærarium & fiscum valde attritum, & multis bellorum calamitatibus afflictum, remisit populo aliquando partem quandam vectigalis cuiusdam, quod fisco pendi quotannis so- lebat. Censuisse quidem Iulium quoque Cæsarem produnt, olim in Se- natu tertiam partem tributorum remittendam esse. Sed de alieno li- beralis, non populo & Reipublicæ consulendi causa, sed auræ popula- ris captandæ, & hoc pacto viam sibi ad tyrannidem, quam affectabat, sternendi muniendiq; causa id fecerat. Mediocritatem hanc auream, iustam & æquabilem in tributis Carolum M. legimus adhibuisse, ita vt & tributa atque vectigalia, sicut etiam decimas atque nonas ad Reipublicæ Ecclesiãq; vsum necessarium exigi iusto debitoq; modo cu- rauerit (id quod insignes aliquot eius de thelonijs, de portorijs, de ve- ctigalibus, de tributis, de decimis & nonis leges testantur) & tamen ea ipsa in re moderatum sese præbuerit, minimeq; populũ & subditos suos

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

nimis grauibus tributis atque vectigalibus, & rigidis acerbisq; tributorum atque vectigalium exactiōibus onerari, premi ac tantum non opprimi sit passus. Nam ut in tributis sciebat esse Reipub. neruos, ut paulò ante ex Cicerone dictum est, ita non ignorabat verum esse illud Traiani Imperat. dictum, Fiscum esse veluti lienem, quo incremente, reliqua membra imminui atque contabescere esse necesse. Non minor autem hac quoque in parte est Henrici nostri M. laus atq; gloria, qui licet araria atq; fisci Regij diuturno isto bello ciuili exinaniti sint atq; exhausti, ita ut tributum & vectigalium, vel nouorum impositio, vel antiquorum exactio non iusta solum, sed etiam penè necessaria esse videatur, tamen Tiberij illius Imperat. cuius paulò antea facta est mentio, imitatione populi sui, quem similiter diuurna ista belli intestini tempestate atq; calamitate exhaustum, & ad extremae egestatis terminos reductum esse nouit, pia Christiana q; commiseratione tactus, illum tributorum & vectigalium onere quibusuis modis carat releuari. Quòd si enim Vlpianus non dubitauit pronuntiare, sterilitatis causam esse iustissimam, propter quam possessores tributis releuentur, quo nomine etiam priuati Domini suis colonis mercedem remittunt, Rex hic iustissimus & pijsimus non minus iustas & aequas, subditos suos miserrimos, non vnus, duorum, trium aut paucorum, sed triginta & amplius annorum horrendis miserandisq; direptionibus, depredationibus, agrorum oppidorumq; deuastationibus & depopulationibus diuexatos, afflictos, attenuatos & attritos, releuandi hoc tributorum & vectigalium onere causas habere se existimat.

Sexum administrationis politicae membrum sunt Aedificia. Regia profectò res est & Principibus digna edificare, & non minus saepe Dominus domo, quam domus Domino cohonestari ac decorari consueuit. Vnde Martialis duas ob causas optauit diuitias, scilicet ut donet, & aedificet. Sed ut omnibus alijs in actionibus, ita in aedificando non priuatus solum hominibus, sed etiam Regibus, Principibus & Magistratibus tenendus est modus, nec imitandus Nero, qui, ut scribit Suetonius, nulla alia ferè in re Reipub fuit damnosior, quam quòd in aedificando

cando omnem ferè modum excessit. Sic Reges, Principes & Magistratus nonnulli edificaturientes, hoc est, insatiabili & insano suo edificandi studio fiscum, ararium, publicas & priuatas opes exhauriunt (vnde egestas publica & priuata) & sæpè ex subditorum suorum sanguine edificant, qui clamorem tandem tollit in cælum, Deum ad iram, ad iustam grauemq; vindictam prouocans.

Carolus M. cum edilis industrius ac fidelis aedes & edificia publica cum prophana, tum præcipuè sacra, item pontes, naues, portus, vias factas rectas conseruari, & vel vetustate collapsas, vel vi tempestatum hominumq; dirutas reaedificari & restaurari curauit, qua de re extant aliquot seuera eius constitutiones, quibus eam curam pontificibus, Episcopis finitimis, pratoribus ac præfectis suis demandauit, & qui dem vt aedes in primis sacras ex bonis Ecclesiasticis refici curent, iisdem præcipit. Deinde Carolus Magnus non superbia, arrogantia, ambitione, sed Dei gloria, charitate erga patriam, Rempublicam & Ecclesiam ductus, adificia cum sacra, tum prophana ad Ecclesiam Regniq; decus, dignitatem atq; præsidium, in diuersis Imperij sui partibus extrui curauit, ac quædam inchoauit, quædam etiam perfecit. Basilica Aquigranensis (qua in vrbe nobilissima, olim Vegerra dicta, sepultus iacet) propter amorem Dei & Domini nostri Iesu Christi, & ob honorem sanctæ & æternæ virginis genetricis eius, vt Eginhartus scribit, admirabili opere, proprioq; eius sumptu fuit cõstructa. Pons propè Maguntiam in Rheno ligneus, l. passuum longitudine, qui cum decem annorum spacio constructus, subito & fortuito totus tribus horis ante eius mortem consi grasset, eum reaedificare & lapideum facere constituerat. Palatia duo inchoauit egregij operis: Vnum Nouiomagi (quam urbem recens illustrissimus & omni laude dignissimus Mauritius Comes Nassauus occupauit) super Vuahalem fluiuium, qui Batauorum insulam à parte meridiana præterfluit. Alterum non procul à Moguntiaco seu Moguntia iuxta Ingelheim, vbi nonnulli illum volunt esse natum. Præterea classibus ædificatis, & per omnes partus & ostia fluminum stationibus & excubijs dispositis, cum Ita-

liam à Mauris, tùm Galliam & Germaniam à Northmannis & alijs nationibus barbaris tutam reddidit. Et vt olim Constantinus Magnus & Byzantium à Septimio Seuero funditus euersum, cùm annis propè centum in cineribus iacuisset, erexit & restaurauit, ita vt Imperij, doctrina, legum ac literarum sedes & custos fuerit (vnde etiam ab illo fuit Constantinopolis dicta) & Augustodunum Heduarum à Gallieno Imp. dirutum restituit, vt ab auctore suo Flavio Constantino Flauia sit appellata: sic Carolus M. Florentiam urbem dirutam reparauit, & florentem verè reddidit.

Henricus M. Gallie & Nauarra Rex maximo dolore afficitur, quòd Martis vi, impetu & furore multa passim in urbibus, & in agris, splendidissima, amplissima ac magnificentissima cùm sacra, tùm prophana ædificia videt ac audit quotidie deformari, concremari, solo æquari, dirui ac disturbari. Nihil illi contrà gratius & optatius esse posset, quàm vt illa sacra tecta manerent. Itaque quocunque potest modo (nisi summa uecessitas & perdita profligataq; quorundam subditorum eius peruecacia illum contra naturam et consuetudinem suam facere cogat) ædificijs quibusuis parcit, cuius quidem rei omnes, qui sub illo, & cum illo, & pro illo militant, ei testimonium perhibent. Non enim sibi cum ædificijs inanimatis, sed cum hostibus & perduellibus obstinatissimis bellandum atque pugnandum esse dicere solet. His adde, quod vt Carolus M. Florentiam urbem sua liberalitate restaurauit, ita hodie quoq; inter illustrissimum Principem Florentinum, Archiducem Hetruriae, & Henricum M. maxima intercedit amicitia.

Venio ad res actionesq; illius cùm Ecclesiasticas tùm Scholasticas, hoc est, partim ad Ecclesiã, partim ad Scholam pertinentes. Primò ergò religionem Christianam, vt inquit Eginhartus, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctissimè, & cum summa pietate ac veneratione coluit. Sic Henricus M. religionem Christianam, quam cum matris penè lacte imbibit, & in qua à teneris vnguiculis institutus fuit & imbutus, sanctè & constanter colit.

Nec verò Christiana religionis tantum cultor Carolus M. exitit, verum etiam Ecclesia pariter atque religionis Christiana propagator & propugnator adversus barbaras gentes à Christiana religione abhorrentes illiusque odio flagrantes acerrimus & gravissimus. Itaque non tam Regni corporis et terreni, quam Regni Christi & celestis fines atque pomeria extendere, proferre ac longè lateque propagare omnibus opibus atque viribus suis esse conatus. M. Tullius Regum, Principum ac Magistratum munus & officium vno quasi fasce complectens. verè sapienterque dixit, Reipublica bene constituta fundamenta atque membra, quae tuenda Principibus & vel capitis periculo defendenda sint, haec esse: Religiones, potestates Magistratum, leges, iudicia, iurisdictionem, fidem, rem militarem, ararium. Harum rerum tot & tantarum defensorem & patronum esse, in quorum numero merito reponendus Carolus Magnus, & eius gentilis & successor Henricus M.) magni ait esse animi, magni ingenij magnaque constantia. Religionis autem non sine causa primò meminit, propterea quòd illa non modò Ecclesiae, sed etiam Reipub. (qua sine religione latrocinium potius, quam Respub. dici meretur) ac omnium reliquarum virtutum esse fundamentum atque caput,

Porrò Carolus Magnus religionem Christianam non vi, armis, tormentis, & supplicijs duris ac funestis, sed exemplo vitae pie, sanctae & religiosae, lenitate, mansuetudine atque patientia, ieiunijs, votis atque precibus, admonitionibus & institutionibus gravibus, legibus, edictis ac constitutionibus sanctis, denique Synodis siue Nationalibus, siue œcumenicis & vniuersalibus tuendam, conseruandam, promouendam ac propagandam esse ducebat. Eadem Henrici quoque M. mens est atque sententia, idem consilium, idem denique conatus pietatis sapientiaque plenissimus.

Ac quoniam Conciliorum seu Synodorum hinc facta est mentio, certo certius est, ut constat ex primitiua Ecclesiae historia, antiquos illos Imperatores & Reges Christianos exortis in Ecclesia turbis, schismatibus, erroribus, haeresibus, abusibus, regnantibus & dominan-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

vibus vitijs, sceleribus atq; flagitijs, nihil satius, nihil sanius & salutarius iudicasse, quàm Synodum siue Concilium cogere, in quo tanquam in sacrosancto Senatu & parlamento, causa cognita, collatisq; sententijs, re cum re, causa cum causa, ratione cum ratione collata, controuersie dirimerentur. Hoc illi pacto huiuscemodi Ecclesie morbos, vulnera atque vlcera optime curari atque sanari posse arbitrabantur. Nec vlla his Ecclesie sananda melior illis & salutarior videbatur esse medicina. Concilia etenim iusta, legitima & libera Ecclesie nerui, muri, munimenta, firmamenta: hereseon, errorum, abusuum, scelerum & flagitiorum antipharmaca siue antidota atque remedia vere meritoq; appellari possunt. Idcirco Licinius impius & improbus Constantini M. collega, religionis Christiane hostis immanissimus, omni studio Episcoporum conuentus impedire ac dissipare consueuerat, propterea quòd pro sua astutia & calliditate, nihil ad pacem, quietem & tranquillitatem, ad doctrinam religionemq; veram tuendam, conseruandam ac stabiliendam, ad errores, hereses, schismata cauenda, euitanda atque tollenda his comitijs utilius, fructuosius & efficacius esse cernebat.

Has autem Synodos cum nationales, tum Catholicas seu Vniuersales indicendi & cogendi potestas iam inde ab Constantini M. temporibus fuit penes Casares, Imperatores & Reges. Sic Theodosius M. Constantinopolitanam, Theodosius alter Ephesinam, & Martianus Chalcedonensem coegit, ut de posterioribus taceam. Id Hieronymi quoque auctoritate & testimonio comprobari potest, qui testatur, id suis temporibus non modò factum fuisse, sed etiam fieri debuisse. Cum enim Synodum quandam, quam obiebat Ruffinus, confictam esse contenderet: Doce, inquit, quis Imperator eam iusserit congregari: & alio loco meminit imperialium literarum, quae Orientis & Occidentis Episcopos, propter quadam Ecclesiarum dissidia, Romam pertraxissent.

Carolus itaq; M. cum suis temporibus Ecclesiam animaduertisset multis nauis atq; maculis esse deformatam, & schismatibus, dissidijs, factionibus,

factionibus, erroribus & heresibus non paucis laborare. Constantini M. Theodosij M. Theodosij secundi, Arcadij, Honorij, Gratiani, Martiani, Valentiniiani & aliorum Imperatorum Christianorum (penes quos solos antiquitus Concilia indicendi atq; cogendi erat potestas) exemplo ac imitatione, non vnam tantum, & alteram, sed V. Synodos siue Concilia reformatoria, vti vocantur, conuocari celebrariq; auctoritate sua curauit, ad Ecclesie pacem & tranquillitatem conciliandam, & antiquum vitia & errores corrigendos & emendandos. Nec verò Synodus has Carolus M. solum indici curauit, & cogi, sed etiam illis & interfuit & presuit, nec in illis se prebuit quasi $\alpha\omega\phi\delta\upsilon\tau\omicron\varsigma$ $\pi\rho\acute{\omicron}\sigma\omega\tau\omicron\upsilon\varsigma$, sed cum presentia & auctoritate, cum monitis, preceptis, consilijs suis religiosissimis & sapientissimis eas ornauit & adiunxit.

Hodie Henricus similiter M. nihil magis expetit & exoptat, quam vt & Comitua politica, res politicas & ciuiles, ipsamque aded Rempublicam totam constituendi gratia, et sacras siue Ecclesiasticas, res ad Ecclesiam & religionem pertinentes componendi causa, conuocare atq; celebrare possit: quod ipsum statim ab initio sue successio- nis in hoc Regno sanctè se facturum affirmauit atque promisit. Hoc ipsum vt semper habet in animo, ita semper quoq; habet in ore. Videt enim pro sua prudentia, id non modò utile esse & fructuosum, sed etiam ad continendam Reipublice & Ecclesie disciplinam serè neces- sarium. Quamobrem grauitè dolet, & egrè molesteq; tere, id sibi per- hostes suos non licere, qui ipsius maiestatem, totumq; Regnum effra- nata hac indomitaque sua contumacia ita diuexant, exagitant, per- turbant, vt vix ei respirandi, nedum Synodos atque Concilia indican- di & habendi sit facultas.

Quòd si enim antiquis illis temporibus, quibus Carolus M. floruit, quando vita & religio Christianorum non ita erat corrupta, opus erat Synodis atq; Concilijs, vnde Carolus M. non vnum & alteram, sed plura coegit: quando magis per dicta his nostris temporibus, quibus non vulgi tantum & laicorum, vt vocantur, sed ipsorum Ecclesie anti- quum (qui tamen eius lumina atq; columina haberi volunt) longè cor-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

ruptior & vitiosior est & doctrina & vita, opus est huiusmodi Synodorum quasi medicamentis, quibus non modò Romana, sed etiam Reformata Ecclesie, ut vulgò appellantur, reformentur, & à maculis naus atq; maculis repurgentur. Nam si verum fateri licet, non Romanae solùm Ecclesie, sed etiam quæ Reformata & Evangelica vocari & haberi voluat, reformatione vehementer indigent, cum ipsæ quoq; multis in locis cum vitiorum, scelerum & flagitiorum licentiis, tum erroribus, hæresibus, dissensionibus gravissimis laborent. Ecclesie itaq; reformatione ceu valde necessariam alij quoq; Imperatores, Cæsares & Reges Christiani vehementer flagitarunt à Pontificibus Romanis, sed nihil ferè adhuc impetrare potuerunt. Sigismundi Imp. quantum hac in re studium extiterit, acta eius satis testantur. Is consultantibus quondam secum Cardinalibus nonnullis de Reformatione Ecclesie, et dicentibus illam inchoari oportere à Minoribus, festinè respondit, non à Minoribus, sed à Maioribus.

Huius rei testis quoq; est aureus verè libellus centū gravaminum, ut vocant, importabilem à toto Imperio in comitijs Norinberg, anno M. D. XII. Adriano Pont. Ro. oblatum. Adrianus, illo accepto, liberè confessus est, turbas atq; mala ista præsentia omnia à Curia Romanæ proficisci, ac pollicetur est, se daturum operam, ut reformatio institueretur, & ut morbus inde ad omnia membra emanavit, inde etiam sanitas exoriatur. Sed morbum hunc esse inueteratum, & idcirco pedetentim esse curandum.

Porro caput & fundamentum ut religionis, ita Synodorum & Comitiorum huiusmodi iudicari debet scriptura Canonica, Prophetica & Apostolica, ad quam ceu normam & regulam certâ & rectam omnia dogmata controuersa explorari debent. Sacra enim litera sunt veluti tabula à Deo consignata, quarum oraculis religionis controuersia definiantur, quarum iudicio, verum à falso discerni, & ad quam denique tanquam ad regulam non dubiam, incertam, fallacem, sed certam & veram tota Ecclesie doctrina, exploretur, à qua vel latum unguem, quando de religione, agitur, discedere nefas. Si enim ciuilibus iuris di-

Adscri-

Etio scriptis legibus magis regitur, quàm arbitrio Magistratus: Si a-
 pud Romanos à Pratoris formula olim iudex datus recedere non po-
 tuit in iudicando, quantò minus nos, cum de diuinis quæstio est, à su-
 premi illius nostri legislatoris & iudicis scriptis, legibus, senten-
 tijs ac statutis recedere decet. Id piè sapienterque olim sensit Con-
 stantinus ille Magnus, qui idcirco in Synodo illa Nicæna o-
 mnium Synodorum & Conciliorum, quæ postea acta sunt, facillè prin-
 cipe CCC. circiter patribus ex toto terrarum orbe congregatis, hanc
 ipsam aureã legem, quam sequerentur, præscripsit, cuius hæc sunt ver-
 ba, memoria sanè perpetua dignissima. Ευαγγελικαὶ βιβλοὶ καὶ ἀπο-
 στολικαὶ, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεοπνεύματα σαφῶς ἡμᾶς
 ἀχρηστῶς τῶν θεῶν φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. Ἐγὼ πολέμιον ἐν ἀπειλά-
 σαυτες τῶν ἔριων, ἐκ τῶν θεοπνεύτων λόγων λάβωμεν τῶν ζητέμι-
 νων τῶν πίστεων. Pia, sancta et sapiēs hæc fuit sapientis et religiosi illius
 Imperatoris constitutio, quæ multis præterea deinde alijs & Episco-
 pis & Principibus sanctis vehementer placuit. Ambrosius ad Gra-
 tianum Imp. scribens: Scripturæ, inquit, interrogentur, interrogentur
 Apostoli, interrogentur Prophetæ, interrogetur Christus. Augustinus
 similiter cum Peticiano Donatiano congressurus, hos in primis postu-
 lat arbitros. Non audiemus, inquit, hæc dico, hæc dicis: sed audiamus,
 hæc dicit Dominus. Sunt certè libri Dominici, quorum auctoritati ve-
 rique consentimus, verique credimus, verique seruiamus. Ibi quæra-
 mur Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram. Idem narrat Theo-
 dosium, cum iussisset conuenire Synodum Carthagenensem, in qua E-
 piscopi Donatiani cum Orthodoxis confortent, huic collationi (vt ap-
 pellabatur) hanc legem præscripsisse, vt superstitione manifesta ratio
 refutaret. Christianos autem imprimis proestatos, in ea, quæ cum a-
 gitabatur, quæstione, non nisi scripturarum diuinarum testimonijs vri-
 sese velle. Constantinus quoque Pogonatus, cum propter Monotheli-
 tas Synodum Constantinopolitanam coegisset, Episcopos, qui conuene-
 rant, monuisse dicitur, vt posita contentione verum inquirerent, ex ip-
 sisq; etiam Bibliotheca Constantinopolitana depromptos sacrarum litte-
 rarum libros ijs proposuisse.

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO

Eadem igitur fuit Caroli M. mens atque sententia, qui quantum sacris et Canonici literis eribuerit, tū ex eo patet, quòd omnes veteris & noui Testamenti libros, librariorum imperitia, lectorum oscitantia, interpretum inscitia, & incuria temporū deprauatos, ad amuissimam veritatis, & fontis correxit, & quòd nouum Testamentum non dubitauit in linguam Germanicam conuertere: tū ex rursus, qua allegari possent, præclaris luculentisq; eius sententijs. Huiusmodi est illa in præfatione libri scripti aduersus Synodum septimam de idololatria. Ibi grauissimè inuehitur in illos religionis Ecclesiæque antistites, qui, ut inquit, postposita sana sobriaque doctrina, & parui pendentes illud Apostolicum, si quis Euangelizauerit vobis præter id quod Euangelizarum est, etsi angelus sit, anathema sit, & transgredientes contra Propheticā institutionē terminos maiorum, per infames et ineptissimas synodos Ecclesiæ inferre conantur, quòd nec Saluator, nec Apostoli intulisse noscuntur.

Sic Henricus quoque Magnus secundum verissimam hanc præscorum illorum Ecclesiæ & Reipublicæ Christianæ Imperatorum & Patrum, Episcoporumque sententiam, sanctam diuinam & Canonicam scripturam sentit & iudicat, quarumvis de religione controuersiarum iudicem, & arbitram esse optimam ac perfectissimam, & ad illam ceu lydium lapidem quamuis doctrinam esse explorandam, ad hunc Canonem (vnde sic dicta est) hoc est, normam atque regulam diuinam & celestem, & religionem, & Ecclesiam, eiusque doctorum & pastorum vitam pariter atque doctrinam conformari, & si opus sit, reformari debere. Ex hac si quis illum ipsum alicuius erroris, hæresis, superstitionis, opinionis prauæ conuicerit & meliorem sanctioremque doctrinam edocuerit, publicè libereque professus iam aliquoties est, & adhuc proficitur se pia debita iustaque cum erga Deum, tum erga homines (meliora cum docentes) animi gratitudine libentissimè, dep. sic abiecta que ea, in qua sit natus, educatus & institutus à teneris vnguiculis, religione, aliam ambabus, quòd dicitur vlnis, magna cum animi læticia amplexurum, culturum, & quibusuit

quibus suis alijs eiusdem amplectenda & colenda fidelem auctorem, suasorem & impulsorem futurum.

Iam verò cum ad religionem & Ecclesiam bene docendam, regendam & moderandam certi requirantur homines, quorum necesse est, ut & iusta legitimaque sit vocatio, & sana doctrina, & sancta religiosaque vita: cumque totum eorum munus seu ministerium sacramentorum, & Ecclesiasticum partim in verbi diuini prædicatione, partim sacramentorum, quæ à Christo instituta sunt, & disciplina iusta legitimaque administratione consistat: cum denique ad hæc omnia obvianda requirantur, & loca siue templa, & dies certi, & vasa seu instrumenta sacra, de his omnibus extant quædam eiusdem Imper. gloriosissimi constitutiones, quæ partim ex Canone sacrarum literarum, partim Conciliorum cum antiquorum, cum recentium, quæ illius auspicijs & auctoritate habita sunt, Canonibus atque decretis fuerunt deprompta.

In Episcoporum igitur primò omnium, seu pastorum & presidum Ecclesia delectu atque vocatione summam religiosamque curam & cautionem adhibuit, ne quis ad augustum & sacrosanctum illud munus nisi dignus, hoc est, spectatæ probatæque cum doctrinæ & eruditionis, cum pietatis & probitatis vir ascisceretur. Hæc de re sic Auentinus. In Episcoporum senatum, inquit, haud temerè quenquam adlegit: eruditionem atque bonitatem in illis cooptandis potissimum spectauit. Neminem nisi iam antea sibi probatum, probeque cognitum creauit. Nam eum ordinem ad pristinum modum & Canonem à S. Paulo præscriptum reuocauit. Contra curiosissimè cauit, ne quis auarus, ambitiosus, luxuriæ perditus, vnquam ad Episcopalem dignitatem eueheretur. Hyldegarda itaq; Regina & coniugi suæ dilectissimæ, ac nonnullis alijs aule proceribus pro sacrificulo quodam rogantibus, respondit. Idoneo etsi pauperi iam destinavi: Imperatorem mentiri aut falli non decet, ut obtudat superis, cum vitam, mores, ingenium ignoret, & tanto ne oneri par sit, comperit non habeat. Quamobrem Episcopum Moguntinũ licuum aureũ, distinctũ gemmis, Cafares

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

instar sceptri vsurpasset, seuerissima oratione obiurgauit: eidem auaritiã & superbiam pro concione palãm ac publicè exprobrauit: indignabundus, et clamitans, en, ait, pastores nostros cruce Christi professos, qui spreta pascendarũ ouium cura ac sollicitudine, ostentatione, pompa, opibus, Imperatorem quemuis vel opulentissimum laceffant. Præterea quondam pridie feriarũ Martinaliũ designatũ Episcopum, quod in auctus tanta dignitate, amicis cœnam exhibens, & vti fit, vino somnoque sepultus, sacris non interfuerat, rursus sacerdotio mouit: intolerabilem negligentissimũq; fore ratus, qui primo die sibi non temperaret, et sui non compos Deum ad iracundiam prouocaret. Idem alium ob Pontificatum sibi donatum letitia gestientem, & ab humo absque scamno, siue supedaneo vno impetu alacriter in equum insilientem, reuocauit: Vales, inquit, vt video, viribus, & eques haud malus es: operam tua in bellis, vbi virtus tua enitescat, indigeo. Proinde ignobili & imbecillo ouium gregem Dominicũ relinque. Idem Imperator monachis & sacerdotibus præcepit, vt literis operam sedulo darent, rectè & emendatè scriberent, in contubernijs & adibus suis pueros diligenter fideliterque docerent. Sanxit præterea, vt Pontifices officio publicè in templo plebem docendi fungerentur, & vt sacerdotes auaritiã, gulam, cauponas, negotia prophana, mulierum familiaritatem consuetudinẽq; euitarent, aut sacerdotio cederent, & tribu mouerentur. Nulli plures Ducatus, præfecturasque aut sacerdotia concessit, dictitans sibi alios quoque beneficijs demerendos ac deuincendos esse.

Carolus igitur M. non nisi aptos & idoneos ad Ecclesiasticum munus, hoc est, cum doctrina & eruditione, cum pietate & vita morumque probitate ornatos & instructos & ipse delegit, & delegi voluit, contra homines ineruditos, insecios & ignaros literarum, auaros, ambitiosos, gulosos, ebriosos, mulierosos ac libidinosos, otiosos, pigros, à sacrosancto hoc munere remouendos ac repellendos esse duxit. In vita atque moribus Episcoporum sacerdotum, monachorum cum ad Canonem Apostolicum et Propheticum, tum ad Canones et regulas Conciliorum

ciliorum reuocandis & reformandis plurimum operæ atque studij posuit.

Idem est studium, idem propositum atq; conatus Henrici M. qui vt ad politica, ita Ecclesiastica munera, non nisi cognita perspectaq; sapientia, prudentia, doctrina, fidei, pietatis, probitatis, temperantia, continentia, fortitudinis viros prouehi ac promoueri, & contra vitij, sceleribus & flagitijs infames non modò ab his muneribus, honoribus, & dignitatibus abdicari, verùm etiam dignis meritisq; penis affici ac coerceri. Vult & id quidem summa ratione, iustaq; de causa non modò Reformatæ, sed etiam Romanæ religionis antistites, vt episcopos, sacerdotes atq; monachos vitam moresq; suos, præcipuè quidem ad Canonem Apostolicum & Propheticum, ad regulam S. scripturæ, deinde etiam ad illos ipsos conciliorum & patrum, de quibus multùm glorian- tur, canones atque regulas, in quas iurarunt, componere. contraq; illorum canonum atque regularum violatores puniri, & muneribus stitendijsq; suis priuari.

Carolus M. voluit Episcopos, sacerdotes & monachos literis omni studio incumbere, vt sint sicut αὐτῶν, hoc est, qui & pueros priuatum in cõubernijs & ædibus suis erudire ac instituere, & publicè populum docere possint. Eadem est planè Henrici M. voluntas, eadem sunt eius mandata atque præcepta.

Carolus M. diem Dominicam, dies festos & solennes, Christo Seruatori nostro dicatos, vt Natalem, Circuncisionem, Epiphania, Resurrectionem siue Pascha, Ascensionem, Pentecosten & ipse, in bello quoque & in castris, celebrauit, & celebrandos esse sanxit. Idem Henricus M. facit, & fieri præcipit atq; mandat, ad recolendam pia gratiam mente beneficiorum meritorumq; Christi salutarium memoriam. Quod autem præterea, teste Auentino, sacros religiososque dies, & in æstate S. Ioan. Baptista, S. Petro et Paulo, in hyeme S. Martino (cuius sacra secum ferre Reges Franci consueuerant) Andrea, Stephano, Ioanni Euangelistæ, infantibus ab Herode contrucidatis adiecit, hos quidem & alios innumeros dies festos Carolus M. à Ro. religionis cul-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

coribus celebrari permittit, ipse verò dies festos soli Deo & Christo *θεαυθωπιω* & dicandos, & in eius honorem celebrandos veris legitimisq; religionis et pietatis exercitijs esse ducit, eosq; libenter et summam cum religione colit: dierum autem festorum & multitudinem, de quarum multi olim viri pij & religiosi graviter conquesti sunt, ceu otij, ludorum, libidinum, amorum causam & occasionem refecandam, & abusum cum superstitiosum, cum luxuriosum, qui varius & multiplex hodie est inter Christianos, tollendum esse censet.

Præterea Carol. M. ut dies, ita loca & ædificia certa ad pios cœtus colligendos, ad rem diuinam faciendam, ad religionem cultumq; diuinum exercendum fieri & destinari curavit, & ipse quidem sacras aliquot ædes atq; templa suis sumptibus, deinde ab alijs ædificari curavit, adhæc vel vetustate collapsa, vel vi iniuriarum hominum ac tempestatum diruta refici & instaurari præcepit, qua de re supra quoque dictum est. Inter ædes autem illas, sacras principem facile locum obtinet templum illud, in quo eius est sepulchrum, *Aquigranense*, *Deiparæ virginis*, miræ pulchritudinis, magnificentissimum & sumptuosissimum, quod auro, argento, luminaribus atq; ex ære solido cancellis & ianuis ornauit, ad cuius structuram columna marmorea (cum aliunde habere non potuisset) *Roma*, et *Rauenna* maximis sumptibus fuerunt aduictæ.

Verum ut olim *Constantinus M.* ita *Carolus* quoq; *M.* in talium subscriptionum nimio splendore & superuacaneo ornatu, seu luxu sumptuosior videtur fuisse & profusior, modumq; ferè excessisse. Sed id vitio vertendum *Episcopis* illius ætatis, qui munificos illos *Principes*, non modò non, sicuti par erat, admonebant, ut modum hac in re seruarent, sed etiam immodicam ea in re profusionem laudabant.

Henricus M. improbata atq; damnata & *Perfarum* barbarie, apud quos *Xerxes*, Magis auctoribus, omnia *Græcia* templa inflammasse dicitur, & *Zenonis Stoici*, *Diagoræ* & *Theodori Epicureorum* & *Atheorum*, omnem templorum usum tollentium sententia: templa ædesq; sacras ad conuentus Ecclesiasticos, & ad rem diuinam expresscripto verbi diuini faciendam utiles esse estimat: templa ampla, splendida, magnifica, sumptuosa, auro, argento, ebore, marmore:

resulgentia (quorum in utroque Gallia et Navarra Regno tanta est copia, ut noua extruere non sit necesse) siue Romana, siue Reformata religio in ijs colatur et exerceatur, sacra recta tueri studet, eaq; à nonnullis veriusque religionis cultoribus insano præcipitiq; quodam zelo, seu furore potius diripi, expilari, deformari, dirui ac destrui agrè fert ac molestè. Idem tamen templa hæc & altaria secundum sacram scripturam, secundum Ecclesiæ, quæ ante Christi aduentum in carnem fuit, morem et consuetudinem, secundum S. Augustini sententiam atque iudicium non creaturis, sed soli Deo Creatori, qui vnus est essentia, et vnus hypostasi, dedicanda & consecranda esse censet. S. Augustini hæc de re sententia luce meridiana clarior exeat lib. 1. ca. 11. contra Maximinum Arianorum Episcopum his verbis expressa.

Nonne si templum, inquit, alicui sancto excellentissimo, de lignis & lapidibus faceremus, anathematisarentur à veritate Christi et Ecclesiæ Dei? Quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Si ergò sacrilegi essemus faciendo templum cuiusq; creaturæ, quomodo non est verus Deus, cui non templum facimus, sed nos ipsi templum sumus? Idem lib. VII. de Ciuit. Dei, cap. XXVII. Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra et sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Idem pater ille docet lib. XXI. de Ciuit. Dei, c. XX. Et lib. de vera religione, c. vlt. Non sit nobis religio, inquit, cultus hominum mortuorū. Quia si piè vixerunt, non sic habentur, ut tales querant honores, sed illi à nobis coli volunt, quo illuminante letantur merito sui nos esse consortes. Honorandi ergò sunt propter imitationē, non adorandi propter religionē. Si autē malè vixerunt, vbicunq; sint, colendi non sunt. Et paulò post: Hoc etiam ipsos angelos, & excellentissima Dei ministeria velle credamus, ut non cum ipsis colamus Deū, cuius contemplatione beati sunt. Quare honoramus eos charitate, non seruitute, nec templa eis construimus. Nolunt enim sic honorari à nobis, quia nos ipsi, cum boni sumus, templa summi Dei esse nouerunt. Hæc ille, quæ Car. M. qui æstidus fuit librorū S. Augustini lector, et quasi belluo, ignorare non potuit.

Præterea Henricus M. templorum vera ac Deo gratissima ornamenta esse existimat, non æs, aurum, argentum, marmora, ebor, gemmas, luminaria, cereos, organa, vasa vestesq; preciosas, imagines, statuas, atque simulachra, sed oracula divina, sacramenta, preces, vota, elemosynas, aliasq; huiusmodi actiones sacras, quæ secundum sacra scripturæ canonem in illis peraguntur ac celebrantur, & quidem peragi ac celebrari debent. Non igitur in templorum & basilicarum magnificentia & ornatu, sed in virtutibus & operibus sanctæ religionem veram consistere existimat. Vnde etiam Carolus M. in libro illo suo contra imaginum cultū sic scripsit: Nam quid nam sancti patres, vt ceteros taceam, Paulus Antonius, Hilarion, vel omnis Anachoritarum, siue Eremitarum caterua, qui decorum basilicarum, siue imaginum depictarum non habuerunt, sed in quibusdam tuguriolis suas Deo animas dedicauerunt, idcirco sancti non sunt, & ideo aut non diligebant decorum domus Domini, aut locum habitationis gloriæ Dei flagranti pectore contemplari non desyderabant, quia imagines non habebant nec adorabant? Intra se etenim sicut & ceteræ sanctæ anima templum Dei, & locum habitationis gloriæ eius habebant, dicente vase electionis templum, vt Dei sanctum est, quod estis vos. Idem paulo post. Domus Dei decorum non in imaginibus materialibus sed in virtutibus resurgentem licet videre. His congruunt illa Hilarij Episcopi Pictaunorum in libro contra Auxentiū Mediolanensem sub finem. Vnum moneo, inquit, caute Antichristum. Malè enim vos parietum amor cepit, malè Ecclesiam Dei in cæcis ædificijsq; veneramini, malè sub his pacis nomen ingeritis, an non ambiguum est in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi & syluæ, & lacus, & carceres, et voragines sunt tutiores, in his enim Prophetæ aut manentes, aut demersi Dei spiritu prophetabant.

Carol. præterea M. vt ad illum redeam, teste Eginharto, sacrorum vasorū ex auro et argēo, vestimentorumq; sacerdotaliū tantā in templo illo Aquigranentē copiam procurauit, vt in sacrificijs celebrandis, ne ranitoribus quidē (qui ultimi Ecclesiastici ordinis sunt) priuato habitu ministrare necesse fuerit.

Henricus M. non contemnit quidem aut damnat vasorum aureorum & argenteorum, in sacrosanctæ Eucharistiæ (quam veteres sacrificium vocarunt, quod vnius sacrificij Christi ἱερατικῆς sit ὑμνωδου, id est, monumentū, signū, sigillū atq; pignus) celebratione. Idem tamen religionem non in auri, argenti, eboris ac marmoris, vasorum & suppellectilis sumptuosa & pretiosa, sed in virtutū operumq; bonorum splendore ac nitore consistere, nec vasis & vestibus preciosis & splendidis, sed animis, meditationibus, precibus, votis ieiunijs, elemosinis Deum placandum esse persuasissimum habet. Non est nefarius Christum, Apostolos, Episcopos & Christianos Apostolica & Primitiva Ecclesiæ vasis ac vestibus simplicibus, frugalibus moderatūq; contentos, ijsq; in externi cultus administratione, vsos fuisse. Satius deniq; longè & ad Deum placandum efficacius esse existimat, secundum antiquum illud Bonifacij dictum, Episcopos potius & auditores (qui vasa sunt & templa Dei spiritualia) esse aureos & argenteos, id est, virtutibus quous auro & argento pretiosioribus vestitos & ornatos, quàm aurea & argentea habere pocula atq; vasa.

Carolus M. curabat, Eginharco teste oculato, vt omnia, quæ in templo gerebantur, cum quàm maxima fierent honestate: a ditiosq; admonebat ne quid indecens aut sordidum aut inferri, aut in eo manere permitterent. Ita Henricus M. omnem dat operam pro eximia sua pietate, vt omnia in Ecclesiæ & domo Domini ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ εὐοχνητόν, hoc est, ordinatè, decorè, decenter, religiose reuerentièq; iuxta regulam ac normam verbi diuini fiant ac celebrentur, Ecclesiāq; ab omnibus hæreseon, errorum, superstitionum sordibus ac fœcibus repurgandam, summamq; cautionem adhibendam esse censet, ne affectus, gestus habitusq; sordidos & indecoros in templum Dei inferamus, atque ita illud polluentes Deum ad iram iustam grauēq; prouocemus. Vt Christus sacrorum mercatores & negotiatores cum suppellectili sua flagellis ex templo eiecit: ita omnes rerum sacrarum nundinationes & negotiationes, omnes errorum hæreseon, superstitionum sordes & quisquillas ex Ecclesiā seu domo Domini cupit exturbari.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Miretur autem non nemo in tam diligenti & accurata explicatio-
ne vasorum, vestimentorum, luminarium & aliorum huiusmodi or-
namentorum, quorum constat Carolum Magnum admodum, seu su-
pra potius modum (si verum fateri licet) fuisse cupidum, nullam ab
Eginharco & alijs imaginum, statuarum & simulachrorum, qua fie-
ri fabricariūe curavit, mentionem fieri. Verū mirari quis desinet, si
temporum illorum statum, & Caroli M. de imaginibus iudicium, sen-
tentiam actionesq; consideraverit.

Constat enim ex historia Ecclesiastica, Caroli Magni temporibus
ac postea quoque (ut etiam hodie) graues, acres, acerbæ & cruentas
inter Christianos, tanquam viuas Dei imagines, de imaginibus & si-
mulachris contentiones ac dimicationes exiitisse: inter Græcos E-
piscopis quidem imaginum cultum docentibus ac præcipientibus, Im-
peratoribus verò, ut Philippico, Leone Copronymo, Leone Isaurico,
Constantino Leonis Isauri filio seu nepote, eundem damnantibus ac
prohibentibus. Itaque habitæ sunt aliquot Synodi œcumenicæ sibi in-
uicem contrariæ & repugnantes, quarum aliæ imaginum vsum cul-
tumque damnarunt, aliæ approbarunt, ac contrarium sentientes da-
mnarunt, dirūque deuouerunt. Atque hoc quidem triste & funestum
inter Constantinopolitanam & Romanam Ecclesiam disidium atq;
certamen viris sapientibus & cordatis diuortij illius atque distra-
ctionis, quæ consecuta est, Imperij Orientalis & Occidentalis, &
translationis Imperij Occidentalis, ad Carolum M. & Francos vi-
detur ansa & occasio fuisse. Tandem Irene Leonis III. vxor, Con-
stantini filij sui pupilli Imperium tutoris nomine administrans, spe
retinendi, vel recuperandi Imperij in Occidente, Adriano Pont. Ro-
adulandi causa, v. l. Synodum Constantinopolitanam coegit, qua de-
cretum est, imagines non modo habendas esse ad vsum historicum,
sed etiam necessarias esse ad cultum diuinum, illasq; idcirco veneran-
das, adorandas, osculandas, colendas, cereis, suffitu, & similibus riti-
bus honorandas esse. Hæc verò est Irene illa (quam Erida verius,
seu

seu Erynnim, quàm Irenem, ob immanem crudelitatem, ambitionem & contentions studium appellaueris) quæ Constantini VI. socieri sui (qui Leoni patri succedens anno Domini, D. C. C. LV. Synodum Constantinopolitanam Synodo Ro. sub Gregorio III. oppositam coegerat, quæ imaginum vsus simpliciter damnatus fuit) corpus effossum publicè cremari, cineresque in mare dispergi iusserat, quæ Constantino filio suo, cui Caroli Magni filia desponsata fuerat, quique patris imitatione statuas dei jci & exuri curauerat, oculos eruit, & in squalenti carcere varijs excruciatum tormentis vita sua priuauit. Verùm ipsa quoque ab Imperij gubernaculis remota, & in cænobium detrusa à Nicephoro, vitam ibi finiit.

Postremò contra hanc ipsam Synodum septimam Constantinop. Carolus M. (vt ad illum redeamus) cum Adrianus Pontifex Ro. per legatum suum acta istius Synodi septimæ ei misisset, vt ea auctoritate sua ab Episcopis Germaniæ & Galliæ approbari curaret, ipse contra aliam Synodum Francofurti anno, D. CC. XCIII. conuocauit. Illa autè Synodo Francofurtiana (vt antiqui historici, Eginhartus, Regino, Adon, Amonius, Blondus, Auentinus, Himmatus communi consensu testantur) Synodus septima seu Pseudosynodus et iconolatrica damnata, & eius decreta de imaginum cultu, rescissa fuerunt. Ad hæc infelix illa Felicianæ hæresis (quam Felix Vrgelitanus, & Eliphandus Toletanus Episcopus defendebant) quæ Christum secundum humanitatem adoptiuum Dei filium esse statuebat, similiter damnata fuit. Conscripta etiam est Pseudosynodi illius septimæ iusta refutatio, quæ sub Caroli Magni nomine edita fuit. Hi verò libri Caroli Magni continentes acta Synodi Francofurtianæ de imaginibus, tandem in Gallia ab Episcopo Tilio in lucem fuerunt editi. Cum ijs coniunctus est Paulini Aquileiensis Episcopi aduersus Felicem Vrgelitanum & Eliphandum Toletanum Episcopos libellus, hæresis illius Felicianæ à Felice auctore, suo infelice sic denominata refutatronem continens.

Quoniam autem hodie quoque de imaginibus & statuis grauiſſima eſt inter Chriſtianos contentio, & plurimi proram & puppim, vt ita loquar, religionis cultusq; diuini in imaginum ſimulachrorumq; vſu atque cultu collocant, ita vt, quemadmodum olim Laſtantius dixit, nullam ibi eſſe religionem, vbi ſit ſimulachrum, ita contra nulla illis religio, vbi nulla eſt imago ſeu ſimulachrum, eſſe videatur, operæ precium duxi ſelectiores & illuſtiores quaſdam ex illis Caroli M. libris ſententias excerptere & ſubiicere, ex quibus facile, qua Caroli M. de imaginibus fuerit ſententia acque iudicium, colligi poteſt, qua viris religioſis & ſapientibus dijudicanda relinquo. Carolus autem M. in illis libris quaſi arbitrum agens ac mediatorem, vt ita loquar, imagines terendas quidem & tolerandas, in Eccleſia ad ornatum, & rerum geſtarum memoriam, nec indiſcreta & incauta, vt ſepè loquitur, proſcacitare, ſiue zelo frangendas aut demoliendas eſſe, ſed tamen nullo pacto eaſdem colendas & venerandas eſſe ſtatuit, refellit ſimul & reſutat argumenta, quibus aduerſarij iconolatricam, id eſt, imaginum cultum & venerationem confirmare atque ſtabilire conabantur, quibus etiam noſtra ætatis iconolatricæ vtuntur. Libri illius titulus ſeu inſcriptio eſt huiusmodi: Opus illuſtriſſimi & excellentiſſimi, ſeu ſpectabilis viri, Caroli, nunc Domini, Regis Francorum, Galliam, Germaniam Italiasq; ſiue harum finitimas prouincias, Domino opitulante, regentis, contra Synodum, qua in partibus Græciæ, pro adorandis imaginibus, ſtolidè ſiue arroganter geſta eſt.

In imaginibus artificum industria formatiſ, quæ ſpectatores ſuos plerumq; ob rerum geſtarum memoriam inducunt in admirationem; adoratores verò ſemper in errorem. Non enim mediocriſ eſt error, cum aliud adoratur religionis cultu, quam is qui dixit, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruiſ.

Imagines pro voluntate artificis plura ſe demonſtrant agere, cū nihil agant. Nam cum videntur homines eſſe cum non ſint, pugnare cum non pugnent, loqui cum non loquantur, audire cum non audiant, cernere cum non cernant, innuere cum non innuant, palpare cum non palpent, &c. huiusmodi, conſtant figmenta artificum eſſe, non eam veritatem, de qua dictum eſt, & veritas liberabit vos.

Imagines nanque eaſ ſine ſenſu & ratione eſſe, verum eſt: homines autem eaſ eſſe falſum eſt.

Imagines ſecundum veritatis indagatricem rationem profiteri compelluntur,

tur, nec veritatis capaces, nec sanctas dici debere: quoniam quidem & pretio sunt inæquales, quo sibi met & per comparationis gradus præferuntur, & sanctitatis & veritatis merito æquales, qua omnes omnino carent.

Non imagines, inquit Petrus, sed fraternitatem diligite, nec subditi estote picturis, sed omni humanæ creaturæ, & Dominum Christum sanctificatæ non imaginibus, sed in cordibus nostris instituit.

Dementissimum sanè, & ab omni ratione seclusum est, hoc ad astruendam imaginum adorationem in exemplum trahere, quod Abraham populum terræ, & Moyse Ietro sacerdotem Madian leguntur adorasse: cum videlicet plerunq; sancti viri per humilitatem, quando placuerunt homines salutationis gratia adoraverint, plerunq; ne ab alijs adorarentur humiliter refugerint, plerunq; rigore suæ sanctitatis erecti, superbos quosque adorare contempserint. Imagines verò nusquam nec tenuiter quidem adorare conati sunt.

Glorientur illi in imaginibus: nos autem gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus est, nosq; mundo.

Quæ sit differentia crucis Christi & imaginum pictorum arte pictarum, vel quanto mysterio crux imaginibus emineat, siue quomodo humanum genus, non per imagines, sed per crucem Christi redemptum sit (quæ duo illi vel paria, vel æqualia putant) in sequentibus loco suo, Dominus fauente, explicabimus.

Vt imaginum adorationem, in quarum amore eorum mens pendet, & totius sanctitatis propositum est, stabiliant, plurima verba vel sensus, quæ ad aliud pertinent, in adorationem mutare affectant.

Quis tam hebes tamq; est demens, ut non solum habendarum, sed etiam adorandarum imaginum insolentissimum usum, horum tam terribilium tamq; insignium mysteriorum comparatione conetur adstruere? cum istæ nil aliud inuuant, nisi interdum rerum gestarum ordinem, interdum non gestarum, sed fictarum mentiantur errorem.

Quod verò dicunt, per adsimilatam picturam videre exitum conuersationis sanctorum virorum, quanta sit absurditatis quantaq; dementia, pendè infinitum est persequi: cum videlicet in imaginibus non possit sanctæ conuersationis virtus videri, sed solummodo illæ materiæ, quibus ipsæ imagines formatae sunt. Num quid nam virtutes & meritò insignia, quæ illis utique in subiecto fuerunt, hoc est, in animo, in his velut in subiecto quodam videri possunt? cum tamen in his non sit anima, quæ subiacens esse possit virtutibus, in subiecto autem istis, hoc est, in materiali corpore quodammodo colores sunt, virtutes autem his nec de subiecto, nec in subiecto esse possunt: nū quid igitur sapientiam & eloquentiam in istis cernere possumus, quam plerique illorum habuerunt? Num quid nā prudentiam aspicere in istis valemus, per quam agnitio veræ fidei & scientia diuinorum apicem in illis fuit? quam tremendum illud intelligentiæ genus in diuinis libris à prudentibus intelligitur.

Spes eorum qui salutem suam in imaginibus ponunt, ab Apostolo reprobat, qui spem non in his quæ videntur, sed in his quæ non videntur esse disserit.

Falsæ spei ludificatione deluduntur, qui ita se manu factarum imaginum inspectione sanandos arbitrarentur, sicut Israeliticus populus illius ænei serpentis inspectione ab ignitarum pestium mortiferis ictibus sanabatur: præsertim cum illæ

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

vt fieret, Moyſi à Domino imperatum eſt: hæc verò vt fiant, nullius ſcripturæ textu ſic inſtitutum.

Cui ſerpenti cum vidiffet Ezechias Rex iuſtus incenſa adolere, & quaſdã cul-
turas exhibere, magnaque ex parte populum periclitari, tanto perſuaſum errore,
eum non diſtulit frangere, quem & per legiſtorem ad profectum nouerat con-
dicum fuiſſe, & à populo cernebat celebrari vano cultu & ſuperſtitioſa religione.

Iam verò quia ſe imaginum inſpectione ſaluandos credunt, ſicuti ſerpentis in-
ſpectione Iſraeliticus populus à ſerpentium morſibus ſanabatur, ſi qua fortè eis
quædam corporis inclementia acceſſerit, recurrant ad imagines, eaſque aſpiciant,
quatenus dum illarum inſpectione minimè ſanati fuerunt, reuertantur ad Domi-
num, & ab eo ſanitatem ſe accepturos credant, qui totius ſanitatis & vitæ eſt
auctor.

Per Apoſtolos etiam ſacroſanctis chariſmatibus referta, & dogmatibus edo-
cta, non imaginum facies vel quibuslibet ſuperſtitioſis rebus, ſed & fide & operi-
bus Dominum quaerere non deſiſtit Eccleſia. Deum Dauid, inquit endum docuit
per Domini timorem, non per imaginum adorationem: & eum qui vult vitam, &
cupit videre dies bonos, non imagines adorare, ſed labia à dolo, & linguam à ma-
lo inſtituit cohibere. Nec picturam colere docuit, ſed declinare à malo, & facere
bonitatem: inquirere pacem, & ſequi eam vſquequaque permonuit. Lumen ergo
vultus Domini, quod ſuper nos ſignatum eſt, non in materialibus imaginibus eſt
accipiendum, quæ vti que ſicut & cæteris dignitatibus, ita etiam lumine carent.

In imaginum ergo adoratione, vbi nullus profectus, nullum emolumentum,
nulla vtilitas eſt, ſumma vanitas eſſe credenda eſt. Ob quam ſtatuendam & mu-
niendam quicumque conuentus faciunt, & concilia adgrogant, & eas proſus adora-
re inſtituunt, procul dubio vana loquuntur, vnusquique ad proximum ſuum.

Vndè liquidò patet, quòd probroſo imaginum inſtigantur amore, qui ob ea-
rum abolitionem, ea quæ de perfidis Iudæis per prophetam dicta ſunt, parenti-
bus ſuis non erubescunt adnectere, & eiſdem iaculis ciues perfodere, quibus Pro-
pheta eccleſiæ, imò Chriſti hoſtes noſcitur perfodiſſe.

In plerique ſcripturæ ſanctæ locis, cum domus Dei legitur, non parietes, nec
quædam materialis ædificatio, ſed ſpiritalis & inexiſtimabilis Dei intelligenda eſt
habitatio: quorum ſenſuum archanis illorum mens penitus ieiunat, qui decorem
domus Domini non Eccleſiæ exiſtimant virtutes, ſed materiales imagines.

Hunc excellentiſſimum ergo, & cœleſtis patriæ decorem dilexerat vir ille
ſanctiſſimus Ap. Ioannes, non imaginum & colorum fucos, non materialium pi-
cturarum ſimilitudines: ob hunc decorem, non ob materiales figuras, quaſi quo-
dam intolerabili deſyderio reſolutus erat, cum dicebat, hæc memoratus ſum, &
effudi in me animam meam: quoniam ingredior locū tabernaculi admirabilis vſque
ad domum Dei.

Domus Dei decorem, non in imaginibus materialibus, ſed in virtutibus ſpi-
ritalibus refulgentem eſſe videmus.

Nos patrem in ſpiritu & veritate adoramus, nec illorum exemplum imita-
mur, qui Deum eiſque ſanctos in imaginibus adorare conantur, quia Prophetam
magnum habemus Ieſum Chriſtum.

Adoramus igitur in monte ſancto eius, non imagines vel quaſdam ſuperſti-
tioſas.

visas res, sed eundem Dominum, qui illius montis caput est, & ut eundem montem acquireret, non solum nasci, sed mori dignatus est.

Deus Moyli dixit: Non videbit me homo & vivere potest: qui si inuisibilis est, imò quia inuisibilis est, necesse est, ut incorporeus sit: & si incorporeus est, necesse est, ut corporaliter pingi non possit: igitur inuisibilis est, & incorporeus prorsus, corporalibus materijs pingi non potest.

Magna quidem sunt Christianæ religionis instrumenta, quæ quanquam ex fidei soliditate, & dilectione Dei & proximi pendeant, lingillatim enumerare longissimum est: inter quæ nullum penitus locum imaginum cultus & adoratio tenent: quoniam quidē nullo antiquitatis instruntur documento, vel fulciuntur, &c.

Cum ergo sacri viri, & Deo per omnia accepti, vana obsequia hominum devitauerint, sicut Paulus & Barnabas Lycaonum superstitionis obsequia deuitate noscuntur, & Petrus Cornelij deuotam venerationem spreuerit: angelus etiam in Apocalypsi Iohannem, ne se adoraret, prohibuerit, quis eos credat imaginum adoratione delectari: aut picturarum obsequijs demulceri: aut qualiter ad eos honorificis exhibitus, quæ nec de illorum corpore seu vestibus sunt, sed pro capri in picturis exhibitus, quæ nec de illorum corpore seu vestibus sunt, sed pro capri in genij eius usque; ab artificibus præparantur, poterit peruenire? Non enim deliniuntur pictorum operibus, qui cum Christo regnant in cœlestibus, nec ambiunt ab artificibus in tabulis siue in parietibus pingi, qui à Christo in libro vitæ meruerunt describi.

Dominus namque & saluator noster non ait, quàm diu fecistis imaginibus, sed quam diu fecistis vni de minimis istis, mihi fecistis: nec ait, qui imagines, sed qui vos recipit, me recipit: nec Apostolus ait, diligamus imagines, sed diligamus vos inuicem: quia charitas ex Deo est: nec imaginum onera, sed nostra alterutrum mutuo vehenda percensuit, dicens, Alter alterius onera vestra portate, &c. illi verò parietes & tabulas adorantes in eo se arbitrentur magnum fidei habere emolumentum, eò quòd operibus sint subiecti pictorum. Nam etiam à doctis quibusque vitari possit hec, quòd illi in adorandis imaginibus exercent, qui videlicet non qui sint, sed quid innuant venerantur, indoctis tamen quibusque scandalum generant, qui nihil aliud in his præter id quòd vident venerantur & adorant. Vnde cauendum est, ne Euangelicam sententiam subeant, qui tot pusillos ad scandalizandum impellunt: quoniam si is, qui vnum de pusillis scandalizauerit, formidolosissimæ sententia subiacet, multò magis exitiabili ille ferietur seueritate, qui penè omnem Christi Ecclesiam aut ad imagines adorandas impellit, aut imaginum adorationem spernentes anathemati submitit.

Aiunt illi, non adoramus imagines ut Deum, nec illis diuini seruitij cultum impendimus, sed dum illas aspiciamus & adoramus, illò mentis nostræ acumen defigimus, ubi eos quorum illæ sunt, esse non ignoramus: at contra ille illorum detegens errorem, & suam pandens absque vlla obumbratione cogitationem, fatetur se quale sanctæ trinitati, tale illis exhibere seruitium, talemque adorationem: sicque ab surditatem, quam illi intransus retinent latentem, hanc iste egerit patenter.

Non omnes res, per quas vel in quibus miracula quædam Dei ordinatione monstrata sunt, quodam modo adorandæ creduntur.

In templo Domini sacrificia, non in imaginibus, offeruntur: in templo, non in picturis, sacra solennia celebrantur: in templo populus stans, & precum sua-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

rūm Deo libamina offerens, non in depictis tabulis exauditur.

Nec vspiam imaginum cultum, sed timorem Domini sanctum restatur dignens, timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.

Esto, pater iuberet honorandam Christi imaginem sicut imperatorem, numquid non rectius esset imperatorem honorandum decernere, sicuti imaginē Christi, ut imago Christi eminentiorem in tali ratione locum teneret? Non ergo pater imaginem Christi quoquam legitur aut depingere aut adorare aut honorare iussisse: quippe qui se solum adorari sibi que soli seruire instituit.

Sancta igitur & vniuersalis Ecclesia non per imagines, quæ ex coloribus fiunt, ut sæpe memoratus Iohannes nauasse dinoscitur, Deum adorare nos mortales homines, neque ætherias potestates, sed per Christum Dominum confiteatur.

Adoratur ergo fortitudo eius non per coloriferam imaginem eius, sed per sacratissimam viuificatricem eius incarnationem. Adoratur eius potentia, non per picturam, sed per sua opera.

Hoc memoriale perpetuum, quo Christum fidelium mentes interioribus oculis semper inuenitur, ad quarum rerum plenam cognitionem, non per picturam venitur, sed per fidem, spem & dilectionem.

Cui propositioni (quæ talis est, per imaginem, quæ per colores apparet, adoratur fortitudo Domini) hoc facillimè possumus obijcere, quod nec scripturarum sanctarum lectione, nec patrum exemplis est institutum, Deū in manu factis quibusdam debere querere. In corde meo, inquit Dauid, non imaginibus abscondita eloquia tua.

De talibus ergo, qui tanta necessitate arctantur, ut nisi picturas viderint, Christi difficilè memorentur, timendum est, nisi fortè aut communem hanc lucem quædam corporis molestia vrgente viuentes amiserint, aut picturis quodam casu, quæ tamen non semper haberi possunt, caruerint, Christi prorsus, qui semper ante oculos habendus est, obliuiscantur.

Admonent, ne quis scandalizetur, eò quod ante imagines luminaria concinnantur, & thymiamata adoleantur: quasi non illi scandalizati sint, qui rebus luce carentibus luminaria incendunt, & odore carentibus, odorifera thymiamata offerunt.

Sed fortasse nostram assertionem frustrari cupientes dicent: Cur eos imaginibus sensu carentibus, luminaria concinnantes, & thymiamata adolentes, sublannatis, cum & vos in basilicis, æquè sensu carentibus, & luminaria concinnemus, & thymiamata adoleamus? Quibus facilis potest oboriri obiectio: quoniam aliud est loca diuinis cultibus mancipata, luminaribus perlustrari, & in eisdem locis, & orationum, & thymiamatum Deo fumum offerri, & aliud imagini oculos habenti, & nihil cernenti lumen offerre, & nares habenti, & nihil odoranti, thymiamata adolere, aliud est loca diuino cultui mancipata, venerari, aliud picturis quibuslibet, coloribus compris luminaria & thymiamata offerre: aliud domum maiestatis Domini à fidelibus quibusque ædificatam, & à pontifice dedicatam, solenniter venerari, atque aliud, & longè aliud, imagines à pictoribus quibusque compositas, oblati muneribus irrationabiliter offerri.

Imagines nihil, si non habentur, derogant, nihil, si habentur, prorogant.

Simulachrorum vsus exortus est, cum ex desyderio mortuorum quorumlibet vi.

bet virorū fortium, aut Regum, aut quarundam vrbium conditorum, aut quarum liber artium inuentorum, imagines vel effigies, ab his qui eos dilexerant, conderentur, vt posteriorum, vel dilectorum dolor haberet aliquod de imaginū contemplatione remedium: sed paulatim hunc errorem, per sua dentibus dæmonibus, ita in posteros irrepfisse, vt quos illi pro sola nominis memoria pingendos censuerant, successores deos existimarent atq; colerent, & in his sibi dæmones sacrificare, in lectos quosq; miseris percerent.

Sicut enim hæresis, quæ ab eodem Simone exorta est, quæ Simoniaca vocatur, omnino a fidelibus spernitur: ita quoq; adorandarum imaginum vsus penitus spernendus est. Altera quoq; hæresis est, quæ hunc errorem perceret Carpocratiana, Sectæ ipsius fuisse traditur sociæ quædam Marcellina, quæ colebat imagines Iesu & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando incensumq; ponendo. Inter hæreses ergo Augustinus computauit, quod imagines, quæ Iesu & Pauli manufactas adorasse dicuntur.

Dauid sanctissimus vatum nuspian imaginum cultum, sed timorem Domini sanctum testatur, dicens, Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi. Nec quempiam qui imagines adorat, sed qui Deum timer beatum nuncupat, dicens. Beatus vir qui timet Dominū in mandatis eius cupiet nimis. Et iterū, Beati omnes qui timent Dominū, qui ambulant in vijs eius. Non enim ait, vt illi absurdum delirant. Qui timet Dominū, adorat imagines, sed ait, Qui timet Dominum in mandatis, &c. Vnde liquidissimè patet timorē Domini non in adoratione imaginum, sed in voluntate, & instantia mandatorum Dei esse.

Illi, qui penè omnem fidei Christianæ prerogatiuam in imaginum adoratione sine cultu esse existimant, interrogandi sunt, vtum ideo quilibet pauperes fidei suæ patiantur iacturam, eo quod census indigentia pressi non habeant facultatem, qua suscipiant picturam.

Imaginum cultus nullū in Christiana religione tenere credatur principatum

Imaginū cultus penè cunctarum diuinarum scripturarum abdicantur clouio: solum namq; Dominum colere, ipsum adorare, ipsum glorificare debere, totius diuinæ scripturæ tuba terribilis intonat. Vnde cauendum illis est, & modis omnibus pertimescendum, ne dum imaginum cultum et adorationem Christianæ religioni ingerere nitantur, singularem vnus Dei cultum & adorationem frustrari videantur. Quæ duo ita inter se mutuò reluctanter, vt si vnum steterit, aliud stare non possit. Si enim singularis cultus soli & vni Deo debitus inconuulsus erit, & reuera inconuulsus erit imaginum cultus modis omnibus cassabitur: & si imaginum cultus non conuellarur, soli & vni Deo cultus debitus non erit singularis.

Quæ dum ita se habent, magna se cæcitate obrutos esse fatentur: quia vim illam animæ, quæ memoria nuncupatur, ita se vitiatam habere demonstrant, cui nisi imaginum administriculum suffragetur, ab intentione seruitutis Dei & veneratione sanctorum eius compellatur.

Aliud est imagines habere obliuionis timore, aliud ornamenti amore: aliud voluntate, aliud indigentia: aliud idcirco videre, ne Dei & sanctorum eius valeat quis obliuisci, aliud ideo spectare, vt gestarum rerum possit reminisci: aliud est res videre, quæ nisi videantur non obsunt, aliud eas quæ nisi videantur, officiant, cum videlicet sine imaginum intuitu homo saluari possit, sine Dei vero notitia omnino non possit.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Si omnes imaginum adoratione carentes secundum illorum falsissimam opinionem pereunt, infantes baptismatis vnda loti, & corporis Domini edulio & sanguinis haustu satiati, qui nec dum imagines adorare valuerunt, & sic è seculo migraverunt, pereunt. & si pereunt, veritatis verbum cassatur dicentis: Sinite parvulos ad me venire: talium est enim regnum cœlorum: non autem veritatis verbum infantibus regnum cœlorum promittentis cassatur: non igitur pereunt omnes imaginum adoratione carentes.

Hoc enim vexillo antiquus Iesus non imaginibus visus est: his armis, non colorum fucis, diabolus expugnatus est: per hanc, non per picturas, inferni claustra destituta sunt: per hanc, non per illas, liberum unum genus redemptum est. In cruce namq; non in imaginibus preteritum mundi pependit.

Si hic error, quo diuitiæ scripturæ libris imagines æquiparare nituntur, cæteris eorum erroribus comparatur, quanquam eiga se sit magnæ enormitatis, alijs verò comparatus, quibus eas & archæ Domini, & corporis & sanguinis Domini sacramento, & crucis mysterio æquiparare visi sunt, minor precul dubio reperitur: præsertim cum nec illis, nec istis ritibus æquiparari possunt.

Istæ verò imagines & gentiliū atq; eorum vanitate prolatae sunt, & nullam salutis exhibitionem, nullam sacramenti alicuius mortalibus prærogativam adducunt, sed oculis tantum modo faueant, per quos quasi per quosdam legatos gestarum rerum memoriam mandent.

Cecrops quidam rex Atheniensium daemonicis infusus veneno, rudes gentiliū mentes ad imaginum simulachrorumq; & ad vanorum Deorum culturas excitavit.

Quæcumq; scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt, ait non picta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad Deum: nec ait, Omnis pictura, sed omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, &c.

Apostoli, per quos populi per prædicationem ad fidei documenta conversi sunt, non imagines, sed epistolas ad diversas mundi partes destinasse leguntur, nec per picturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocaverunt, sed per scripturas, quibus redemptor sensum aperuit, non ut intelligerent picturas, sed ut scripturas.

Dominus scripturarū, non imaginum facit mentionē: ait enim Evangelista: Sicut scriptum est in libro Sermonū Esaiae Prophetae Scriptū dixit non pictum, & in libro, non in quadam materia.

David quoq; sanctissimus prophetarum, ita in persona Christi dixisse legitur: In capite libri scriptū est de me. Non enim ait pictum, sed scriptum, nec in capite parietum siue tabularum, sed in capite libri.

Omnes historiae sacrae veteris Testamenti, non per picturam, sed per scripturam declaratae sunt.

Prophetae singuli, qui libros habent, prophetias suas post futuris sæculis profuturas, non in picturis, sed in scripturis constituere. Unde & David non in coloratis figuris, sed in libris intellexit numerum annorum, quo populus Dei in captivitate Babylonica detineri deberet.

Samuel quoq; historias Iudicum siue Ruth, vel etiam Regum vsq; ad David non imaginibus, sed apicibus prænotavit.

Iosue.

Iosue etiam successor eiusdem Moyſi, qui typū mediatoris Dei & hominum geſſit, quæ tempore ſuo ſibi vel populo cui præerat, contigerunt, ſcribendo potius quam pingendo memoriæ poſteritatis mandauit.

Moyſes quoq; originem mundi non pingendo ſed ſcribendo edocuit, & omnia in quinque libros adnotans, non pingendo ſed ſcribendo ſæculis poſt futuris, Domino imperante, mandauit.

Moyſes legiſlator non ſucatis picturis, ſed ſaluberrimis ſcripturis uſus eſt:

Dictum illi ſuperne vocis tonitruo eſt: quod vides ſcribe in libro, & mitte ſcriptem eccleſiis. Vnde datur intelligi, non picturas, ſed ſcripturas ad noſtra fidei eruditionem eſſe conſeſſas. Quam ergo ſit incautum, quamq; à ratione remotū dicere, ſicut diuinæ ſcripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, facile intelligere poteſt, quiſquis diuinarū ſcripturarū cognitionem habet.

Ioannes cum ſecreta quædam Domino reuelante audiret ſeu cerneret, ſcribere ea in libro, non pingere inſuſus eſt.

In Euangelio legitur: Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſcripta ſunt in hoc libro. Hæc autē ſcripta ſunt, non aut picta ſunt, vt credatis, quod Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

O imaginum adorator, o rerum inſenſatarum cultor: inuenire poſſe te conſtat, quæ dum his omnibus meritorū prærogatiuis careant, dolendus potius quam mirandus es, quum eas diuinæ ſcripturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, equiparare affectes? Tu qui fidei tuæ puritatem in imaginibus conſeruare te dicis, ſupplex eis adſtare memento cum thymiamatibus: nos præcepta Domini ſolerti indagatiōe perquiramus in diuinæ legis codicibus. Tu luminariſus perluſtra picturas: nos frequenter diuinas ſcripturas. Tu ſucatorū venerator eſto colorū, nos veneratores & capaces ſimus ſenſum archanorū. Tu depictis demulcere tabulis: nos diuinis mulceamur alloquijs.

Tu figuris rerum inſta, in quibus nec viſus, nec auditus, nec guſtus, nec odoratus, nec tactus eſt: nos inſtemus diuinæ legi, quæ eſt irreprenſibilis, in qua reſimonium Domini, iuſtitia ſiue præcepta, timor ſiue iudicia eius inueniuntur.

Nam ſi forte tu amator vel potius adorator imaginum, interiore peſtoris rancore ſubmurmures dicens: Quid neceſſe eſt tantum per ſchemata euagari? Cognoſces ea nobis amabilia imaginibus ſiue pictis tabulis tuis eſſe, & ideo tantum in illis euagatos eſſe. Has etenim dulcedines, has refectiones in ſcripturis ſiue in ſcripturarum ſchematicis, nos ſiue cæteros ſcripturarum amatores reperire cognoſce, quas tu ſiue ſocij tui in figuris atq; in tabulis, in quibus cordis tui puritate ſeruire te dicis, penitus non reperies.

Nam ſi ſecundum illorum vaſaniam omnes imaginum adoratione carentes, hæretici ſunt, conſtat maiores eorum, qui eas non adorare, hæreticos fuiſſe.

Imaginum adoratores ſæpiſſimè memoratas imagines ſanctas & venerandas nuncupant, eaſq; in vijs ſiue in plateis, quæ plerumq; pollute ſunt, ponendas eſſe aſſeuerant. Sicut autem non conuenit luci & tenebris, calido & frigido, ita nimirum non ſanctitati & contaminatiōi, puritati & impuritati. Vnde magna ex parte eos errare conſtat, cum eas & ſanctas eſſe aſſerunt, & in locis contaminatis ſtatuendas eſſe decernunt. Pateſcit namq; quodammodo in hoc eorum cenſura, qui eas in vijs ſiue in urbium vicorumq; plateis poni percenſent, quod hæc ſan-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

itate careant, sicut & carentium se, si sancti esse crederentur, in locis sanctis po-
ni censerentur.

Vnde sciendum est, non eos esse medicis insauia, qui pro rebus sensu ca-
rentibus in maiores suos maledicta non pertimescunt congerere, & dum imagini-
bus volunt fauere, nec parentes pertimescunt inhonorare, nec diuinis miraculis
contraire.

Non contraeunt pictores scripturis? quasi non aliqua pictoribus possint de-
pingi, quæ sacris literis credantur refragari: in picturis autem plura falsa, plu-
ra vitiosa, plura inconsequentia, plura inconuenientia, & vt singula sacram, penè
omnia siue possibilia siue impossibilia à peritis pictoribus pinguntur.

Qui seruitium soli Deo debitum creatori exhibere se fatetur creaturis, dum
cepit fauere picturis, reluctatur cunctis sacris scripturis.

Non deliniuntur pictorum operibus, qui cum Christo regnant in cœlestibus:
me ambiunt ab opificibus siue in tabulis, siue in parietibus pingi, qui à Christo &
in libro vitæ meruerunt ascribi.

Ex his sententijs liquidò constat Carolum Magnum imaginibus
& simulachris, in quorum vsu cultuq; nonnulli summam ferè pie-
tatis consistere opinantur, non multum tribuisse. Ex his ipsis
igitur Caroli Magni dictis atque sententijs Henricus M. (vt tan-
team de alijs) pro singulari suo iudicio, sapientia atque pietate facile
colligit atque intelligit, quid sibi de imaginum simulachrorumq; vsu
cultuq; sit sentiendum & statuendum, & quantum imaginibus sit tri-
buendum, & ciuilem, qui partim ad ornatum, partim ad memoriam re-
rum gestarum refertur, non simpliciter improbat ac damnat: ita v-
sum cultumq; imaginum et simulachrorum supersticiosum à gentilibus
profectum, canonica Vet. & Noui Testamenti scriptura vetitum at
que prohibitum non potest non improbare. Nec tamen idcirco ijs, qui
zelo quodam inconsiderato ducti imaginibus & simulachris nimis de-
diti & additi, ijs nimium tribuunt, vim afferendam, sed firmis soli-
disq; rationibus ab hac iconolatria dimouendos, nec tam imagines &
simulachra ista corporea ex templis vi, manu, ferro, igni, quàm prauas
& peruersas de imaginibus & simulachris, vt etiam alijs religionis
articulis imaginationes, vt ita loquar, atque phantasias, id est,
opiniones & errores ex hominum cordibus & animis, qui sunt templa
Dei, firmis solidisq; rationibus tollendas ac conuellendas esse pie sa-
pienterq; iudicat.

Ex

Ex iisdem verò Caroli M. libris facillè potest intelligi, quæ illius Imperatoris de alijs quoq; religionis Christianæ articulis & capitibus fuerit sententia, quæ omnia sapientibus religiosisq; lectoribus (nam nimis prolixum esset ea omnia commemorare) secundum verbi divini, hoc est, scripturæ Canonica, Prophetica, & Apostolica canonem atq; regulam dijudicanda relinquo.

Accedamus nunc ad res actionesq; Scholasticas, quæ cum Ecclesiasticis sunt coniunctæ, quæq; non ineptè, mea sententia, & incommodè ijs subijci, ac sub illis comprehendi possunt. Scitè profectò vereque Aristoteles, ut multa alia, ita hoc quoq; ut sensit ita scripsit (1. Cæli & 1. Meteororum) artes æternas esse, sed earum tanquam stellarum varios esse ortus & occasus, ut modò excitentur & floreat, modò iceant, & contemnantur. Hæc magni illius Philosophi magna & præclara est sententia: artes enim sunt æternarum & immutabilium rerum, at ipsarum apud homines notitia nõ est æterna. Et ut coloniæ ac commigrationes gentium variæ commemorantur, ita literarum & disciplinarum non pauciores commigrationes possunt commemorari.

Tempore itaq; Caroli Mag. magna fuit in orbe terrarum occidentali etiam inter ipsos Christianos ut morum corruptela, ita artium disciplinarumque cum sacrarum, tum humanarum & liberalium inscitia & ignorantia, quæ longè latèq; dominata, ac veluti pestis, siue lues quædam grassata est. Ipsi Ecclesiarum antistites, in Epicuri non Christi schola educati, otio potius, delitijs ac voluptatibus, quàm literis, disciplinis & scientijs liberalibus vacabant. Paucissimi erant & rarissimi, quasi nantes in gurgite vasto, viri docti, eruditi & literati. Cum hac verò linguarum, doctrinarum & artium liberalium inscitia crevit magis ac magis etiam religionis & literarum sacrarum imperitia & ignorantia, unde factum est, ut omnis generis errores & superstitiones augeri & amplificari cœperint. In tantis verò inscitia & ignorantia tenebris atque caligine Deus pro sua benignitate Carolum Magnum ceu alterum quendam in mundo solem excitavit, qui literarum lumen quasi sopitum ac tantum non extinctum ac-

reenderet rursus & excitaret. *Ve* igitur olim cum Regum, cum Sacerdotum & Pontificum incuria atque negligentia liber Legis (quem Rex diligenter descriptum custodire, a diebus noctesq; voluere atq; reuoluerere debuit) amissus fuit: Ica illis temporibus partim Regū & Imperatorum Orientalium, partim Episcoporum & Sacerdotum negligentia atque socordia, partim etiam gentium barbararum, vt Gothorum, Hunnorum, Longobardorum, Saracenorum, Mahometanorum assiduis infestisq; incursionibus libri literaque sacrae & prophanae fere omnes in Republica Christiana interierunt. Sed vt Iosias Rex pius & religiosus libros sacros e sinu & puluere in lucem rursus produxit, ita Carolus Magnus quasi alter Iosias similiter sua etate literas librosque ex tenebris, quibus obrui sepulcrique iacebant, in lucem rursus reuocauit. Ac ipse quidem, vt supra dictum est, literis sacris & prophanis probe diligenterq; a pueritia institutus & imbutus, tanto illarum studio & amore flagrauit, vt illas longè lateq; per totam Rempub. Christianam propagare sedulo studuerit.

Quamobrem Constantini Magni, Theodosij Magni, & aliorum Imperatorum atque Regum cum Christianorum, cum etiam Ethnicorum vestigijs insistens, Collegia, Academijs Scholasq; artium optimarum (in quibus nouerat non Ecclesiae solum, sed etiam Reipublicae seminaria esse & quasi propagines) ceu matres, & nutrices, cum nouas fundauit & excitauit, cum antiquas & collapsas instaurauit, illasq; muneribus ac priuilegijs eximijs auxit & locupletauit.

Huiusmodi fuit Academia Parisiensis, ab illo primùm instituta, quae aliquot post eum saeculis praeter ceteris orbis Christiani Academijs maxime floruit, ac principem inter eas locum tenuit, ex qua ceu e quo Troiano plurimi viri doctrina & pietate praestantissimi, Reipublicae & Ecclesiae utilissimi prodierunt. Vt autem olim veterum Gallorum disciplina, inquit Caesar, in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata existimatur: ita ex eadem Britannia Flaccus Albinus, siue Alcuinus à Carolo Magno honorificè acceptus, liberales artes in Gallia

Gallia rursus excitavit, primaque Parisiensis Academia fundamenta posuit, Atque ita Britannia bis Gallie magistra. Cum eo coniunxerunt operam suam Claudius, aliàs dictus Clemens, & Ioannes ex Scotia naue eò delati, Rabanus quoque Beda cum Alcino discipulus in eadem Academia literas artesq; bonas summo studio, diligentia atque fide docuerunt.

Carolus præterea Magnus non contentus eo, quòd Academiam illam fundarat, & multis egregijs privilegijs atq; stipendijs auxerat, paternam quoque eiusdem curam gessit, eamque frequenter inuisit, liberalissimè fouit, & quibuscunque rebus poterit auxit. Cum itaque nobiles quosdam, honestoque loco natos Clementis Scoti, & Vualdi Germani disciplina atque fidei commisisset, aliquando alumnis his suis ad se accersitis, progressum eorum in literis exploravit, & Scripta eorum soluta & numeris astricta inspexit, & quid de singulis sentiret, voce & gestu declaravit, cum nobiles quidem à sinistra, pauperes verò à dextra statuisset. Primò igitur omnium ad egenos conuersus, quos animaduertent tempus suum bene collocasse, & omni studio literis incubuisse, collaudata hac illorum diligentia: Vos, inquit, maxime virtute adolescentes, quoniam, meo obsecuti mandato, plurimum in literis posuistis studij atque diligentia, digna his vestris laboribus consequimini præmia. Vos enim augebo honoribus & opibus, & ad munera politica & Ecclesiastica eueham, alij vestrum erunt Episcopi, alij mei consiliarij in aula. Deinde nobiles, qui stabant à sinistra, qui voluptatibus magis, quàm literis dedui fuerant, per iram allocutus: Vos, inquit, ingrati & perversi, qui opibus & imaginibus maiorum vestrorum nitimini, Casarem maiestatem ingratum affecistis, eiusque mandatum violastis. Quamobrem Deum testor, nisi vitam moresque vestros emendaueritis, nihil vobis nisi offensionem meam, & pœnam esse expectandam, ut ceteri vestro exemplo corrigantur. Ita magnus ille Imperator non dubitavit plurimis gravissimisque occupationibus ferè semper distentus, cura

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

atque opera suæ partem aliquam in literas atque studia deriuare. *Vicinam multi Reges, Principes ac Magistratus laudabilissimam hanc Caroli Magni consuetudinem atque diligentiam imitentur, & nonnunquam Academiæ & Scholas suas, in quibus totius Reipublicæ & Ecclesiæ salus consistit, inuiserent ac perlustrarent, magno id foret cum præceptoribus, magistris atque doctoribus, cum discipulis & auditoribus ad maiorem diligentiam stimulo ac inuitamento. Papiensem quoque Academiæ ab eodem tradunt historici fuisse institutam ac Ticinensem. Bononiensem verò à Theodosio fundatam ipse instaurauit & locupletauit. Fuit ergo verè & Reipublicæ & Ecclesiæ, & Scholæ pater atque patronus fidelissimus. Nec verò ipse tantum Scholas vbique instituit, studia atque studiosos munificè fouit, & honoribus atque stipendijs amplissimis donauit, verum etiam alios quoque Principes, & Episcopos idem facere iussit, cuius quidem rei ille Gabalioneensis Synodi Canon testis esse poterit, quem hîc subiungam. Oportet enim ut sicut Dominus Imperator Carolus, vir singularis mansuetudinis, fortitudinis, prudentiæ, iustitiæ, temperantiæ præcepit, Scholas constituant, in quibus & liberalis solertia disciplina & sacra scripturæ, documenta discant, & tales ibi erudiant, quibus meritò dicatur à Deo: Vos estis sal terræ, & qui condimentum plebibus esse valeant, & quorum doctrinæ non solum diuersis hæresibus, verum etiam Antichristi mouitis, & ipsi Antichristo resistant.*

Quantum verò Henrici M. hac quoque in parte sit studium, quanto ille Scholarum Gymnastorumq; amore atque cura tangatur, illud non leui est argumento, quòd aliquot ante annis, antequam ad Regni Gallici gubernacula peruenit, in Orthesio suæ ditionis oppido, quod ad radices ferè Pyrenæi montis est positum, Academiæ instituit, stipendia honesta & liberalia quarumvis artium disciplinarumq; liberalium doctoribus ac professoribus decreuit, ita ut Academia illa breui tempore magna incrementa sumpserit, magnaq; ad illum ex omnibus partibus studiosorum multitudo conflueret. Quoniam verò mul-

tæ à maio-

ta à maioribus & antecessoribus suis instituta & fundata sunt in toto hoc suo Regno Academia (ita ut novas instituere non sit opus) quae pacis temporibus, in primis sub Francisco I. & Henrico II. (qui patres illarum atque tutores fidelissimi exciterunt) omni literarum literatorumq; virorum genere fuerunt abundantissima, nihil ille magis desiderat, quam ut illas bellis istis civilibus valde deformatas in pristinum dignitatis statum possit restituere. Non enim ignorat, quam sit ad Reipub. & Ecclesiae utilitatem atq; salutem omnino necessarium, puritatem & adolescentiam, quae est Reipub. & Ecclesiae seminarium, honestis artibus ac disciplinis bene institui & erudiri, ut & Reipub. & Ecclesiae aliquando vsui ornamentoq; esse possit.

Incredibilis & admirabilis fuit Caroli M. erga omnes Ecclesias atque Scholas non modò à se, sed etiam ab alijs institutas, liberalitas atque munificentia: illas enim priuilegijs, donis, muneribus innumeris auxit & cumulauit, ita ut nonnullis modum ea in re excessisse videatur. Ea quae ab alijs praesertim maioribus & antecessoribus Deo, Christo, Ecclesijs, Scholis, Collegijs, Cœnobijs legata atque donata fuerunt, edictis suis sanxit, confirmauit ac stabiliiuit: Hodie contra reperiuntur nonnulli Principes & Magistratus, qui non Christiani, sed Iuliani potius sunt appellandi, propterea quòd nò Constantini M. sed Iulianij M. Caroli M. & aliorum Regum & Imperatorum Christianissimorum, sed Iuliani potius illius apostatae & eius auunculi (qui Ecclesiam Antiochenam nudauit, et eius spolijs fiscum suum locupletauit) imitatores, non modò templa, scholas, collegia noua non extruere, sed etiam iam antè constructa conuellere ac labefactare conantur: quiq; nò modò Scholis, Ecclesijs & Collegijs nulla donant aut legant bona atque vectigalia, sed iam antea à pijs religiosiq; hominibus data, legata atque relicta, ijs pro libidine & auaritia sua insatiabili auferre, adimere, & Achani illius sacrilegii imitatione, in prophanos atque priuatos suos vsus conuercere nituntur.

Sed ut Iulianus & alij huiusmodi praedones, sacrilegi, depeculatores. huius sui sceleris graues & atroces pœnas luerunt, ita omnes ij,

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

qui eodem sese scelere contaminant, grauissimè à Deo, nisi pœnitenti-
am egerint, puniuntur. Illi enim Ethnicis deteriores terroresq; sunt
existimandi, quos constat falsos suos sacerdotes, superstitionisq; anti-
stites liberalissimè aluisse, quem admodum Ægyptiorum, Numa, Pom-
piliij, & aliorum exemplis facillimè posset comprobari.

Henricus M. etiam, antequam Regnum Gallicum adeptus est, in
paterno suo Regno Nauarreno Ecclesiastici ordinis homines religio-
ni Ro. addictos liberrimè bonis, redditibus atque vtilitalibus suis frui
permisit, ea etiam nonnunquam ceu nimis tenuia & exigua auxit,
quo quidem ipso propensam & prolixam suam erga quosvis Eccle-
siæ religionisq; Ro. antistites voluntatem ac beneuolentiam manife-
stissimè declarauit.

Etsi verò magnus fuit Caroli M. erga quasvis Ecclesias Christia-
nas amor, studium, liberalitas, ut omnes historici, & totius ferè orbis
Christiani Ecclesiæ, Scholæ atq; Collegia testatur, in quibus ferè omni-
bus, vel plerisq; munificentia illius vestigia clara & illustria reperi-
untur impressa & fixa ad sempiternam temporis memoriam, tamen ei
uitatem & Ecclesiam Ro. singulari & insigni amore, beneuolentia,
honore, cura atq; munificentia esse prosecutus.

Colebat, inquit Eginhardus, præ cæteris sacris & venerabilibus
locis apud Romam Ecclesiam beati Petri Apostolici: in cuius donaria
magna vis pecunie tam auri, quam argenti, nec non gemmarum ab il-
lo congesta esse, multa & innumera Pontificibus munera missa. Nec
ille toto Regni sui tempore quicquam duxit antiquius, quam ut vrbs
Roma sua opera suoque labore veteri polleret auctoritate, & Ecclesia
S. Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus
præ omnibus Ecclesijs esset ornata ac dicata. In libris quoque suis ei-
dem Ecclesiæ primatū tribuit, et id cum verbis illis Christi. Tu es Pe-
trus, tū Pipini patris sui et aliorū testimonijs conatus est confirmare.

Non mirum est magnum illum Imperatorem Ro. Imperij Roma-
nam ciuitatem & Ecclesiam tanti fecisse, tanto habuisse in pretio &
honore, tantūq; ei iuris Imperij dignitatis potestatisq; tribuisse. Nam
primò

primò id fecit errore illius sæculi, quo primatus Ecclesiæ Ro. tribuebatur, de quo constat C C. circiter annis ante Caroli M. tempora gravissimã inter Episcopos Constantinopolitanos, Alexandrinos, Antiochenos, Romanos ambitiosissimos, & alios extitisse concertationem, quæ Ecclesiæ plurimum damni ac detrimenti attulit. Vt enim olim in Repub. Ro. triumviri illi ambitiosa hac sua contentione Rempub. ita isti quatuor viri hac sua de honore & dignitate sua infelici dimicatione Ecclesiæ pessunderunt ac perdidērunt. Cui vti nam antistitem ambitioni Constantinus M. Carolus M. & alij Imperatores viã præclusissent potius, quàm hac sua nimia munificentia aperuissent. Tandem Bonifacius II. Episcopus Ro. Phocæ Imperatoris, qui, cæso Mauricio, in locum eius successit, indulgentia titulum Oecumenici Episcopi est consecutus, & Ecclesiæ Ro. omnium reliquarum Ecclesiarum caput & princeps fuit appellata. Id accidit circiter annum Christi DC. De hoc superbissimo titulo quod fuerit Gregorij M. Episcopi Ro. iudicium atque sententia passim ex eorum epistolis, ac alijs literarum monumentis liquidò constat. Hunc enim Episcopi vniuersalis seu Oecumenici titulum aperte vocat superstiosum, scelestum, prophanum, nefandum, superbum, sacrilegum, & eum qui illum sibi arrogat Luciferi sive Diaboli similem, & Antichristi præcursorem esse, fratrumq; suum honorem imminuere, fidemq; perdere pronuntiat. Deinde Ecclesiæ Ro. amavit & honoravit, quòd illa licet suas haberet rugas, maculas atq; nevos, tamẽ respectu & comparatione Ecclesiæ Orientalium (quæ hæresibus, erroribus, schismatibus gravissimè laborabant) & comparatione posteriorum temporum erat purior, non adèò erat corrupta ac depravata. Tum norat etiam antiquos patres, partim quòd erat caput Imperij, partim quòd Ecclesijs Orientalibus & Græcis erat purior, denique quòd prædicatione & martyrio Petri & Pauli erat nobilis, illam plurimi fecisse.

Postremò Ecclesiæ illi, à quorum Pontificibus, Zacharia, Hadriano, Stephano, Leone, ipse & pater, avus atque maiores eius plurima acceperant beneficia, commoda, & honoris dignitatisque or-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

uamenta, & inprimis quòd Stephani II. Pontificis iussu auctoritateq; pater eius ad Regiam dignitatem fuerat euectus, plurimum debebat, maximeq; erat deuinctus & obligatus. Quamobrem gratitudinis sua erga illam testificanda gratia tantopere illam præ ceteris omnibus amauit, fouit, defendit, auxit & amplificauit.

Hæ fuerunt causæ propter quas Carolus M. Ecclesia R. opibus, dignitati, commodis atque saluti tanto studio consuluit, omniq; opera sua atque cura elaborauit, ut illa non modò ab iniurijs atque maleficijs tuta & immunis, verùm etiam præ omnibus alijs orbis Christiani Ecclesijs ornata et opulenta esset: ijs dignitate, auctoritate atque diuitijs antecelleret.

Esti verò Carolus M. pro ratione illorum temporum, proq; religione sua, qua erat imbutus, bono id zelo, studio atque animo fecerat, tamen multi sapientes religiosiq; viri hac in parte illum existimant modum excessisse, et hac sua nimia immoderatq; munificentia in Ecclesiam Pontificesq; R. cum illis ipsis, tum alijs Ecclesijs magnum damnum ac detrimentum attulisse.

Nam ille ipse opes superstitionum vitiiorumq; grauissimorum et innumerabilium fuerunt procreatrices, scelerum flagitiorumq; seminaria, doctrina, vita, morumq; labes & corruptela. Hæc illius dona atque munera, opes & diuitie in Ecclesiam eiusq; præsules collatae pererunt seu potius auxerunt superbiam, fastum, auariciam (nam, ut verè ille cecinit: crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit) luxum et luxuriam, quæ tyrannidè toti orbi Christiano intolerandam peperit.

Quò autem maior fuit Caroli M. nec illius tantùm, verùm etiam eius cum maiorum & prædecessorum, cum posterorum & successorum in ciuitatem, Ecclesiam, & papas illos R. munificentia, tantò profecto maior & vituperabilior est quorundam in illa Ecclesia (non de omnibus loquor) ingratitude. Primò, quòd & opes, dignitatem potestatemque illam, quam à Carolo Martello, Pipino, Carolo M. Ludouico Pio, Ludouico Germanico, & alijs Francorum atque Gallorum Regibus

Regibus acceperunt, non illis, ac illorū liberalitati & munificentie acceptam referunt, sed donationi Constantini M. quam non solum Laudentius Valla declamatione illa sua de falso credita & ementita Constantini donatione, sed etiam Nicolaus de Casa Cardinalis ad Concilium Basiliense, de Concordantia Catholica. Antoninus Archiepiscopus Florentinus, Raphael Volaterranus in vita Constantini M. Hieronymus Pau, Catalanus Canonicus Barcinonensis, l. V. doctor, Alexandri V. I. cubicularius in dubium vocant, multiq; alij viri l. V. periti de Hi & pij vanum esse putidumq; commentum multis rationibus solidis comprobant. Quamobrem hoc pacto cum ipsi Constantino sit iniuria, qui stoliditatis & dementia, inofficiosa, prodiga seu prodigiosa potius donationis crimine accusatur, tum Regibus Gallorum & Francorum, quorum dona atque munera, alijs falso ascribuntur.

Deinde magna est illorū (de fontibus, non de innocentibus et quibus illa displicent loquor) ingratitude, qui Regnū, Regē proceresq; Gallie, à quorum maioribus tot & tanta in illos redundarunt commoda, ornamenta, dignitates, honores, à quibus per multa sæcula tot hauserunt emolumenta, vestigalia, census, redditus, stipendia, beneficia, nunc tam immani odio prosequuntur, Regnum illud cum interiorum tum externorum & peregrinorum hostium prædæ atque tyrannidi conantur exponere atque subicere.

Quantum ad Henricum M. attinet ille non tantum Romanæ illius particularis, sed totius Ecclesiæ Christianæ & Catholicæ servatorem, patronum, defensorem atque patrem proficitur, Ecclesiam Romanæ pietatis, religionis aliarumque virtutum opibus cupit esse ornatam, cum Ecclesiæ salus & dignitas non in opibus, imperio ac potentia externa, sed in pietatis religionisq; vera cultu consistat. Non odit, sed amat etiam particularem illam propriæque dicitur Ecclesiam Romanam: idque merito partim quod plurimos in illa novit esse cum laicis & politici, cum Ecclesiasticis ordinis viros, iusti legitimique sui Imperij, Regni, dignitatis atque honoris fautores & suffragatores, quique ab omni vi & iniuria, quæ illi intentatur, toto pectore abhor-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

rent, illamq; deestantur. Deinde quòd Romanam Ecclesiam ad pri-
scæ illius Ecclesiæ Ro. quæ S. Petri & Pauli (cuius quidem egregia
ad illam extat epistola, quam Christiana et Orthodoxa religionis E-
pitomem atq; compendium verissimè dixeris) temporibus, sub cruce an-
te M. D. X C. II. annos floruit, religionis, vitæ morumq; puritatem re-
uocari, à qua quàm longè recesserit atque deslexerit quid opus est mul-
tis verbis, res & experientia loquitur, seu potius clamat ipsa.

Henricus M. colit & exosculatur non basilicæ, non ossa, ac reli-
quias S. Petri & aliorum Apostolorum, sed illorum doctrinam & re-
ligionem, quæ veræ & salutare sunt illorum reliquæ. Nam inter do-
ctrinam & vitam cum Christi, cuius se vicarios profitentur, cum Pe-
tri, Pauli & aliorum Apostolorum, quorum se successores gloriantur,
(quos S. Bernhardus Constantini potius, quàm Petri successores appel-
lauit) cum imitatores potius esse deberent, quantum sit discrimen
& intervallum satis superq; inter omnes, quibus ciuitatis Ecclesiæque
illius status est cognitus, constat.

Et hæc sunt dicta de vitæ vtriusq; publicæ, ex quibus patet qua-
lis vtræq; in Imperijs ac Magistratibus, in Repub. & Ecclesia pace
belloque regenda, in publicis denique rebus administrandis fuerit.
Nunc videamus qualis vtriusque interior, familiaris, priuata &
domestica vitæ fuerit, quibus moribus atque fortuna vtræque domi-
& inter suos ad supremum vsque vitæ diem egerit. Non enim minus
vitæ interioris, & domesticæ actiones, quàm res foris gestæ, & actæ
in publico & in propatulo Principem & Magistratum ostendunt ac
demonstrant. Hac ipsa methodo atque ordine Eginhardus quoque vs-
us est, à vitæ & actionibus publicis, ad vitæ actionesque priuatas
& domesticas progrediendo. Ut autem in prima, ita in hac quoque
parte scriptoris & historici huius ordinem atque seriem sequi cer-
tum est.

Primò igitur narrat quomodo Carolus M. sese erga fratrem suum
Carolomannum gesserit. Nam post patris mortem Regnum cum il-
lo partitus, tanta patientia similitates & inuidiam eius tulit, vt om-
nibus

nibus mirum videretur, quòd ne ad iracundiam quidem ab eo prouocari potuerit. Non minore profecto patientia, lenitate ac mansuetudine Henricus M. falforum quorundam fratrum, hominumq; maleuolorum inuidiam, odia, similitates atque iniurias fert ac tolerat, ita ut eum maxima omnium admiratione vix ad iracundiam vel minimam, nedum ad vindictam & ultionem sese prouocari patiatur. Illos non tam ulcisci, quàm comitate, & affabilitate suavi, benignitate ac beneficentia sua singulari sibi demereri, atque reconciliare studet, & id quidem felici successu. Nam multi qui antea eum graui acerbo & capitali odio prosequuti fuerant, nunc ei sint amicissimi, illum amore, honore et obseruantia summa prosequantur, ac non fortunas tantùm, sed etiam vitam sanguinemque suum pro illius salute profundere sine parati. Quid dicam quod Sixtus quoque ille V. Pontifex Ro. qui diris antea eum deuouerat, & dira anathematum tela atque fulmina in illum eiaculatus fuerat, tandem audita nimirum cognitaque causâ illius æquitate, cognitis eius virtutibus præstantissimis, ei fauere ac patrocinari cœpit, qua in re illustris. Principis Luxemburgij (quem hic, sicut eius dignitas postulat, honoris gratia appello) legatio procerum Regni Catholicorũ nomine suscepta & obita plurimũ valuit. Urbano quoq; papa Ro. qui Sixto V. successit, forsan orbanu, ut ita loquat, hoc est, amico et beneuolus fuisse, si Deus illũ diutius viuere pmississet.

Quantum verò ad Caroli M. matrimonium attinet, cuius secundò Eginhartus meminit, prima eius vxor fuit filia Desyderij vltimi Regis Longobardorũ, Irmogarda nomine, quam matris suæ hortatu (quod ipsum quoque pietatis, amoris & obseruantie illius erga matrem signum non leue fuit) in vxorem duxit, sed illam, incertum quade causa, repudiavit. Nonnulli sterilitatem, & aduersam valetudinem eius repudij huius causam fuisse tradunt.

Secunda, quam post repudiatam primam matrimonio sibi iunxit, fuit Hildegardis, seu Hildegarda (amoris hortum nonnulli interpretantur) de gente Sueuorum præcipua nobilitatis filia, qua tres ei filios, Carolum (qui vita defunctus est in Boiaria, pridie Calend. De-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

cemb. anno DCCCXI.) Pipinum, & Ludouicum, & eosdem filias, Rotrudim, siue Rudrudam (quæ Constantino V. Imperatori Constantinopolitano desponsata fuerat) Bertam & Gislum nomine peperit.

Tercia eius vxor post Hyldegardæ mortem (quæ pridie Calendas Maij, festo Ascensionis Christi diem suum obiit) fuit Fastrada, quæ etiam Sestrada vocatur, ex Francorum Orientalium Germanorum, gente oriunda, filia Rudolphi Principis Francorum, ex quadam ei nata sunt filia, Thedrada & Hildrudis.

Quarta, quam Fastrada defuncta (VIII. Idus Augusti eo anno, quo Francofurdiana Synodus fuit celebrata, humata Moguntia in templo S. Albani) duxit, fuit Luitgardis Alemanna, ex qua nullos habuit liberos.

Post Fastrada mortem 4. habuit concubinas, eæ fuerunt Mathalgardis, quæ peperit ei filiam, Rothildim nomine 2. Gersuina Saxonici generis, ex qua ei filia Adeldrudis dicta 3. Regina nomine (Reginopyrga ab alijs dicta) quæ ei Drogonem & Hugum (qui etiam Hugo dictus) genuit. 4. Adelluida, ex qua suscepit Theoderichum. Quintam addit Eginbartus anonymon, cuius nomen scribit sibi non occurrere, ex qua filia, Rothais nomine, ei nata est.

Vxores igitur Carolus M. habuit 4. concubinas 4. seu 5. liberos ex omnibus 13. numero, 6. nimirum filios, & 7. filias.

Quemadmodum igitur primum Caroli M. matrimonium cum Desyderij Regis Longobardorum vltimi filia (quam Irmogardam Auentinus nominat) matris iussu ac voluntate (paci forsan & amicitia inter verumque Regem concilianda causa) contractum infelix & inauspicatum fuit, quoniam illam mox repudiavit: sic Henrici M. connubium, quod matris similiter sua voluntate sua suæ cum Margareta Henrici II. Regis Gallia filia iniit (quo spes fuerat firmam & tutam totius Regni pacem sanciri posse) quam infelix, quàm inauspicatum, quàm triste & funestum fuerit, res et euentus ipse, prob dolor, satis docuit.

Vt autem reliqua Caroli M. connubia cum Hyldegarda imprimis, deinde

deinde cum Fastrada, & cum Luitgardis felicia admodum fuerunt & fausta, secunda atque secunda: ita Deum precabimur ex animo, ut hoc Henrici M. infortunium alterius connubij felicitate compensare ei^q uxorem eius virtute maiestateq; dignam copulare dignetur, qua illum ex aduersa hac sua fortuna recreet atque reficiat, & pulcherrima prole Regniq; hærede beatum faciat.

Quod autem Carolus M. concubinarum quoque consuetudine vsus est, ut homo humani quid passus est, grauiusq; peccauit. Itaque hæc eius polygamia, & concubinarum consuetudo nullam excusationem, sed reprehensionem potius, iustissimam meretur. Constantinus quoque M. parum aduersus concubinas videtur seuerus fuisse, qui mariti concubinas ita interdicit, ut ijs, qui sunt cælibes, relinquere videatur, cuius hæc est constitutio: Nemini licentiam concedimus, constanter matrimonio, habere concubinam. Hoc autem Caroli M. peccatum Deus Pipini gibbosi filij eius ex concubina nati rebellionem & conspirationem aduersus eum grauius puniuit.

Nos autem orabimus Deum, ut hanc Henrico M. mentem iniiciat, ut maritalem vitæ societatem honestam, castam, sanctam, ab ipso Deo partim sobolis procreandæ causa (ne genus humanum temporis longinquitate occideret) partim libidinis & scortationis vitandæ gratia institutam, thorumq; connubialem incontaminatum atque purum, cuius pellicum, concubinarum atque meretricum consuetudini turpi, infami, flagitiosa, perniciosa periculosaq; pro pietate sua anteponeat per seueret.

Caroli deinde M. erga Bertradim matrem pietas prædicatur. Illam enim ad extremam vsque senectutem magno in honore habuit, summa reuerentia coluit, ita ut nulla vnquam inter eos sit exorta discordia, præterquam in diuorcio filie Desyderij Regis, quam illa sua dente duxerat: illam denique post mortem Hildegardis, quum iam tres nepotes suos, totidemq; neptes in filij sui domo vidisset, vita hac defuncta, in eadem basilica, qua pater situs est, in ade Dionysij, magno honore curauit humari.

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

Non minore Henricus M. pietate, amore, honore & obseruantia matrem suam Ioannam Reginam Nauarra, religionis vitæ morum-que magistram fidelissimam, constanter prosecutus est, quam etiam Lutecia paulò ante nuptias suas piè defunctam non sine veneni suspitione, honorificentissimè sepeliri curauit.

Sororem quoque suam vnicam Cislam nomine vitæ monastica additam Carolus M. non minori quàm matrem pietate coluit, quæ paucis ante eius obitum annis in eo, in quo habitauit, monasterio decessit. Ita Henricus sororem similiter suam vnicam, Margaritam nomine, cuius opera in Bearnensis & Nauarrenæ sue ditionis administratione optima ac fidelissima vsitur, lectissimam castissimamque virginem fraterno amore atque honore prosequitur.

Sequitur Caroli Magni honesta, pia, diligens accuratæq; liberorum veriusque sexus educatio ac institutio. Liberos enim suos (vt scribit Eginhartus) ita censuit instituendos, vt tam filij, quàm nepotes liberalibus studijs, quibus & ipse operam dabat, erudirentur, cum filios, quàm primum ætas patiebatur, more Francorum, equitare, armis ac venationibus exerceri fecit. Filias verò lanificio assuescere, colòq; & fusò, ne per otium torperent, operam impendere, atque ad omnem honestatem erudiri curauit. Filiorum præterea & filiarum tantam in educando curam gessit, vt nunquam sine illis domi cœnaret, nunquam sine illis iter faceret. Adequitabant ei filij, filiaè verò ponè sequebantur: quarum extremum agmen ex satellitum numero ad id ordinati iuebantur.

Multi extant de liberorum, Principum præsertim, educatione & institutione libri præclari, qui multa præcepta vtilia continent. En tibi exemplum educationis præstantissimum, quod plurimorum liberorum præceptorumq; instar tibi esse poterit. Nam cum duæ sint partes hominis, ex quibus est conflatu, animus & corpus, Carolus M. animos quidem filiorum suorum liberalibus artibus ac disciplinæ, quibus ipse quoque imbutus erat, ad omnem humanitatem, honestatem atque virtutem excoli, ac informari, corpora autem bellicis exercitijs, nempe

nempe equitationibus, armis, palaestra, venationibus, quibus ipse quoque delectabatur, exerceri curavit, ut nimirum & corpore & animo ad patriam inseruiendum apti esse possent & idonei. Quantum ad filias attinet, observatione dignissimum est, quod illas non otio (quo & animi & corpora facile corrumpuntur, quodque multorum scelerum & flagitiorum est inuitamentum) indulgere, sed honestis artibus, ut lanificio, colo atque fusso vacare voluit, quarum artium hodie multas non modo nobiles & generosas, sed etiam tenuis & ignobilis sortis atque fortuna mulieres atque puellas ferè pudet, ita ut illas sibi dedecori esse existiment atque ignominia. Persas forsitan imitantes, apud quos, teste Curtio, lanificium res habebatur sordida & ignominiosa. Augustus contra tantus Imp. similiter ut Carolus M. filia & nepes, ut Suetonius scribit, ita instituit, ut lanificio etiam assuesceret. Apud Rom. lanificium magno fuisse in precio indicat vox Talasio nuptialis, quae exhortatio erat, teste Plutarcho in Romulo, ad lanificium, quod Graeci $\tau\alpha\lambda\alpha\sigma\iota\alpha\upsilon$ vocant. Unde etiam moris erat apud eosdem, ut nubentes virgines comitaretur colus & fusus cum stamine.

Animaduersione postremò dignum (quod omnes parentes imitari decet) quod ut Daniel olim & heroici Iudaeorum atque Babyloniorum liberi in Regis conspectu educari consueverant, ita Carolus quoque M. liberos suos utriusque sexus in conspectu suo educari voluit: oculos suos illis semper habuit intentos, eorumque assiduum sese inspectorem praebuit. Nam ut oculus Domini domum aedificare, agrum colere atque stercoreare, equos aliaque pecora optimè pascere dicitur, ita oculi parentum (modò peruerso praeposteroque amore non sint excæcati) optimi sunt & efficacissimi liberorum magistri atque pedagogi.

Henricus autem M. est nullos habet ex matrimonio liberos, tam men subditos suos liberorum atque pignorum charissimorum loca ducit, quos magnoperè cupit pijs honestisque animi & corporis exercitijs deditos ab otio, ignavia atque desidia, quam nihil turpius, fastidiosius & periculosius, esse alienissimos. Nihil ei gratius est et optatius quam pueritiam ac iuuentutem in Scholis & Academijs ad id instituta omni virtutum & scientiarum, artium, pacis & belli gene-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

re optimè institui ac erudiri, ut aliquando & Ecclesia & Reipublica domi forisq̄ magno vsui ornamentoq̄ esse possit. Parentes omnes vehementer exoptat Caroli M. esse imitatores, hoc est, in liberorum suorum honestam piamq̄ educationem ac institutionem omni studio, labore & opera sua incumbere, ut non modò familiae, sed Reipublicae atque patriae magno sint aliquando commodo ac ornamento.

Præterea Carolus. M. liberorum suorum amore maximo flagrauit, cuius signum fuit cum honesta liberaliq̄ eorum educatio (de qua paulò antè dictum est) eum quòd & duorum filiorum, Caroli maximi natu & Pipini, & filiae Rodrudis, quæ Constantino Constantinopolitano Imperatori desponsata fuerat (quos ex secunda uxore Hyldegarda natos solos ante obitum suum ex omnibus liberis suis amiserat) mortem agrè nimis molesteq̄ tulit, ita ut modum multis visus fuerit transfuisse. Deinde Pipino filio suo secundo genito Italia præfecto vita hac defuncto Bernhardum filium eius nepotem suum in Italia Regno patri succedere, & quinque eiusdem filias superstites Adolhaidem, Atalam, Gundradam, Bertam, ac Thebradam inter filias suas educari curauit. Ita Henricus M. omnes Imperio potestatiq̄ suæ subiectos, sibi præsertim morigeros & obsequentes, dièq̄ audientes incredibili amore complectitur, illorum commodis atque salutis non secus ac si sui liberi essent, fidelissimè consulit, contra illorum incommodis, calamitatibus, periculis, morte animo suo mirificè discrutatur & torquetur.

In amicitijs & contrahendis & semel initis atq̄ contractis conferuandis, tuendis, omniq̄ officiorum genere colendis Carolus M. se facilem, fidelem & constantem præbuit. Similem laudem Henrico M. tribui posse omnes norunt, qui illum norunt. Nam ut ad quosuis vel maximos inimicos suos, à quibus maximis afflictus est iniurijs (hillos iniuriarum suarum pœnitet, earumq̄ veniam ab illo petunt) in gratiam atque etiam in amicitiam suam recipiendos, pro incredibili natura sua bonitate ac mansuetudine, est promptissimus, ita in amicitijs tuendis & colendis singulari est fide atque constantia.

Porro

Porro Carolum Magnum Deus non solum externis, & quidem gravissimis, quæ gestit aduersus barbaras gentes, verum etiam intestinis & domesticis bellis atq; turbis exercuit. Nam in Germania primum magna & valida aduersus illum facta est coniuratio, cuius au-
tores atque socij partim luminibus fuerunt orbati, partim, & quidem plerique in exilium (eum longè grauius & atrocius supplicium fuissent promeriti) fuerunt eiecti, nulli occisi præter eres, qui ne comprehenderentur strictis gladijs, occisis etiam nonnullis, se obstinatè defenderant. Deinde cum suscepta expeditione aduersus Hunnos in Boiaria hyemasset, Pipinus filius ex concubina natus (& hæc quidem polygamia eius pœna fuit) facie pulcher, sed gibbo deformis, morbo simulato, vana quadam spe Regni à nonnullis Francorum proceribus laetatus atque deceptus, aduersus patrem suum conspirauit, non secus atque Absolonus olim ex adulterio procreatus, qui facie pulcher, animo deformis fuerat, ambitione, & Regni cupiditate atque spe vana delusus, adulatorum quorundam illecebris ac lenocinijs incitatus & impulsus aduersus Dauidem patrem suum insurrexit, ac coniurationem sceleris plenam fecit, quod ipsum quoque iusto Dei peccatis peccata punientis iudicio factum esse quis dubitat?

Verum hac conspiratione atque fraude mox, Dei benignitate, detecta, Carolus Magnus pro admirabili sua benignitate Pipinum filium nulla alia pœna (cum grauisima dignus fuisset) affecit, quàm quòd illum consum in cœnobio opulentissimo, quod in agro Treuerensium est situm, Prumia dictum (quod vitæ genus ille iam antea sua sponte amplexus fuerat) viuere permisit. Verique autem huic conspirationi ansam & occasionem præbuisse creditur, vt Eginhartus testatur, Fastradæ crudelitas, cui Carolus Magnus nimium indulgisse, atque ita à solita & vsitata sua lenitate ac mansuetudine deflexisse visus est.

Hac quoq; in parte, & in aduersa hac fortuna quanta inter Carolum M. & Henricum M. sit similitudo, vel me tacente facile intelligitis. Non enim vnus tantum atq; alter Pipinus gibbosus, & nothus

seu spurius, sed (proh dolor) multi quasi Pipini spurij, hoc est, Galli, siue Franci non genuini & veri, sed fucati & adulterini aduersus Henricum M. verum, naturalem, iustum legitimumq; suum patrem, patrum, pastorem, Dominum atq; Regem (quem ceu patrem ipsi, ceu filij, veri, amore, honore & obsequio colere debebant) ambitione, auaritia, inuidia, odio & alijs prauis affectibus incitati, non morbum, vt Pipinus, sed religionis, & quietis & iustitiae studium simulantes insurgunt & insuleant, percinaciter obstinateq; ei repugnant ac reluctantur, illi quouis pacto vel dolo & fraude, vel vi aperta è medio tollere conantur. Hi verè sunt Titanes, Gygantes, Theomachi, qui, vt Paulus loquitur, diuinæ ordinationi seu constitutioni aduersantur, & idcirco iudicium, id est, pœnam diuinam subibunt, id quod experiuntur quotidianis. Hos Plato quoq; vt Cic. ait, Titanum è genere statuit, quod vt illi celestibus, sic hi aduersantur magistratibus. Deus dura & plus quam ferrea illorum hominum pectora emollire, et ad iustū debitumq; vniuersi Dei, cum Regis sui obsequium flectere dignetur.

Vt autem Fastrada mulier superba et insolens, conspirationū atq; turbarum istarū causa et origo extitisse dicitur, sic vniuersam hodie quoq; non multè in Gallia extitissent, et adhuc essent Fastradae, hoc est, mulieres crudelēs, immanes, superbae, astutae, callidae, maliciose, turbarum istarum omnium atq; molestiarū quasi stabella, quae viros suos, vt Eua Adamum, miris verborum blanditijs atq; lenocinijs in multas et quidem capitales fraudes impulerunt. Hinc documentum capiant omnes viri, vt non temerè muliebribus verbis atq; consilijs fraudum & insidiarum sapè plenissimis obsequantur, si & sua priuata & publica totius patriae salutē bene volunt esse consultum.

Quemadmodū autem Deus duplicem istam coniurationem patefecit, atq; ita Carolū M. ex maximis vitæ periculis eripuit: ita prædicari satis et celebrari nō potest immensa Dei Opt. Max. clementia atque misericordia, qui Henricū M. ab incunte etate ad hoc vsq; tempus ex innumeris innumerabilū suorū hostiū cōspirationibus, machinis, insidijs, dolo ac fraudibus eripuit ac liberauit. Eidē supplicabimus, vt in posterū quoq; eiusdē vitæ atq; salutē vmbra alarū suarum, hoc est, di-

uino & angelico suo presidio aduersus omnes iuratos & obstinatos eius hostes tueri atq; tegere, & cōiraciones, cōspiraciones, ligas atq; fœdera ista omnia cruenta rūpere, frangere, cōuellere ac labefactare dignetur.

Postremò vt Carolus M. in occultos tetrosq; istos suos hostes non scuij, nec crudelitatem & immanitatem vllam exercuit, sed vitæ illorum atq; saluti clementissimè pepercit: ita admirationi est omnibus incredibilis, rara & inusitata Henrici M. clementia, lenitas, mansuetudo, placabilitas, qua quibusuis vel acerbissimis & iniuriosissimis suis hostibus resipiscentibus, culpã suam agnoscentibus ac deprecantibus, veniamq; ab eo petentibus ignoscit ac veniam dat, memor dicti illius Christi: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur.

Carolus M. ait Eginhartus, per omne vitæ suæ tempus ita cum summo omnium amore & fauore & domi & foris conuersatum esse, vt nunquam ei vel minima iniustæ crudelitatis nota à quoquam suis obiecta. Non minus verè hoc de Henrico M. dici & affirmari potest, quem constat domi & foris incredibili amore, fauore & honore (quo quidem est dignissimus propter virtutum eius generis præstantiam) ab omnibus ferè Christiani orbis populis coli. Eiusdem etiã tanta est bonitas ac benignitas & humanitas, quam multis iam modis testatam fecit, vt omni non modò nota, sed etiam suspicione vel minima crudelitatis careat. Constantini quoque M. summam legimus fuisse lenitatem ac mansuetudinẽ, ita vt non facillè se ad iram & vindictam commoueri sit passus. Vnde eum homines quidã seditiosi ac petulantes statuã eius lapidassent, & accusatores crimen illud atrox atrocissimis verbis amplificassent, clamitantes non minus graue esse hoc læsa maiestatis crimen, quàm si ipsius Imp. vna facies lapidibus cæsa atq; etiam cõfusa fuisset. Hic Const. manu sua faciẽ palpans, & leniter arridens, placide respondit: nullũ se vulnus ex illa lapidatione sentire. Quo responso non solum accusatores illos elusit & abegit, sed etiam alios principes docuit, vt in sua causa placabiles se præbeant.

Porrò Caroli M. φιλεῖν, hoc est præstantem & eximiam erga peregrinos humanitatem ac beneficentiam Eginhartus his verbis

prædicat & extollit. Amabat peregrinos, & eorum suscipiendorum magnam habebat curam, ad eò ut eorum multitudo non solum palatio verum etiam Regno non immeritò videretur onerosa: ipse tamen pro magnitudine animi huiusmodi pondere minimè gravabatur, quum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret. Hæc ille. Inter omnes ferè virtutes nulla est, quæ in sacris & prophanis literis tantopere commendatur & laudatur, quàm hospitalitas, id est, humanitas, liberalitas atque beneficentia erga peregrinos. Præ cæteris gentibus Lacedæmonios & Romanos legimus hospitalitatis studiosissimos, & peregrinis humanissimos sese ac benignissimos præbuisse, quæ non minima diuturni, stabilis ac florentissimi illorum Regni & Imperij causa fuisse existimatur. Et si verò quosuis homines priuatos, tamen Reges, Principes ac magistratus maximè decet esse hospitaes, & peregrinos suscipere, fouere, tueri atque defendere ab omni iniuria. Inhospitalitate contra nihil est tetrius, nihil fastidiosius, nihil turpius, nihil ab omni iure diuino & humano alienius. Vt autem hac virtute Galli omnibus ferè alijs gentibus, omnium eorum, qui in Gallia aliquando vixerunt, confessione atque consensu, ad hunc vsque diem præstiterunt, ita Henricus M. inter omnes Gallos, quibus præest & imperat Dei gratia, huius virtutis laude principatum videtur obtinere. Nullis enim verbis prædicari satis atque laudari potest eximia illius erga peregrinos fides, amor, studium, humanitas atque benignitas. Experti sunt id, & adhuc quotidie experiuntur omnes peregrini, qui ex quacunq; orbis terrarum parte ad illum perueniunt, quorum alij in Gallia manentes, alij domum redeuntes nihil Rege illo humanius ac benignius esse prædicant.

Nec verò erga peregrinos tantum Carolus M. verum etiam quosuis pauperes, inopes, egenos, siue in suo essent Regno, siue extraneos & peregrinos mirifice benignus fuit atque beneficus. Id testatur eius Testamentum (de quo postea) quo maximam gazæ atque bonorum suorum partem pauperibus legauit, immò quæ Ecclesijs legauit, ea lege atque conditione ijs reliquit, ut ad pauperum & inopum vi-

tam sustentandam conferantur. Deinde in longinquas quoq; & transmarinas regiones, ut in Syriam, Egyptum, Africam, Hierosolymas, Alexandriam atque Carthaginem & alia in loca, in quibus compererat Christianos egestate ac paupertate, quæ graue est Conus, premi & constiteri, magnam pro pietate & misericordia sua Christiana vim pecuniæ, ad inopiam eorum subleuandam, mittere solebat. Et hanc ipsam quidem ob causam, ut etiam Constantinus olim M. transmarinorum Regum amicitiam ambiit, quò maiori Christianis sub illorum Imperio degentibus auxilio posset esse atque subsidio.

Henricum similiter M. erga pauperes & inopes benignissimum ac beneficentissimum esse, res ipsa atque facta eius quotidiana testantur. Vicinam hodie non reperirentur nonnulli principes ac magistratus, qui non modò nullâ pauperum ac inopum commiseratione tanguntur nullaq; eos beneficentia prosequuntur: verùm etiam eos diuexant & exagitant, fame, siti, nuditate confici ac interire patiuntur. Quin immò sepe numero iniquis, iniustis, intolerabilibus ac violentis vectigalium, tributorum ac pensionum impositionibus & exactionibus multos diuites & opulentos ad extremam egestatem ac mendicitatem redigunt.

Etsi autem Carolus M. erga pauperes & inopes valdè fuit misericors, benignus & beneficus, tamen mendicos otiosos & vagabundos non passus est hinc inde palantes passim in vrribus, & in agris alijs esse molestiæ atque oneri, & hanc vagam mendicorum vitam, quæ multorum sæpè scelerum atque flagitiorum causa est & origo, seuera lege coercuit atq; repressit. Hac lege vetuit mendicis palantibus quicquam tribui, suos quamq; regione inopes alere, validos labore victum queritare iussit. Fuit hæc Caroli M. lex congrua legi diuinæ, qua prohibitum erat, ne quis in populo Dei esset mendicus, congrua & conueniens honestati, quæ vaga huiusmodi mendicandi libidine multis modis læditur. Symmachus quoque E. hnicus testatur: Ethnicos non passos esse quinquam è populo in vrbe mendicare.

Esset sanè optandum magistratus in huiusmodi mendicorum va-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

gantium libidine atq; licentia, quæ plurimorum & priuatorum & publicorum malorum causa est & occasio, coercenda maiorem adhibere diligentiam ac severitatem, nec ita quibusvis sine civibus, sine peregrinis mendicandi, & hinc inde vagandi licentiam permittere. Apud Gallos quidem hæc Carolina lex & constitutio diligenter adhuc observatur, nec cuiquam per vrbes & pagos vagandi & ostiatim victum queritandi licentia conceditur. Sed validi quidem & robusti ad labores & opera compelluntur, qui autem præ corporis & valetudinis imbecillitate victum sibi labore corporis comparare non possunt, ij certis locis ad id destinatis, quæ hospitia alia vocantur, aluntur ac nutriuntur. Atque hoc quoque est Magistratus nostri amplissimi & sapientissimi institutum, quod faxit Deus ut bene sæliciterq; cæpit, ita bene sæliciterq; tueatur atq; conseruet.

Hanc ipsam quoq; Carolinam antiquam patriamq; legem ac consuetudinem, ut alias quoque leges & consuetudines bonas & honestas Henricus M. omni suo studio atque opera tueri & conseruari est paratus.

Præterea Carolum M. non animo tantum, sed etiam corpore fuisse magno, pulchro, sano & robusto Eginhartus et alij historici testantur. Corpore, inquit Eginhartus, fuit amplo ac robusto, statura eminente, quæ tamen iustam non excederet, nam VII. suorum pedum proceritatem eius constat habuisse figuram: apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, quibus (ut etiam de Augusti oculis refert Suetonius) vigoris quid diuini inesse videbatur, naso paululum mediocritatem excedente, canicie pulchra, facie læta & hilari, vnde formæ auctoritas ac dignitas tam stanti quàm sedenti plurima inerat, quanquàm ceruix obesa et breuior, venterq; protectior videretur, tamen hæc membrorum cæterorum celabat equalitas. In monasterio S. Galli Heluetico extant literæ Caroli M. quibus addita est imago faciei et pectoris in rota Romana, vnde apparet eum speciei fuisse virili & plena maiestatis.

Hinc apparet Henricum M. Carolo M. prædecessori & agnato suo

suo non animo tantum, sed etiam corpore esse simillimum. Nam ut ille, ita hic corpore esse ad ferendos ac tolerandos quosuis labores robusto & valido (etsi non tam amplo & procero, ut Carol. M.) lato pectore, latis humeris. Deinde, oculus magnis, castis, vegetis, claris ac nitidis, quales etiam C. Iulij Casaris & Augusti Imperatoris Ro. oculi fuisse perhibentur. Supercilij decoris & elatis, frontelata, naso magno & aquilino, quali Cyrus quoq; olim præditus fuisse dicitur, canicis (quæ cura & molestiæ ei accelerant) decora, facie atque vultu læto, hilari et amabili. Deniq; forma eximia, venusta, Regia, dignitatis plena. De Augusto Imp. Ro. Suetonius tradit illū vultu vel in sermone, vel taciturno adeo tranquillo, serenoq; fuisse, ut quidam è primoribus Galliarū confessus sit inter suos, eo se inhiberitum, ac remollicum, quò minus (ut destinarat in transitu alpium per simulationem colloquij propius admissus) in præcipitium propelleret. Sic Henrici quoque M. & verè Augusti vultus (qui tacitus esse index animi) adeo esse venustus, lætus, serenus, amabilis, ut multi confessi sint, se, cum antea ab eo alienissimi, eiq; inimicissimi fuissent, eius conspectu subito mutatos, & ex inimicis, deposito abiectoq; omni odio, ei amicissimos factos fuisse. Nonnulli etiam, qui vel sua sponte, vel ab alijs sollicitati ac subornati vim manusq; ei adferre tentaverant, eius vultu conspectuq; à scelere conatuq; suo nefario (sicut confessi sunt) deceriti & in stuporem quendam & admirationem eius conuersi fuerunt. Hæc Henrici M. corporis forma virilis simul et venusta vaticinio quodam antiquo fuit prædicta. Incessu Carolus M. fuit firmo totaque corporis habitudine virili, quod idem de Henrico M. potest affirmari, cuius tota corporis constructio virilis & excelsi eius animi esse index, virilem et verè Regiam dignitatem præ se fert, incessu autem pro more Gallorum vixit paulò celeriore & festinantiore, cuiusmodi sanè incessum præsens etiam rerum status postulat.

Voce Carolus M. clara quidem fuit, sed quæ minus corporis forma conveniret; vox Henrici Magni esse clara, virilis suavis, humanitatis simul & gravitatis plena. Hæc de eloquentia simul viriusq;

est dicendi locus. Duae sunt, inquit, Tullianum illud eloquentiae flumen, artes, quae possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis, una Imperatoris, altera Oratoris boni, ab hoc enim pacis ornamenta retinentur, ab illo belli pericula repelluntur. Sic Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus priscis, scribit persuasum fuisse omnibus, neminem sine eloquentia aut assequi posse in civitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. Idem eodem in libro eloquentem eleganter praesidium simul & telum vocat, quo propugnare pariter & incesse quis possit, quibus conveniunt illa Ciceronis: Quid est, inquit ille, tam necessarium, quam tenere semper arma, quibus tutus ipse possis vel provocare improbos, vel te ulcisci lacebitus? Eloquentia igitur, ut scribit Eginhartus, Carolus M. fuit copiosus & exuberans, poteratque quicquid vellet apertissime exprimere. Idem de Augusto scribit Suetonius, nempe promptam ac profluentem, quae decet Principem, eius fuisse eloquentiam, eique curam hanc fuisse praecipuam animi sensum quam apertissime exprimere. Optime sane, nam, ut recte ait Cicero, hoc vno praestamus vel maxime feris, quod colloquimur inter nos, & exprimere dicendo sensa possumus. Eloquentia autem Caroli M. exuberantis testes sunt libri illi contra Iconolatriam, id est imaginum cultum scripti stylo copioso & abundante. Henricus M. ut Imperatoria, ita oratoria arte & facultate Carolo M. merito est comparandus, cuius tamen eloquentia non est, ut Caroli M. Asiatica, ampla, copiosa, redundans, & exuberans, sed laconica, brevis, acuta, nervosa, paucis multa complectens, plana simul & perspicua. Denique, ut in omni vita, ita in oratione tenet & colit difficillimam illam societatem gravitatis cum humanitate ac festiuitate.

Valetudine Carolus M. fuit prospera, nisi quod per IIII. annos ante obitum crebris conflictatus est febribus, & ad extremum etiam vno claudicavit pede. Sic Suetonius scribit C. Iulium Caesarem IIII. postremis vitae annis animi deliquio laborasse. Valetudine adhuc Henricus quoque M. usus est Dei benignitate prospera & secunda, qua faxit Deus ut diu fruatur, quod tot tantisque curis, sollicitudinibus, molestiis

molestijs, laboribus, arumnis pro Regni patriæq; salute sustinendis ac ferendis par semper esse possit, & corpore pariter atque animo valeat plurimùm. Pro hac eius valetudine & sanitate corporis atque animi, qua ille ad totius Regni patriæq; communis salutem veitur, nos non (ve olim Ethnici) Esculapio nescio cui gallū, sed Deo summo & verissimo animi corporisq; medico vota precesq; sedulas & arduas decet offerre. Valeudine porrò hanc suam Carolus Martabatur, vò tam medicorum opera atq; consilij, medicamentis atque pharmacia, quàm partim exercitijs honestis & utilibus, partim diata sicca atq; sobria, ac cibi potuq; temperantia, de quibus nunc nobis dicendum. In febris illis suis curandis, inquit Eginhartus, plura arbitratus suo, quàm medicorum consilio fecit, quos penè exosos habebat, quod ei in cibis assa quibus assueverat, dimittere, & elixis assuescere suadebant. Sic Tyberium quoque Imp. Ro. testatur Suetonius valetudine usum esse prosperrima, & tempore quidem principatus penè toto propè illaesa, quam tamen à trigésimo aetatis anno arbitratus suo r. xerit sine adiumento consiliorum medicorum.

Idem de Pausania Lacedaemonio literis memoriæq; prodicium est, quòd & ipse valetudinem curabat sine medicorum auxilio, vnde cum medicus eum interrogasset, πῶς γέγονας, id est, quomodo factus es senex respondit, ἴσθις, quia non sum usus te medico. Idem ad medicum dicentem, ἄδ' ἐν κακὸν ἔχεις, id est, nihil habes mali, simili modo respondit, ἄδ' οὐκ ἔστιν ἰατρὸς χρῆμα, id est, quia non te vror medico. Sed ut omnibus in rebus, ita hac quoque in parte tenendum est medium, vitanda duo extrema; vnum est medicorum & medicamentorum contempus atque nepl. Et alterum est creber nimis & frequens medicamentorum usus, & medicorum multorum turba que, vt, teste Dione, Atrianus mortuus confusus est, ipsum perdidit. Henricus itaq; M. etsi propter sanam corporis constitutionem medicorum opera atq; consilij non valde indiget. (Nam, teste ipso Christo, qui valent & sani sunt, non indigent medico) tamen & medicos & medicinam, ceu Dei donum atq; munus singulare plurimi facit, & si opus est, medicorum

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

consilia atque pharmaca nequaquam aspernatur ac reijcit, sed ijs lubens utitur, memor dicti illius sapientissimi, Ecclesiastici cap. 35. Honora medicum digno munere, ut utaris eo in necessitate. Nam Dominus eum creavit, & medicina ab Altissimo exorta est, & Reges honorant eum. Ars medici exaltet ipsum, & facit eum magnum apud Principes & magnates. Dominus medicamenta, & remedia ex terra produxit, & prudens non aspernatur ea. Interim tamen cum in tanta occupationum molestiarumque mole non ei sit otium ut valetudini seruire & operam dare possit, Deus, Deus inquam est, qui eius cum corporis, tum animi sanitate admirabili ratione tuetur atq; conseruat.

Exercitia porro corporis, quibus Carolus M. cum animi, tum valetudinis tuendae causa usus est, tria commemorantur ab Eginhar-
to, nempe Equitatio, Venatio & Natatus siue Natatio, et therma-
rum usus. Exercebatur, inquit ille, assidue equitando & venando, quod il-
li gentilitium erat: quia vix vlla in terris natio inuenitur, quae hac in
re Francis possit aequari. Caium Iulium Caesarem quoq; Suetonius tra-
dit armorum & equitandi peritissimum fuisse, & ut addit, laboris vl-
tra fidem patientem. Plutarchus etiam testis equitandi usum Caesari
à pueritia ad eum fuisse facilem, ut reflexis in tergum manibus, equum
saepè velocissimo cursu concitare consueverit. Persae (teste Herodoto)
à pueritia (id quod et fecit Carolus M.) filios suos sagittandi & equi-
tandi arte curarunt institui. Apud Parthos praecipue (ut etiam apud
Francos) equitandi usus fuit creberrimus & frequentissimus, ita ut
equis & bella, & quaevis siue publica siue privata officia atq; munia o-
bere consueverint. Apud hos inter liberos et seruos hoc erat discrimen,
quòd serui pedibus, liberi equis incedebant. Equitatio autem (cuius
Bellerophonem, teste Plinio, antiqui primum auctorem faciunt) libe-
rum hominem, ut est apud Platonem in Lachete, maximè decet, &
ad sanitatem, ad robur corporis, ad bellicam disciplinam confert atq;
conducit, ut Xenophon, Plato, Philosophi & medici testantur. Plato
lib. de leg. inter ceteras gymnasticae bellicae species equitationem quoq;
ponit, qua non viros tantum, sed etiam puellas uti posse & debere cen-
suit.

fuit. Galenus similiter inter reliquas exercitationes gymnasticas, non infimum locum equitationi tribuit, qua non corpus tantum, sed etiam sensus scribit exerceri: & id medicorum quorundam testimonijs probat. Alexander Trallianus in dolore capitis, quem causa frigida gignit, ut in epilepsia, et in surditate salubriter adhiberi testatur. Hanc Plinius lib. 27. C. 7. stomacho & coxis (tametsi Hippocrates obesse potius scripsit) utilissimam habitam fuisse scribit. Hæc sensuum instrumenta subinde purgat, eaque acutiora reddit, hydropicos (ut sensit Trallianus) si quid aliud, maxime iuvat, solutam aluum, & effluentem, teste Caelso, coercet: crura quoque tenuia crassificat, ut Germanici exemplo Suetonius affirmat. Ceterum thoraci maxime aduersatur, nec non vesicae male affectæ, in cuius ulceribus curandis Archigenes clarissimus ille Hadriani Imp. archiatros præcipue vitandam esse equitationem docuit.

Hoc exercitationis liberalissimæ, bellicosissimæ et saluberrimæ genere Henricus M. à pueritia usus & delectatus est, equitandi studiosissimus ac peritissimus; vnde etiam nulla ferè ei dona atque munera magnis sunt accepta et grata, quàm optimi & generosissimi belloque aptissimi equi. Equitationibus item creberrimis et celerrimis hodie, non tam vel voluptatis et animi, vel valetudinis gratia, quàm necessitatis, & suorumque salutis ac defensionis gratia vitur, quarum ille, quod quidem omnes testes oculati satis admirari non possunt, adeo est patiens, ut armatus, et quidem gravi armatura indutus XXIIII. horarum spacio equitationem continuam, ita ut nunquam de equo descēdat, ferre atque tolerare possit.

Quod ad venationem attinet (qua non solum Persarum Reges, ut Xenophon in 1. Pædia Cyri, & multi alij testantur, verum etiam potentissimi alij Reges ac principes vsi sunt) illam similiter et ad animi oblectationem ac voluptatem, & ad sanitatem corporis atque animi, & ad bellicam fortitudinem spectare, plurimorum historicorum, medicorum & philosophorum testimonijs, Regum exemplis, usu & experientia ipsa ita clarum & manifestum, ut probationis alia non sit opus.

Nec tamen Reges & Principes vel Nimrodum, vel Esauum,

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO

quorum in sacris literis fit mentio, vel antiquos illos Francorum Reges, de quibus supra, vel etiam Mithridatem Ponti Regem potentissimum imitari debent, quem vsque adeò sanitatis & viæ studiosum & venationi deditum fuisse legimus, vt VII. annis, neque vrbis, neque ruris lecto vsus sit. Hoc est, non debent ita venationibus operam dare, vt interim res atque negotia seria, grama & ad Reipub. salutem pertinentia negligant, & alijs cunctis pro suo arbitrio seu libidine potius in Repub. & in Ecclesia agendi potestatem atque licentiam permittant: atque ita dum illi feras in syluis & nemoribus immoderato ac improbo labore consecantur, interim subditos suos multorum quasi venatorum & tyrannorum iniurijs vi atque insidijs diuexari & opprimi patiantur.

Quod ad Henricum Magnum attinet, ille quidem incredibili venandi studio ducitur, nec tamen idcirco (vt prisci illi Francorum Reges, de quibus supra, facere consueuerant) rerum & bellicarum, & ciuiliū, & forensium & Ecclesiasticarum curam negligit, sed cuncta (vt experientia quotidiana docet) ad Regni & Reipublice salutem pertinentia ipsemet, curat, inspicit, perlustrat, gerit, & administrat optimè ac sapientissimè. Vtitur quidem ille consilio atque opera procerum, Principum ac consiliariorum suorum fidelissima, interim tamen suum quoque cum illis coniungit consilium, studium, laborem atque operam. Non etiam hoc tempore otium illi conceditur ad feras sectandas, sed (proh dolor) feros & immanes suos hostes, qui feras non æquant solum, sed etiam superant feritate atque ferocia, à quibus non ipsius tantum, sed totius Regni patriæque salus immanissimè oppugnatur, consecrari ac persequi armis belloq; iustissimo cogitur.

Natatu quoque frequenti Carolus M. teste Eginharto, corpus exercuit, cuius adeò fuit peritus, vt nullus ei iure præferri potuerit. Natationis olim maximus fuit vsus, ita vt pueri simul cum literarum elementis natandi artem discerent, vnde proverbium illud: Nec literas scit, nec natate, contra bardos & inertes, profectum est. Natationis

tionis pericia in bellis, in naualibus præsertim pugnis, in transeundis vadis ac fluminibus valde vitilis, immò necessaria, ut contrà artis eius ignorantia & imperitia, sæpè magnarum cladum esset causa, quod exercitui Cyri euenisse Xenophon prodidit. Hanc ob causam Romani, ut scribit Vegetius, campum Martium Tyberi vicinũ delegerunt, ut in altero armis sese exercerent, in altero sudorem ac puluerem diluerent, et natate simul discerent. Natandi pericia legimus sæpè maximos Principes in grauissimis periculis seruosatos esse. Vnde Plato in Gorgia natationis usum varium & multiplicem commendans, hac homines sæpè è periculis maximis euadere, & ad audendum fortiores animosioresq; reddi scribit. Sic Iulius Cæsar cum ab hostibus illum insequeretur, natando discrimen euasit, & altera manu sublatâ Commensaria seruauit. Hinc Augustus quoque traditur nepotes suos ipse & natandi artem & lictas docuisse. Nec verò ad rem tantum militarem, verum etiam ad valetudinis conseruationem, & affectionum quarundam curationem, ad siccitates & ardores temperandos, ad somnum inducendum (vnde Horatius,

Transnato Tyberim. J. m. no quibus esset opus alto)

natationem conducere, Galenus & alij medici docent. Eius tamen secundum diuersas aquarum, vel calidarum, vel frigidarum, vel maritimarum, vel dulcium, vel fluuiialium, vel lacustrium, vel stagnantium equalitates, diuersæ quoq; sunt vires.

Carolus ergo M. natatione illa calida (quæ indurata emolliendi, refrigerata calefaciendi vim habere putatur, & ob id à Coclio Aurelio in curandis arthriticis commendatur) cum ad oblectationem & voluptatem, cum ad sanitatem, ad concoctionem, ad somnum sibi conciliandum, cum ad disciplinam militarem usus est.

Delectatus est autem Carolus M. vaporibus aquarum naturaliter calentium, quæ thermæ vocantur, quarum Aquigrani (vnde etiam vrbs illa sic fuit appellata, quam alij Aquas simpliciter, alij Aquas Graneas à Sereno Graneo legato Germaniæ Cæsarenæ Hadriano imperante vocant) magna est copia. Et hac quidem de causa

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

Aquisgrani Regiam extruxit, ibiq; extremis vitæ annis vsq; ad obitum continuè habitauit, in qua vrbe adhuc Imperatores in ungi & coronari consueuerant.

Ad balneum autem non solum filios, verùm etiam optimates & amicos, aliquando etiam satellitum & custodum turbam inuitauit, ita vt nonnunquam centum vel eo amplius vnà lauarentur.

Balnei vsus ad eluendas sordes, ad leuandas lassitudines, ad corpora emollienda, calidi præsertim (vnde ἀποπροσῆσια à Clement. Alexand. dicta sunt) ad delicias deniq; & molliem esse magnus.

Balneus igitur istis calidis siue thermis, Carolus M. vt esse verisimile, vsus esse cum valetudinis & sanitatis, tum animi & voluptatis honestæ, tum deniq; humanitatis & amicitie causa, & idcirco non solum filios, sed etiam optimates, amicos, satellites corporisq; custodes, magnam deniq; hominum multitudinem ad balneum ceu ad conuiuium inuitare est solitus, illorū nimirū fauorē, beneuolentiam & amicitiam sibi cōciliandi hac sua humanitate & fouendi, & forsitan etiā multa hoc pacto cognoscendi & expiscandi gratia. Nam nullus ferè in locis plura, quæ agantur atq; gerantur tota in vrbe, quàm in constrinis atq; balneis, (vnde proverbiū lippis & consoribus notum) cognosci possunt, eò quòd magna ex omnibus vrbis partibus hominum copia illuc confluere solet, quodq; illis in locis homines nescio quomodo liberiorius loqui, garrere & quæuis effutire consueuerunt.

Esse autem vrile valde & fructuosum Regibus & Magistratibus quæuis, quæ in vrbe fiunt & aguntur, subditorumq; suorum rumores, opiniones, sententias atq; iudicia quibusuis de rebus cognoscere.

Henricum M. verisimile esse natandi esse peritum, thermis autem huiusmodi atq; balneis vtendi, etiamsi ijs delectaretur, otium ei non esse atq; facultas, balnea & thermæ, quæ ei sudorem excutiant, sunt bella continua & grauia, in quibus ei semper esse desudandum. Et hæc de exercitijs atq; balneis.

Nunc de Victu eius & Diata, quæ alterum & quidem optimū valetudinis tuenda & conseruanda, vel etiam amissa recuperanda esse remedium.

remedium. Frustra enim valetudinem remedijs & pharmacijs curare studemus, si cibi, potus atq; diætæ intemperantia nos perdimus. Vnde Cynicus ille philosophus merito eos irridebat, qui pro sanitate litarent, & interim immodico cibo potuq; sese ingurgitarent.

Carolus igitur M. in potu & cibo fuit temperans, sed in potu temperantior: quippe qui ebrietatem in qualicumq; homine, nedum in se ac suis plurimum abominabatur: cibo enim nõ adeo abstinere poterat, ut sæpè quereretur noxia esse suo corpori ieiunia. Vini autem & omnis potus adeo parcus erat, ut sub cœnam rarò plus ter biberet. Idem ferè de Augusto prodit Suetonius, quem scribit vini natura fuisse parcissimum (quam laudem etiam Iulio Cæsari tribuit) nec amplius ter super cœnam bibere fuisse solitum. Lex mystica apud Ausonium suadet aut ter aut novies esse bibendum: qui Musas amat, ter ternos cyathos potat; qui verò Gratiarum cultor est, ut inquit Horatius, supra tres bibere prohibetur. Anacharsis philosophus dicere solebat, vitem producere tres vuas; primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. Cui simile illud Aesopicum, Bacchum tres possidere mistiones, primam quidem voluptatis, secundam autem ebrietatis, tertiam verò contumeliæ. Apuleius in Floridis, admonet parcè & ter tantum esse bibendum. Idem quatuor vini craterus statuit, primum ad sitim, secundum ad ebrietatem, tertium ad voluptatem, quartum ad insaniam pertinere ait. Vino, inquit Plinius, nihil est viribus corporis vitilius, neque aliud perniciosius, si modus absit.

Et si verò sobrietas decet omnes, tamen Regem ac Principem maximè, & præsertim rebus militaribus distentum. Notum est illud: Vino sapientiam obumbrari. Vnde lex Platonica iussit Magistratus, quo tempore Remp. gubernant, vino abstinere. Idè vino interdicat omnibus gubernatoribus, iudicibus & cõsiliarijs: sic lex Mosæa sacerdotes sacrificiã di tempore voluit à vino abstinere, & Salom. Rex sapientissimus magistratus & iudicos vetat vino uti, scilicet immodico, & eo tempore quo illis fungendum suo munere. Plato, Aristoteles, Eusebius, Galenus laudant vehementer legem Carthaginensium,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

qua nulli in militia & castrensis negotijs occupato, vinum toto militiae tempore permittebatur. sed aqua ei erat bibenda. Sic Carolus M. si quem deprehenderat in exercitu ebrium, eum postea aquam potare compulsi. Henrici similiter M. magna est & mirifica in cibo potuq; temperantia & sobrietas, sine qua minimè prof. Et res tantas, & tam admirandas gerere posset, contra à gula & crapula hoc est, immoderata cibi potusq; ingurgitatione seu animi corporisq; peste maxima alienus est atq; abhorret.

Ac Caroli quidem M. maior in potu quàm in cibo dicitur fuisse temperantia & abstinencia, propterea quòd ieiunia habuit corporis sui noxia ac periculosa minus facillè ferre potuit. At Henricus M. in bello praesertim atque castris inedia, famis, sitis, ieiuniorum deniq; suis necessitatibus, siue sanitatis, siue etiam vel gloriæ causa sine suscepta, est patientissimus. Utinam verò Regum & Imperatorum horum potentissimorum temperantiam omnes nostræ aetatis Reges, Principes ac Magistratus imitarentur, nec ita gula, ebrietati atque crapula essent dediti, quæ & ipsis, & toti Republicæ atque Ecclesiæ plurima parit damna, incommoda atq; dedecora. Hodie tamen pleriq; eorum, qui vel Rebus publicis vel Ecclesijs praesunt, non, ut Carolus M. & Augustus ter sed ceteris, millies, atq; ad id totos dies noctesq; bibunt ac potant, ita ut vivere illis nihil aliud quàm bibere esse videatur. Non bibunt vel ad necessitatem, vel ad satietatem, vel etiam ad hilaritatem, sed ad insaniam, ad furorem, & ad contumeliam, non sitis extinguenda & sedanda, sed eius magni alicuius in flammanda gratia. Nec ut Carolus M. ebrietatem vel in se vel alijs abominantur, et propinationes, ut ille, ac invitationes istas permissivas ad bibendū prohibent, sed ebrietatem atq; remulentiam in se & alijs amant. sobrietas est contra in se & alijs uerū, ac desistantur: se deniq; & alios propinationibus immanibus vinoq; ingurgitant et obriunt, et ad quævis negotia atque munia ineptos plane & inuiles reddunt.

Quod ad conuiuia attinet, Carolus M. rarissimè conuiuari est solitus, idq; praecipuis tantum solennitatibus, tamen cum magno hominum

num numero, quod liberalitatis eius fuit indicium. Hodie inter nos Christianos, & quidem non praesides tantum & opulentos, sed etiam privatos & inopes, non rarissime, sed creberrime, imò quotidie, quavis de causa & occasione conuiuia, comestiones & comotationes intempestivae ac intemperantissimae agitari consueverunt cum maxima temporis, pecuniarum, honestatis, fame et existimationis iactura. Henrico autem nostro M. vix à tot tantisque negotijs atque molestijs respirandi atque viuendi nedum conuiuandi seu conuiuia cum suis leta & honesta agitandi spacium & facultas datur.

Cæna Caroli M. quotidiana quaternis tantum ferculis præbatur, præter assam, quam venatores (non autem pueri aut adolescentuli quidam molles, delicati, splendidi, compei) non patinis, lancibus argenteis, sed (more ritusq; militari & venatorio, cuius apud Homerum quoque fit mentio) verubus veluti lanceis siue hastis, inferre solebant, qua carne assa ille lubentius, quam villo alio cibo vesceretur. Ita Augustus potentissimus Imperator Ro. teste Suetonio, cænam ternis ferculis, aut quum abundantissima foret, senis præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate. Ab hac frugalitate remotissimi sunt nostra ætatis non solum Principes, sed etiam privati homines, quorum cænae atq; conuiuia plurimis, & quidem copiosissimis sumptuosissimisq; ferculis sunt instructa cum summo & rei familiaris & valetudinis damno atque incommodo.

Henricus M. cum exemplo suo, tum legibus sumptuarijs huiusmodi epularum ferculorumque luxum atque luxuriam (quam verè luem pestiferam atque luctuosam dixeris) cænare atq; comprimere conatur.

Cæna porro Caroli Magni non tam cupidius atque delitijs, cibis ac potionibus delicatis & laucis, quam acroamatis, sermonibus, lectiunculis sacris & liberalibus instructa & quasi condita erat. Nam inter cænandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Tanto ergò Magnus ille Imperator literarum liberalium ac diuinarum amore flagrabat, ut inter cænandum quoque ijs vacaret, ijs ceu delitijs

suavissimi & saluberrimis animum suam pasceret. De acroamatibus huiusmodi conuiuialium vsu apud veteres multa extant in antiquis literarum monumentis. Plutarchus libro septimo Sympos. Probl. 8. docet, quæ nam acroamata cœnæ sint adhibenda, & moris scribit fuisse Romæ recentis, vt Platonis dialogi animi ludicæ causa agerentur. Plinius in Epistolis de Spurina: Frequenter, inquit, Comædijs cœna distinguitur, vt voluptates studijs quoque condiantur. Plutarchus loco antè citato bene sapienterq; monet, omnia acroamata, dramata, comædias, tragædias, mimos, omnes denique ludos, qui auditores ad impudiciam, libidinem, affectus, actionesq; turpes & inhonestas incitare possunt, ab epulis remouendos esse.

Alexander quoque Seuerus & re & nomine, Imperator Romanus, teste Lampridio, nanos & nanas, moriones, histriones, mimos, scurras, ioculatores, nugatores, aretalogos ex aula sua eiecit. De lectionibus quoque cum apud Ethnicos, tum Christianos Primitius Ecclesiæ inter cœnandum vsitatis alibi copiosus est dictum. Illi qui hoc legendi officio fungebantur, lectores & anagnosta fuerunt dicti.

Legi autem à suis anagnostis Carolus Magnus sibi curabat non fabulas quasdam & legendas vanas, aniles ac superstitiosas, non carmina aut scripta quedam amatoria, scurrilia & obscena, sed historias, ex quibus ceu optimis virtutum officiorumque omnium magistris vtilia & salutaria bene viuendi atq; regnandi præcepta haurire poterat, & imprimis Regum antiquorum acta & res gestas, quæ illi ad virtutis laudisque eorum imitationem documento esse poterant ac inuitamento. Hinc Demetrius Phalereus Regem Ptolomæum admonebat, vt cõscriptos de Regno Regumq; antiquorum rebus gestis libros legeret, quoniam quæ amici dicere non auderent, ea in libris (qua liberè cū omnibus loquuntur) descripta continerentur. Nec verò Carolus Mag. literarum historiarumq; prophanarum & humanarum tantum, sed etiam sacrarum lectione pascebatur, præcipuè autem monumentorum Sancti Augustini, ex quibus multa poterat pulcherrima & saluberrima

liberrima, cum religionis bene colendæ Ecclesiæque reformandæ, tum
 Reipublica bene administrandæ præcepta institutaq; depromere: Au-
 gustini cerrè patris Ecclesiæ primitivæ augustissimi præclara scripta
 multis posthæc canonicas, divinas & authenticas illas literas Pro-
 pheticas & Apostolicas postremis his temporibus mentis oculos
 aperuerunt, ad multos errores & abusos, qui paulatim in Ecclesiâ
 irrepserant, cernendos ac intelligendos. Itaque dubium non est, quin
 Carolus quoque M. assidua librorum Sancti Augustini lectione mul-
 tos animadvertit ac deprehendit in Ecclesiâ ritus, caeremonias,
 mores & consuetudines supersticiosas, multos errores & opiniones præ-
 suas, multa antistitum Ecclesiæ vitia regnare ac dominari, quæ corri-
 gere & emendare per concilia quædam ab illo indicta conatus est, sed
 propter temporum & morum, Episcoporumq; iniquitatem conatibus
 eius egregiis euentus non omninò respondit. Forsan etiam pontificum
 illius temporis, præsertim Ro. quibus plurimum ac nimium fortassis
 tribuit, auctoritate, amore & prosopolepsia excæcatus, multos erro-
 res & superstitiones, vel non vidit, vel si vidit, non ausus est cor-
 rigere.

Quoniam autem ut Sanctus Augustinus inter antiquos illos Ec-
 clesiæ primitivæ patres & scriptores principem facillè videtur locum
 obtinere, ita præ cæteris Augustini scriptis libri illi de Civitate Dei
 varia & multiplici doctrina atq; eruditione pleni sunt & referti: mi-
 rum profectò non est, Carolum M. illorum potissimum librorum le-
 ctione valde fuisse delectatum, præsertim cum præceptor quoq; eius
 Alcuinus doctrinæ scriptorumq; S. Augustini fuerit studiosissimus.

Nunc videamus, quo Henricus M. cœnandi more & consuetudi-
 ne utatur. Is cœna primum siue prandio cogitur propter infinitos oc-
 cupationes, molestias atque pericula uti brevi & celeri, & (cuius-
 modi epulum nos equestre vulgò appellamus) una quasi manu te-
 nere cibum atque potum, altera tela atque arma, quibus se ad-
 versus hostium suorum vim ac impetum tueatur. Ante & post
 Cœnam eius acroamata sunt vota atque preces sacra, quibus patri

atque pastori illi nostro communi atque caelesti pro alimentis animi atque corporis, proque omnibus eius bonis atque donis corporeis & spiritalibus gratias agit, eiusque gratiam, opem, auxilium, tutelam, qua maxime se indigere nouit, quaque etiam praecipue nititur atque confidit, implorat. Hoc est exordium, hic est finis cœnae eius sanctus & religiosus. Inter canandum verò, nec non cœna & precibus peractis, iocis, salibus, dictarijs acutis & liberalibus se & amicos atque ministros suos oblectare consuevit. Præ cæteris autem libris atque scriptis potissimum omni tempore pascitur ac delectatur, illo omnium librorum atque scriptorum, quæ vnquam fuerunt, & ad finem vsque mundifutura sunt, principe ac primario (vnde etiam hæc ἑξοχὴν βιβλία, id est, libri appellantur) canonico, diuino, caelesti, Prophetico & Apostolico. Hic liber à sancti Spiritus liberalitate liberrimaque, voluntate ac inspiratione profectus, est verè liber ab omni errore atque vicio, & idcirco ad nos omni errore & superstitione liberandos, & in veræ religionis pietatisque libertatem vindicandos aptus per se est & idoneus. Quemadmodum igitur olim Alexander ille Magni Homeri Iliada rei militaris viaticum appellauit, & Poëta illius scripta tanto in pretio habuit, vt sub puluino semper posita ad manum haberet, cum dicere soleret, malle se disciplinis quàm diuitijs excellere: ita Henricus M. sacrum & salutare hoc & vitæ præsentis, quæ viæ instar est, & vitæ futuræ atque caelestis viaticum assiduè circumferre, voluere atque retinere, diurna nocturnaque manu, seu mente potius versare consuevit.

Diximus de cibo & potu, nunc videamus de somno, qui ad cibi potusque concoctionem, & ad virium corporis & animi recreationem vitilis, immò necessarius est. Nam vt Poëta ille cecinit:

Quod caret alterna requie durabile non est.

Est autem igitur Carolus M. post cibum meridianum (merendam veteres appellarunt, qui lenis facilisque erat cibus, quo veteres erant contenti ad cœnae vsque tempus) pomorum aliquid sumens, ac semel bibens, depositis vestibus ac calceamentis, velut noctu solitus erat, duabus

duabus aut tribus horis quiescebat. Sic Augustum quoque scribit Suetonius, post cibum meridianum, non ut Carolus M. depositis vestibus & calceis, sed ita ut vestitus calceatusq; erat, resectis (hoc est, reuelatis & nudatis) pedibus, paululum conquiescere, apposita ad oculos manu. Et ut Carolus M. pomorum aliquid prius sumpsit, ita Augustus, teste Suetonio, pro potione persusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, aut lactucule thyrsum, aut recens aridumque pomum succi vinosioris sumere esse solitus. Quod ad somnum hunc diurnum & meridianum Caroli M. post cibum attinet, videtur ille secundum medicorum precepta atq; regulam valetudini eius contrarius fuisse & inimicus. De die dormire, inquit, Avicenna, malum est. Hinc ille apud Plautum. Non bonus somnus esse de prandio. Notus etiam esse ille medicorum versiculus: Sic brevis aut nullus tibi somnus meridianus. Verum (cum nulla sit regula, ut vulgò dicitur, quæ non habeat exceptionem) quoniam Carolus M. sæpè noctu vigilare solitus, post cibum facilem & modicum, interiecto forsitan aliquot horarum intervallo, somnum hunc cepit, eique à multis annis assuevit (nam consuetudo esse quasi altera natura) videtur ei non multum obsuisse, vel etiam profuisse potius. Quod autem pomorum, hoc esse, fructuum aliquid prius sumpsisse dicitur, id vapores è stomacho in cerebrum ascendentes, illudq; ledentes reprimendi, & concoctionis vel etiam somni promouendi causa, illum fecisse est verisimile, ut hodie quoq; cæna atq; prandia plerumque pomorum atque fructuum partim recentium, partim siccorum & conditorum (quæ bellaria appellantur) esu claudii consueverunt.

Ut autem Carolus M. ita Henricus quoque, qui sæpè totas noctes insomnes ducit, non ut ille discalceatus & nudus, sed vestitus atque adeò armatus inter diu nonnunquam non in lecto molli & delicato, sed quouis in scamno duro, paululum requiescere corporis vires reficiendi causa consuevit.

Noctu porro Carolus M. sic dormiebat, ut somnum quater aut quinque non solum expergiscendo, sed etiam desurgendo interrump-

peret. Augustum Suetonius refert non amplius quàm VII. horas ad summum dormiuisse, ac ne eas quidem continuas, sed vt in illo temporis spacio ter aut quater expergisceretur. Quod si interruptum somnum recuperare non poterat (vt euenit) lectioribus aut fabulatoribus accersitis resumebat, producebatq; vltra primam sæpè vigiliam. Nec in tenebris vigilauit vnquam, nisi assistente aliquo. Vterq; ergo Imperator iuxta Homericum illud turpe duxit, se quorum fidei tot populorum salus commissa atq; concredita erat, solidam dormire noctem, hoc esse totam noctem somno transigere, ac non aliquam eius partem cogitationibus bonis & salutariis impendere. Noctu Carolus M. in cubiculo cubans, capiti pugillares supponebat, vt si quid vtile (vt fieri noctu solet, vnde ἐυφρόνη vox à veteribus dicta) ei in mentem veniret, id statim posset adnotare, ne rursus è memoria laberetur.

Henrici M. mira & incredibilis ferè esse vigilantia, cui 111. aut 1111. horas noctu dormiuisse satis esse. Vigiliarum esse patientissimus, ac sæpè media de nocte surgens, vigiliis, excubiis atque castra tota obit, ac perlustrat, id quod Carolum M. quoque fecisse legimus. Nonnunquam etiam noctu surgens iter aliquod ex improviso, sicut res & tempus postulat, suscipit. Cùm hostes, cùm Regni & Reipub. salus omnem ferè ei somnum excutiunt, ita vt medici de eius valetudine sæpè anxij sint & solliciti, qui sciunt vigiliam immoderatam, & somnum nimis breuem corpora extenuandi magnam vim habere.

Carolus M. quum manè amiceretur & calcearetur interim non solum amicos admittebat, sed etiam litigantes audiebat, quem morem Vespasianum quoque Augustum tenuisse Suetonius scribit, qui ipse quoque dum sese amiciebat & calceabat, amicosmittere esse solitus.

Ita Henricus quoque M. mane è somno excitatus, cùm precibus & votis sacris, Psalmorum & sacre scripturæ lectioni dat operam, tùm amicos & consiliarios suos admittit, audit, consulit, consilia que cùm illis communicat: singulis denique certa dat mandata, certa præscribit & imperat boni instar & industrij patris familiã totius diei, quasi

quasi pensa atque mania, quæ obire & exequi debeant.

Vestitu (de quo nunc consequens est, ut dicamus) Carolus M. usus est patrio, hoc est, Francico, qui parū à communi & plebeio aberat, nisi quod diebus festis, & quando legatos audiebat veste auro contexta, & gladio multis gemmis ornato, utebatur, cuius longa extat apud Eginhartum descriptio. Peragrina verò indumenta, quamvis pulcherrima, respuebat, & vestitum patrium omnibus modis reducere conabatur. Itaque cum Franci sagis Gallicis breuioribus præter morem antiquum uti cœpissent, vestium illarum usum prohibuit, cum illas non totum operire corpus, maximaque ex parte nudum relinquere neque à pluuijs, ventisq̄, defendere diceret. Aliud festiuum eiusdem factum quo in aulicis suis peregrinarum & exoticarum vestium usum atque luxum, quod ab Auentino narratur, nolo hîc silentio præterire. Hyeme, ut est Germaniæ mos vetustissimus, Rhegone ex pellibus lupinis, ouillisus erat indutus. Cumq̄, apud Forum Iulium hybernans, videret Francos pelles exoticas, & vestimenta peregrina à Venetis mercatoribus magno emptitare; huncq̄, sericatum, illum gemmatum, alium armillatum, alium manuleatum & cycladatum procedere, omnes uti vestiti erunt, secuta venatum pluuiam imminente proficisci imperavit, vestibusq̄, hisce imbre corruptis, spinis, dumetis atque fruticibus, dum feras insequebantur atque conficiebant, dilaceratis, & cruore oblitis atque contaminatis, domum reuersus, iussit omnes mox secum in prætorium coire, atq̄, eodem ipso habitu secum cœnare. Ob frigus tum omnibus ad focum confidentibus, conuiuium ad multam noctem protraxit. Postridie iisdem indutos vestibus, cunctos apparere iubet. Tum ubi huiusmodi indumenta, partim imbre, pluuiam, sentibus dilacerata, cruore oblita: partim igne, rugis constricta, ac proinde rupta & discissa conspexit, lupinas pelles, quas, uti fieri solet, aere siccarat, integras ostendit: stolidissimi mortalium, inquit, quod vestimentum nunc utilius, preciosiusus est? Merum ne drachma comparatum, an vestra, tot libris, atque antegro patrimonio coempta.

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO

Hoc eodem modo Reges & Principes luxuriosum ac penè prodigiosum vestium peregrinarum vsum si vellent (vt certè deberent) facillimè cohibere atque reprimere possent. Vestis, vt vulgò, & quidem rectè vereq; dicitur, indicat virum. Nam vestitus decorus, patrius, moderatus, frugalis humilitatis, modestiæ, constantiæ, grauitatis & sapientiæ, contrà vestitus indecorus, inuitatus, exoticus, sumptuosus, & luxuriosus superbiæ, insolentiæ, prodigalitati, luxuriæ, leuitatis, stultitiæ index est & atque testis, atque ita habitus corporis, animi habitum vel bonum, vel malum & vitiosum arguit.

Quantum ad Henricum M. attinet vestitu ille vitur, atque gaudet patrio, vernaculo, frugali, decoro ac persona sua conueniente, & quidem plarunq; militari & bellico. Vestes eius sunt arma, quibus semper ferè dies noctesq; est inducus, quaque nunquam ferè deponit, in quibus sæpè pernoctauit, non in lectulo aliquo molli & delicato, sed in scamno aut quouis alio loco duro, vel etiam humi requiescens. Tanta autem est hostium eius immanitas, vt non solum Regiæ dignitatis insignia, sed etiam vestitum necessarium ei detrahere, atq; adeo vitam eripere conentur, quos Deus ab hoc suo proposito auertere, & ad iustam debitamq; erga hunc Regem, beneuolentiam, obseruantiam & obedientiam conuertere atq; flectere velit. Vestes quoq; eius splendidas vereq; regales verè quis dixerit esse virtutes præstantissimas, quibus præditus est & ornatus.

De religionis Christianæ publicæ cura atq; studio suprâ dictū est: nunc de priuato eiusdem studio cultuq; pauca quædam, quæ ab Eginharto nostro commemorantur, adijciamus. Ecclesiam igitur, vt ille inquit, Carolus M. mane & vesperi, nocturnis item horis, & sacrificij tempore, quando eum valetudo permiserat, impigrè frequentabat. Vtinã hodie Principes & Magistratus nonnulli non saltus & nemora, (sibi nimirum venandi gratia) nec non spheristeria, theatra, in quibus ludi & spectacula sæpe turpia eduntur, cauponas, popinas, item gurgustia atq; lupanaria sapius & libentius quàm templa frequentarent. Henricus contà M. Caroli M. hac quoq; in parte imitator: quoniam
assidue

assidue, libenter & alacriter (nisi magna sint impedimenta) Ecclesias, siue templa, hoc est, cætus & conuentus sacros & Ecclesiasticos adit ac frequentat, illosq̄ fieri & agitari curat, in quibus sacra, hoc est, conciones, homilia, sacramenta, vota, preces, Psalmodia, eleemosyna sacræ (quæ quidem vera sunt noui Testamenti sacrificia) peraguntur ac celebrantur.

Præterea Carolus M. teste Eginbarto, legendi & psallendi disciplinam diligentissimè emendauit (fuit enim vtriusque ac præcipue Musica valde amans & peritus) quanquam ipse nec publicè legeret, nec nisi submissa voce & in commune cantaret. Sic Henricus quoque Magnus lectionum, concionum cantionumque sacrarum est studiosissimus, qui etiam totum ferè illum Psalmorum Davidicorum librum sanctissimum (cuius lectione mirificè delectatur) memoria tenere dicitur. Non pudet etiam cum aut piget, sed iuuat maximè cum alibi, tum in publicis & sacris cætibus vr̄a cum alijs psallere, animi nimirum sui in tot tantisque molestiarum tempestatibus consolandi recreandique causa: denique non legendi tantum atque psallendi, sed etiam sacra quæuis alia administrandi disciplinam in quibusdam orbis Christiani partibus admodum corruptam & depravatam secundum sacræ Scripturæ Canonem cupit corrigi & emendari.

Venio nunc ad extremum vitæ Caroli Magni, quasi actum laudabilissimum sanè & gloriosissimum. Hac pars complectitur extremam eius senectutem, Ludouici filij vocationem ad Regni societatem & inaugurationem, Caroli Magni morbum, mortem, sepulturam, monstra atque prodigia, quæ mortis eius fuerunt presagia, testamentum, canonizationem, filij eius successionem in Regno & Imperio.

Carolus igitur Magnus, cum iam & morbis aduersaque valetudine & senectute extrema, quæ ipsa per se morbus est, affluctus animaduerteret, se tot tantisque Imperij amplissimi oneribus sustinendis non amplius parem esse, & vitæ huius finem appropinquare im-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

mō instare, filium suum Ludouicum Aquitania Regem (qui Pius co-
 gnominatus ei postea in Regno Imperio successit) ad se euoca-
 tum, congregatis solenniter ex toto Regno Francorum primoribus,
 eunctorum consilio atque consensu consortem sibi totius Regni & Im-
 perialis nominis heredem constituit, impositoque capiti eius diade-
 mata. (id quod Anno DCCCXIII. factum est.) Imperatorem
 & Augustum iussit appellari. Esi igitur plerunque senes decrepiti,
 & etate confecti desipere, delirare, & quasi repuerascere incipiunt,
 iuxta dictum illud peruulgatum, Bis pueri senes, tamen Caroli Ma-
 gni in summa senectute, summa sapientia, prudentia atque pietas in
 hoc eius facto clarissimè cernitur. Hoc enim ille pacto pro pia sua pru-
 dentia ac pietate vna eademque opera & sibijpsi, & filij sui, & co-
 zius Regni post mortem suam saluti, dignitati que optimè consuluit:
 cum & ipse laboribus alleuaretur, & filius Regni administrationi
 assuesceret, & populus cognita perspectaque filij sapientia ac virtu-
 tibus, tanto maiori animorum inclinatione in illum propenderet, &
 denique futurarum contentionum atque dissidiorum cause & occasio-
 nes praciderentur. Vnde Eginhartus testatur, hoc Caroli Magni
 factum & eius maiestatem auxisse, & exteris nationibus non mini-
 mum terrorem incussisse. Hinc igitur documentum capiant Reges ac
 Principes, vt ante obitum suum liberorum, & heredum suorum co-
 ziusque Regni saluti ac dignitati diligenter prospiciant & consulant,
 dencque omnem operam, ne post illorum mortem motus, turbae, dis-
 sidia ac bella intestina consequantur, omnesque contrà, quoad eius fieri
 potest, futurarum turbarum, motuum, seditionum ac bellorum inte-
 stinorum vias intercludant. Simile autem quid nostra etate & qui-
 dem paucis ante annis in Regno Gallico accidisse nemo est qui igno-
 rat. An non enim quæso Henricus III. Rex Gallia non quidem se-
 nio confectus, sed in maximo propter supplicium de hostibus nonnul-
 lis suis potenticissimis sumptum vitæ discrimine atque periculo consti-
 tutus. Henricum Magnum tunc Navarra tantum Regem (qui ei
 postea

postea in Regno Gallico successit) aduersus quem, quod est mirabilius, antea magnos exercitus miserat, bellumque gesserat, ex Aquitania ad Regni societatem, & ad se Regnumque totum secum vna tuendum & conseruandum euocauit? Cuius quidem ille voluntari auctoritatisque (cum multa suspiciones illum retinere ac remorari potuissent) statim paruit, & incredibili celeritate ad ei totique Regno succurrendum aduolauit. Deinde an non idem Rex, accepto mortifero illo vulnere, paulò ante obitum suum, cum sibi ex hac vita migrandum esse videret, coram Regni proceribus, optimatibus atq; Ducibus, Henricum Magnum iustum legitimumque suum in Regno Gallico heredem ac successorem, secundum perpetuam Regni legem ac consuetudinem declarauit, omnesque ad iustam debitamque ei, cen Regi & Domino suo legitimo obseruantiam & obedientiam præstandam, grauissimè est adhortatus? Postremò Deus est orandus, vt huius ipsius Henrici Magni mentem Sancto suo Spiritu illuminare pergat, vt ille non in presenti tantum, sed etiam in posterum heredum suorum legitimorum, totiusque Regni utilitati atque saluti optimè prospiciat, ac prudenter atque maturè turbis & molestijs, que post eius obitum (quem Deus pro infinita sua misericordia diuissimè auertere velit) exoriri & excitari possent, omnibus modis occurrat atque medeatur.

Porrò vt ad Carolum Magnum redeamus, dimisso in Aquitaniam filio, ipse more solito, quanquam senectute confectus, non longè à Regia Aquensi venatum proficiscitur, ex altoque in huiusmodi negotio, quod reliquum erat, autumnii tempore, circa Calendas Nouembrii Aquigranum reuertitur.

Carolus itaque Magnus tanto venandi studio & amore flagrauit, vt in extrema quoque senectute venationi (quam medici senibus noxiam valde esse indicant) operam dederit, ita ille erat ab otio alienus.

Ita Henricus M. tanto venandi studio ducitur, & tam ab otio

ignauo abhorret, vt si quid minimum ei otij à grauissimis suis occupationibus conceditur, id venationi, quam ad corporis sanitatem, & ad bellicam virtutem apprimè vtilem fructuosamq̃ esse constat, impendat.

Nunc de morbo Caroli M. et quæ illum statim fuit consecuta, morte dicatur: nam morbus & mors, vt literarum sono apud Latinos, ita reipsa sunt coniuncta.

Quum igitur Carolus M. Aquisgrani hyemasset, mense Ian. valida febris correptus, decubuit, qui statim, vt in febribus (quibus IIII. annis ante obitum crebrò laborauit) solebat, tibi sibi abstinentiam indicxit, arbitratus hac continentia morbum posse depelli, vel cerè mitigari.

Piè profectò sapienterque tancus Imperator hac sua abstinentia, (qua virtute excelluit) non corporis solùm, sed etiam animi suis sanitati atque saluti consulere studuit. Nullum enim est corporis animiq̃ remedium præsentius, melius, efficacius & salutaris, quàm sobrietas, continentia atque temperantia in cibo atque potu. Nihil contra animi corporisq̃ sanitati magis est infestum & inimicum, quàm gula, ebrietas, crapula, hoc est, immoderata cibi potusq̃ ingurgitatio, vndè verè ille dixit, plures gula, quàm gladio interire. Hac eadem virtute Henricus M. præditus & excellens ad admirationem vsque & animi & corporis sui sanitatem optimè tuetur atque conseruat.

Verùm cum Carolum M. Deus ex hac vita atque statione ad se & ad cœlestem æternamq̃ illam vitam sortemq̃ euocare vellet, ad febrim accessit lateris dolor (quem morbum Greci à loco affecto pleurism siue pleuritidem vocant, et membrana costas succingentis inflammationem definiunt) illoque adhuc in ediam retinente, neque corpus aliter, quàm rarissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die, decessit. Hic silentio præteriri nequaquam debet (quod ipsum clementiæ diuinæ illustre est documentum) quòd ante paucos annos Henricus M. quo tempore vndique validissimis hostium copijs cinctus oppugnabatur, eodem morbo, pleuritide nimirum, ex maximis sudoribus

Sudoribus & exercitijs contracto tam graviter periculof. q̄ laboravit, ut ipsi medici tentatis & adhibitis omnibus remedijs, omnem ferè de eius salute spem abiecerint. Ac Deus animi corporisq̄ ἀρχίατρος, pro immensa sua erga illum totumq̄ Regnum misericordia, medicam & salutare ei manum suam porrigens, breui illum præter omnem spem pristinae suae sanitati atq̄ viribus restituit, & ad Regis Regniq̄ defensionem & salutem reservavit.

Tandem verò Carolus M. quasi satur dierum, septimo, postquam pleuriticè fuit correptus, die, anno ætatis septuagesimo secundo, Regni quadragesimo septimo, Ianuarii quinto Cal. Feb. id est, xxviii. die, hora tertia eius diei, anno imperij decimo quarto, Christi Salvatoris octingentesimo decimo quarto, mundi conditi quatermillesimo, septingentesimo septuagesimo sexto, Indictione septima vitã hanc mortalem cum immortalis illa & æterna commutavit.

Observare hinc in tanti Imperatoris vita atq̄ obitu possumus numerari Septenarij vim & naturam, qui non sine causa in sacris literis sacer & mysticus habetur. Nam postquam Deus perfecta absolutaque totius mundi fabrica, septimo demum die requieuit, inde adeò fit (Deo scilicet in numero, mensura & pondere, ut creavit, ita moderante & administrante omnia) ut dies anniq̄ septimi cum in magno, tum in parvo (qui homo est) mundo, ferè sunt fatales, decretorij, mutationum, atque perfectionum finis, auctores & indices. Notum est vel mediocriter in medicina versatis Hippocratis illud omnium medicorum antiquorum facile principis pronuntiatum & quasi Axioma. Vita hominis septem dierum esse. Nam primùm cõceptio certa septem dierum est, & septima dies certa firmãq̄, est iam perfectæ conceptionis nota, ante quam diem, ne fetus quidem neq̄ embrio putatur esse, sed semen. Deinde natos & in lucem editos infantes septima probat (qua primus Davidi ex Bersabea natus infans extinctus est) quoniam plurimi eorum, qui vitales non sunt, intra hebdomadam pereunt. Unde octavo die Deus voluit infantes circumcidi. Sic in adultis duratio vitæ hominum sine refectione septem dierum est. Sic menstruo-

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO,
rūm naturalium, fluxionis & purgationis eorum naturalis finis est
dies septima.

Deniq; ut morborum ita etatis humanæ cerei sunt dies, quasi fata-
les, & decretorij, qui climacterici Græcè, Latine scalares dicuntur,
quod anni illi sint velut gradus quidam; & scabæ humanæ vitæ, qui
quidem septenarijs & nouenarijs ferè definiuntur.

Ac morborum quidem ut alij sunt acuti, alij chronici, ita acuto-
rum quidem dies decretorij sunt impares, præcipuè septenarij (vnde
Carolus quoque Magnus pleuritidis correptus, qui morbus est acu-
tus septimo post die extinctus est) chronicorum pares, ut vigesimi,
sexagesimi, octogesimi, centesimi.

Etatis autem humanæ anni decretorij & climacterici, siue sca-
lares, qui per septennia & nouennia numerantur, præcipui sunt quad-
ragesimus nonus, qui constat septem septennijs, et sexagesimus tertius,
qui constat nouem septennijs, & septuagesimus, qui constat decem se-
ptennijs (quo anno Carolus Magnus diem suum obiit) & octogesimus
primus, qui constat nouem nouennijs. Hinc David: Vita hominis se-
ptuaginta anni, in potentatibus octuaginta amplius labor & dolor,
quos eosdem vitæ fines Solonem statuisse Diogenes Laertius narrat.
Hæc de tempore (quod septenario ferè numero definitur) obitus Caro-
li M. tanti Imperatoris addere libuit, propterea quod obseruatione
videntur esse digna. Nos verò Deo ex animo supplicabimus, ut pro
sua misericordia Henrico M. vitæ ac valetudinis diuturnam vsu-
ram largiatur, ut Regno huic suo, cui quidem ille natus & à Deo de-
stinatus est, quàm diutissimè adhuc viuere, præesse atq; prodesse, sta-
tumq; illius turbulentū componere & pacare, atq; ita tandem successo-
ribus suis illud pacatum, tranquillum florensq; relinquere possit.

Quemadmodum autem Carolus M. accepta communionis, id est,
Eucharistia, decebit; ita Henricus M. in magnis periculis, antequam
ad prælium, aut aliud negotium magni momenti a que periculi aggre-
diatur, Communionis, hoc est, Eucharistia seu Cœnæ Dominicæ celu-
bratione & perceptione, nec non ieiunijs, precibus, supplicationibus
deuotis

denotis ac religiosis prius cum suis vacare, atque ita se suosq; ad pericula & ad mortem quasi preparare ac prae munire consuevit.

Quantum ad Caroli Magni sepulturam & exequias attinet, corpus eius more solenni locum & curatum, & maximo totius populi planctu luctuque (qui quidem argumentum fuit amoris, charitatis & observantiae erga illum) eo ipso die, quo mortuus est, Ecclesiae, hoc est, templo Aquisgranensi magnificentissimo illatum & humatum est. Dubitatum quidem primo fuerat, ubi reponi deberet, propterea quod ipse vivus nihil de eo praecipisset. Sed tandem omnium animos infedit, nusquam honestius eum tumulari posse, quam in illa ipsa Basilica, ab illo constructa. Hinc colligimus, Carolum Magnum non (qui superstitiosorum & ambitiosorum quorundam hominum mos est) vel de loco sepulchrali, vel de funeris & exequiarum magnificentia atque pompa anxium fuisse atque sollicitum, unde etiam nihil his de rebus in vita sua praecipisse atque mandasse scribitur. Contra hodie reperiuntur plurimi inter Christianos, qui de loco sepulturae nimis sunt solliciti, sibiq; superstitione quadam excacati, persuadent, locum sepulchralem non parum conferre ad salutem, sepulchra item atque monumenta sumptuosissima curant aedificari, & non contenti eo, quod in vita luyuria nimis fuerunt dediti, post mortem quoque in funeribus & exequiis suis immoderatam cupiunt adhiberi pompam atque luxuriam, ac sumptus fieri profusos & insanos. Verum ut omnibus in rebus, ita hac quoque in re modus est tenendus, vitanda cum superstitio, tum luxuria, tum Cynica etiam & inhumana barbaraque funeris, exequiarum & sepulturae honeste contemptio: denique personarum, moris atque consuetudinis patriae diligens hac in parte est habenda ratio. Constantinum quoque Magnum funeris, exequiarum & sepulturae diligentem habuisse rationem, Eusebius & alij testantur.

Funeris porro Caroli M decus & ornamentum maximū fuit luctus planctusq; civium illius ceu patris patriae optimi & fidelis. mortē de plo-

rantium. Nam Regum, Principum & Magistratum optime de Re-
pub. meritorum obitus perniciosi plerunq; periculosiq; esse solent, quos
maxima plerunq; rerum & politicarum & Ecclesiasticarum mutatio
atque perturbatio consequitur. Et si igitur Poëta ille funera sua no-
luit fletu decorari, tamen lugendi meritò, & fletu luctuq; mediocri ta-
men & moderato, decorandi sunt virorum præstantium & de Rebus-
publicis & Ecclesijs optime meritorum obitus. Hic etiam monendi
sunt Reges, Principes & Magistratus, ut ita se in vita atque mune-
re suo gerant, ut meritò obitus eorum huiusmodi hominum fletu plan-
ctuq; ornentur, non autem sint obitus eorum hominibus, idq; meritò
vel clam, vel etiam palam gaudio ac voluptati, immò ludibrio ac ir-
risui.

Magnum profectò Dei beneficium censerì debet funus & sepulcrum
tranquilla, pacata & honesta, tamen si legimus multorum etiam san-
ctissimorum & religiosissimorum hominum corpora hoc honore, homi-
num iniquitate & improbitate caruisse, insepulta iacuisse, tandemque
auium & animalium aliorum præda fuisse exposita. Nos Deum rur-
sus orabimus ex animo, & ab illo obnixè petemus, ut Henrici M.
postquam is confecto piè laudabiliterq; vita munerisq; huius curricu-
lo ad metam peruenierit, id est, diem suum obierit, anima quidem eius
angelorum, ut ita loquar, manibus cælo, corpus autem maiorum suo-
rum monumentis atq; sepulchris inferatur.

Monumentum porrò in Caroli M. honorem super cumulum eius
extructum fuit, arcus deauratus (qui quidem arcus triumphalis eius
virtutum, rerum gestarum, meritorum de Rebus & Ecclesia præstan-
tissimorum index fuit atq; testis) cum imagine atq; titulo seu inscri-
ptione huiusmodi, breuiter & summatim eius pietatem, virtutes, res
gestas, annum Imperij, ætatis ac mortis complectente.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST COR-
PVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI
IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM
NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS
XLVII.

XLVII. FOELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTUAGENARIUS. ANNO DOMINI D. CCC. XIII. INDICATIONE VII. V. CALEND. FEBRUARII. Sic (ve caceam plurima alia exempla) Constantino M. Romæ in capite viæ Appiæ, ad Palatini montis radices arcus triumphalis (qui hodie adhuc visitur) erectus fuit cum honorifica inscriptione.

Henricus M. propter excellentes virtutes & res gestas, dignus, immò dignissimus est similibus trophæis, monumentis, titulis, honoris ac dignitatis insignibus. Nam ve Carolus M. ita ipse quoq; verus est Imperator, sibi & alijs bene sapienterq; imperans: verè Magnus dici potest & debet, quòd non minus ferè, quàm ille fuit, magnus, immò maximus est genere, virtutibus, rebus gestis, felicitate, hominum internorum & extraneorum gratia, favore & amore, laude deniq; fama atque gloria. His adde, quòd hic ipse Magni titulus ante annos ferè CCC. LI. etiam Ludouico illi primo Duci Borbonio, Pari & Camerario Franciæ (qui Roberti Franci filius, Ludouici S. nepos, Regis huius Henrici M. tritavi auus fuit) ob virtutum & rerum gestarum magnitudinem tributus fuit, vnde idem titulus gentilicio quoque & hereditario iure Regi huic meritò tribuitur. Postremò verè orthodoxus appellandus & censendus, quoniam re etè vereq; fidei nimirum & Symbolo Apostolico, Scripturæ Canonice, Prophetice & Apostolice conuenienter de Religione sentit, & quòd si qua in re errat & hallucinatur, Ecclesiæ secundum canonem Propheticum & Apostolicum iudicantis & pronuntiantis iudicio lubens sese subijcit, ac melius doceri cupit.

Caroli porrò M. mortem (ve etiam olim Constantini M. mortem) per tres ferè annos antegressa sunt portenta atq; prodigia multa admiranda, immò stupenda, quæ partim eius mortis partim maximarum turbarum, malorum, cladum, calamitatum, motuû, tumultuum, atq; bellorum intestinorû, quæ eius mortè consecuta sunt fuerunt præsagia atq; præludia, propter quæ optimum Imperatorem de Repub. de Ecclesiâ, de posteritate sua verisimile est valde fuisse pro pietate sua

follicitum, Constantini quoq; M. mortem multa turba, mina, tenebrae consecuta sunt prodigijs similiter quibusdam atq; portentis à Deo praesignificata. Nam ut ortus, ita obitus clarorum & illustrium hominum ceuluminum signa plerunq; insignia, insolita & inusitata, vel praecedere, vel comitari, vel consequi consueuerunt, ut & antiqua historia, & ipsa nostrorum temporum atq; aetatis historia testatur.

Creberrima itaq; illa Solis & Lunae defectio, illa atrii coloris in Sole septem dierum spatio visa macula, non modò illius (qui orbis Christiani quasi Sol atq; lumen clarissimum fuerat) extinctionem, sed etiam Regni Francici, immò totius Ecclesiae & Reipub. Christianae terras tristesq; tenebras atq; caliginem, hoc est, defectiones, motus, tumultus, seditiones, bella intestina, sanguinaria, impia atq; nefaria, quae eius nepotes & aduersus ipsum Ludouicum Pium filium & successorem eius, ac patrem suum, & inter se ipsos cum maxima sanguinis profusione gesserunt: defectum item pietatis, religionis atque virtutum in orbe Christiano, deniq; foedissimas ignominiae atq; dedecoris maculas, quae cum eius generi atq; familiae, tum toti Reipub. Christianae fuerunt aspersa, apertissimè portenderunt ac praesignificauerunt.

Deinde porticus illius, quam inter Basilicam & Regiam operosa mole magnoq; sumptu construxerat, ruina subita die festo Ascensionis Christi, quid significauit aliud, quàm ipsum, qui Ecclesiae adhuc & Reipub. quasi porticus atq; columna extiterat, ruiturum, hoc est, moriturum esse, multorum item & hominum & aedificiorum ruinam portendit?

Item pontis illius sublicij super Rhenum propè Moguntiam, quam per decem annos ingenti labore, maximo sumptu, mirabili opera ita construxerat, ut perpetuò duraturus esse videretur, subita tribus horis conflagratio, ita ut ne vestigium quidem eius remanserit, cui dubium quin non modò illius, qui adhuc sui populi quasi pons, hoc est, Dux fidelis fuerat, mortem, sed etiam horrenda illa belli domestici & intestini, quod inter filium & nepotes exarsit, incendia praemonstrauerit.

Ab hac fax illa ingens & terribilis, quam in vltima illa sua in

Taxoniā aduersus Godefridum Danorum Regem expeditione ante Solis ortum castra egressus viderat, equi illius casus, ipsiusq; ad terram grauis allisio, illas similiter bellorum intestinorum atque tumultuum faces, casus atque ruinas grauissimas & portentosas procul dubio prae monstrauit.

His adde crebros Palatii Aquensis tremores, frequentes adium, in quibus versabatur, crepitus, Basilicā Aquigranensem (in qua postea sepultus fuit) de caelo fulmine tactā, malig. aurei, quo recti culmen ornatum fuerat, fulminis ictu, dissipationē: quae omnia tremores, pauores, armorum crepitus atque strepitus, fulmina, totiusq; Regni dissipationem horrendam praesignificauerunt.

Pomum autem illud aureum (vt hoc obiter addam) quod Carolus Magnus in Templi Aquisgranensis culmine collocari curauit, signum procul dubio fuit atque symbolum secundum antiquos hieroglyphicum charitatis, pacis atque concordiae, cuius Carolus fuis studiosissimus, vnde symbolum quoque eius fuit, VIRTUS VNITA VALET. Hinc hodie quoque in Caroli Magni statua apud nos, vt supra dictum est, visitur pomum cum cruce inaurata, & illud ipsum hodie quoque est Imperij symbolum (ab Electore seu Septemuiro Palatino Imperatori praeferi solitum) cuius quidem Imperij salus omnis & incolumitas in pacis, concordiae charitatisq; studio consistit.

Ille postremo nominis eius (PRINCEPS CAROLVS) in imagine eius coronae synopsis scripti, eo ipso, quo deceffit anno, paucis ante mensibus deletio miraculosa illum ex hoc mundo tollendum, & ad alterum mundum verè mundum & ornatum, hoc est, ad caelestem illam dignitatem ac principatum euehendum esse significauit.

Huiusmodi verò figuris atque prodigijs etsi Deus populos admonet de futuro Regum ac Principum obitu, ac de plurimis malis & incommodis, quae ille secum trahit, & idcirco ad penitentiam veram seriamque inuitat & allicit: tamen ipsos simul Reges ac Principes monet atque docet, vt non nimium vita fragili, fluxa &

caduca, eiusq; bonis atq; commodis nitantur atq; confidunt, sed ad vitam potius illam cœlestem & æternam toto pectore aspirant & anhelant, eius potissimum cupiditate atq; desiderio tangantur.

Deinde ædificiorum magnificentissimorum, sumptuosissimorum & munitissimorum subitis ruinis ac conflagrationibus eisdem quodammodo Deus exprobrat insanum ac inexplebile, quo pleriq; ducuntur, ædificandi studium, ab eo illos deterret & auocat, eosq; monet, in ædificijs & substructionibus splendidis, magnificis & munitis non nimium ponendum esse spei atq; fiducia, cum illa, longo tempore, maximis laboribus atque sumptibus extructæ, sæpè vel vi tempestatum, vel iniuria & impetu hominum vno momento corruant ac labefactentur.

Venio ad eius Testamentum, quo mentem ac voluntatem suam de bonis suis testatus est, quid de illis fieri, quibusq; illa dari atq; distribui debeant.

Testamentum hoc non iam morti vicinus, & animam iam iam exhalaturus (vt sæpe inter Christianos fieri consuevit) quando de bonis æternis ac cœlestibus, & de salute animæ potius, quàm de bonis & fortunis corporeis & terrenis cogitandum & agendum est, sed 111. ante obitum annis, mente ac sensibus integris & sanis condidit.

Testamentum autem hoc eius verè officiosum, pium ac religiosum fuit, pietatis charitatisq; eius testimonium luculentum, quo non solum liberis et heredibus suis, verùm etiam Ecclesijs, Scholis, earumq; moderatoribus, pauperibus deniq; optimè consuluit.

Omnem etenim pecuniam, vestes, vasa aurea & argentea, multamq; preciosam suppellectilem tripliciter diuisim legauit. Duas partes vni & viginti ciuitatibus metropolitanis Regni, ac earum Episcopis dari iussit, vt illis partim in templis sacris tectis tuendis ac reficiendis, partim in pauperum inopia subleuanda vterentur. Terciam verò partem habita vniuscuiusq; ratione, cum filijs, filiabus, nepotibus, ac neptibus, cum Palatii seruis & ancillis reliquit.

Erant inter ceteros thesauros tres argenteæ mensæ, ac vna aurea eximie magnitudinis. Harum trium vnam, quæ Constantinop. vrbs imaginem

imaginem referebat, ad ornandum celeberrimum beati Petri Templum Romam misit. Aliam, in qua forma urbis Romæ affabrè eleganterque sculpta erat, Ravennati basilica dono dedit. Terciam vero, quæ totius orbis descriptionem continebat, quæ cæteris & operis pulchritudine, & ponderis gravitate multùm præstitit, & illam auream, partim pauperibus, partim filiis suis reliquit.

Testamentum igitur hoc, primò est testimonium & argumentum singularis eius & prudentia & charitatis erga liberos & heredes suos, quibus omnem, quæ post obitum eius existere possent. (ut plerunque fieri solet) litium, contentionum atque turbarum ansam præcidere voluit, quæ causa in ipso Testamento, ut ab Eginharto descriptum est, ab initio his verbis exprimitur. Ut heredes sui omni ambiguitate remota, quid ad se pertinere deberet, liquidò cognoscerent, & sine lite atque contentione sua inter se competenti partitione dividere possent. Hæc eius fuit voluntas atque propositum in condendo hoc Testamento. Hoc exemplum sequi debent omnes parentes atque viri pij & prudentes. Hinc Constantinus ille M. patrem familiæ voluit habere hereticundæ familiæ suæ arbitrium ac potestatem, cum eam ad fratrum consanguineorum aliorumque heredum concordiam tuendam pertinere existimaret.

Papinianus quoque iureconsultus suæ ætatis clarissimus, laudat eos testatores, qui ut discordijs propinquorum sedandis prospiciant, quos communio conciliare solet, bona ipsi sua, quæ ijs relinquunt, dividunt. Hæc igitur ipsa de causa Caroli quoque M. pro pietate & prudentia sua hanc Testamento bonorum suorum divisionem fecit, ut hæredum suorum concordia consuleret, omnemque ijs litium, contentionum ac discordiarum occasionem adimeret.

Deinde idem hoc illius Testamentum testimonium fuit atque documentum egregia illius cum erga Ecclesiam eiusque antistites, tum erga pauperes & inopes, ac proinde erga Deum ipsum, erga Christum de verbo πον charitatis flagrantissimæ. Verè ergò officiosum, pium ac religiosum fuit hoc eius testamentum, quo maiorem profectò Ecclesiæ,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

& pauperum, quàm liberorum atque hæredum suorum rationem habuit: & idcirco Ecclesia atq; pauperibus maiorem quoq; bonorum suorum partem legauit. Laudanda meritò & perpetuo prædicanda est hæc Caroli M. erga Ecclesiam eiusq; præsides, nec non pauperes liberalitas, quam vtiã multi Reges, principes & magistratus imitentur. Hac in parte Carolus M. non modò antiquos illos veteris Testamenti Reges pios, verùm etiam noui Testamenti & Ecclesie primitiue Reges & Imperatores Christianos imitatus est, qui & ipsi Deo, Christo, Ecclesie, hoc est Ecclesie ministris atq; pastoribus, & pauperibus multa & vni & post mortem donarunt, legarunt, reliquerunt bona, & alijs donata atq; legata fidelissimè tutati sunt, ac magno perè cauerunt, ne illa rursus ijs, quibus data fuerunt, adimerentur, & in alios vsus transferrentur, alijs denique donandi atque legandi bona potestatem fecerunt.

Exat Constantini Magni laudabilis constitutio ad populum, cuius hæc sunt verba: Habeat vnusquisq; licentiam sanctissimo venerabiliq; Concilio, id est collegio siue vniuersitati siue corpori Ecclesie, decedens, bonorum quod optauerit, relinquere, & non sint cassa iudicia eius. Hac lege Constantinus ille Magnus sanxit, hæreditates & legata Ecclesijs relinqui posse. Hæc autem, quæ collegio ministrorum & presbyterorum Ecclesie, quasi corpori donari & legari consueuerant, ea non solùm Ecclesie, sed etiam ipsi Deo, Christo donari & legari dicebantur. Ethnicis quoque falsis suis sacerdotibus, & illarum collegijs hæreditates & legata relinquere consueuerunt. Huiusmodi Testamenti in iure fit mentio: cuius hæc sunt verba: Quisquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reitu bonorum meorum, sacerdotij & ἱεροφύλοις & libertis, qui in illo templo erunt, donaria decem die nundinarum. Legatorum, quæ Deo relinquebantur, meminit Paulus Iurisconsultus. Et in nonnullis Vlpiani fragmentis legitur: Senatus consulto principum hæc constitutionibus, nescio quos olim deos commentitios, institui hæredes potuisse. Multiò igitur iustiore de causa huius-

sa huiusmodi legata Ecclesie, quasi ipsi Deo, & Christo legata, laudari debent.

Iustinianus in quadam sua nouella constitutione, quorundam testamentorum meminit, qui Christum instituebant heredem, & interpretatur Ecclesiam eius loci, in qua testator degebat, heredem institutum videri, ea tamen lege, ut eorum illud, quod inde consequitur, pauperibus erogos.

Verisimè autem ac optimo iure huiusmodi dona atque legata, ad Ecclesie Dei & Christi, ceu veri Dei hominumq; mediatoris, cultum atq; religionem tuendam, ad Ecclesie Dei & Christi $\delta\epsilon\alpha\sigma\theta\omega\pi\alpha\iota\varsigma$ ministros, successores, seu vicarios (quibus annuerãdi meritò sunt pauperes & inopes) alendos ac fouendos, ipsi Ecclesie, ipsi Deo, ipsi Christo, vero Deo & homini data, donata, legata, dedicata & consecrata censentur, idq; ipsius Dei, Christi Immanuelis, Ecclesie denique testimonio iudicio atque sententia. Hinc colligitur huiusmodi bona atque dona sacra, diuina & Ecclesiastica non ad prophanos vsus, sed ad religionis cultusq; diuini conseruationem, ad ministerium Ecclesie & Scholæ, ad pauperum sustentationem conferri debere.

Etsi verò hereditates & legata legibus & constitutionibus, ad exëplo Constantini M. primi Imperatoris Christiani, nec non lege diuina & humana Ecclesijs relinqui possunt & debent: tamen statim post Constantini Magni tempora extiterunt sacerdotes & monachi auari, astuti & callidi, qui religionis prætextu, cum ventri potius suo, quàm Ecclesie consulerent, viduas (ut ille ait) auaras venabantur, hereditates captabant, & in Testamentum veluti irrepere studebant. Quamobrem lege lata huiusmodi captatoribus & venatoribus testamentorum ac legatorum frænium fuit iniectum. Huius legi Hieronymus quoque meminit in sua ad Nepotianum Epistola, nec tam de ea conqueri se ait, quàm dolere Ecclesiarum pastores illam auaricia sua insatiabili esse meritos, cui reprimendæ illam necessariam fuisse conficetur. Hæc videtur esse illa lex, quæ libro X. V. l. Codicis Theodosiani extat, Valen-

tiniani Valentis, & Gratiani ad Damasum Episcopum R^o. Edidē-
re etiam aliam deinde legem Valentinianus, Theodosius 11. & Ar-
cadius. Ne viduae diaconissæ quicquā possent Clericis dare, relinque-
re. Hanc tamen 11. post mensibus resciderunt & abrogarunt.

Sapē postea hæc clericorum & Ecclesiæ præsidam auari-
tia legibus fuit coercenda, Et ceriò extat Carol. M. lex, ne arripiant
res, religionis nomine, ab ijs oblatas, quorum liberi & hæredes hac ra-
tione fraudati, talem meritò dicere possent donationem in officiosam.
Et eodem tempore Synodus Cabilonensis, Caroli M. auspicijs coacta,
gratitè reprehendit sacerdotes, qui multis callidè persuadebant, vt
sua Ecclesiæ consecrarent facultates. Scitum est illud Augustini. de-
cima septima quæst. C. vlt. Quicumq; vult ex hæredato filio Ecclesiam
hæredem facere, querat alterum qui suscipiat, quàm Augustinum: v-
bi etiam laudatur eius Episcopi factum, qui testatori cuidam, à quo li-
beros non habente, bona sua Ecclesiæ relicta fuerunt, postquam liberos
præter spem & opinionem susceperat, omnia restituerat. Hodie quoq;
multi religionis specie & similitudine, reuera autem partim errorum
& superstitionum, partim diuitiarum insatiabili inexplebiliq; cupidi-
tate incensi ac inflammati, multos ad inofficiosa testamenta & lega-
ta incitant & impellunt.

Porro in Testamento Caroli M. & Capella, id est ministerij Ec-
clesiastici & Bibliotheca eius, quæ librorum copia dicitur fuisse instrua
Et fit mentio, de qua statuit, vt ab ijs, qui libros illos habere vellent,
iusto pretio redimerentur, pretium deinde in pauperes erogaretur.

Hic rursus 2. in Carolo M. notanda obseruatione & imitatione
digna, nempe Bibliotheca copiosa, siue librorum copia, & benignitas
erga pauperes.

Quantum ad Bibliothecam attinet, constat omnibus temporibus
Reges & Principes potentissimos quosq; Bibliothecarum & publica-
rum & priuarum studiosissimos fuisse. Roma Bibliotheca templis
erant adiunctæ, quo significabant ethnici, religionē sine libris confer-
uari non posse, & arctissimam esse religionis atq; eruditionis coniun-
ctionem.

Etionem. Roma in suo Capitolio habebat Bibliothecam Maiorum: sic enim appellabatur. Augustus propè templum Apollinis extruxit Bibliothecam Græcam & Latinam. Templum Traiani suam habebat Vlpianam, libris optimis refertam. Domicianus cum templum Iouis Capitolini instaurasset, Bibliothecas simul incendio absumptas, maximis impensis reparavit, exemplaribus vndiq; conquisitis, missisq; Alexandriam librarijs, qui describerent atq; emendarent. Tranquillo teste. Smyrnenses, teste Scrabone, Homeri templo Bibliothecam adiunxerunt.

Apud Iudæos olim Regibus Bibliothecæ et librorum sacrorum cura à Deo fuerat commendata. Celebris fuit in Iudæa Bibliotheca Hierosolymitana, quam, teste Eusebio, Alexander Episcopus Hierosolymitanus Ecclesiæ adiunxerat. Item Casariensis, cura & studio, ut idè Eusebius refert, Pamphili martyris collecta. Ptolomæi quoq; Philadelphi Regis Aegypti, in Alexandrina Bibliotheca adornanda, opera atque studium valdè laudatur, qui etiã sacra Biblia singulari Dei consilio & beneficio conquiri, & in linguam suam transferri curavit: Reges quoq; Attalici Pergami egregiam Bibliothecam instituerunt. Habuerunt etiam Reges & principes suos bibliothecarios, et quidem magno habuerunt in precio & honore, quorum opera in Bibliothecis ordinandis, instituendis, digerendis, augendis et locupletandis vsi fuerunt, ut Augustus Caium Melissum (ut hodie illustrissimus Elector Palatinus Paulum Melissum Poëtam nostræ ætatis nobilissimum & doctissimum) Iulius Cæsar Marcum Varronem, cui vni viventi statua in Bibliotheca fuit posita. Constantinus M. Eusebiũ, Ptolomæus Philadelphus Demetrium Phalerium. Franciscus I. Rex Galliæ literarum pater & patronus optimus in Bibliotheca illa Fontanis belæque instituenda, augenda & ornanda, maximos sumptus fecit. Spermus Henricum M. Regum & Imperatorum clarissimorum, & inprimis prædecessorum maiorumq; suorum exemplo laudabilissimo, ubi maior ei erit facultas atq; ocium, in Bibliothecis sui Regi copiosissimis & instructissimis non solum tuendis, sed etiam augendis, & locu-

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO,

pletandum nulli operæ, studio atq; impensis parciturū, cūm literarū ac literatorū (quorū hæc sunt arma atque organa) amore atq; studio maioribus ac prædecessoribus nibilo sit inferior, minimeq; cedat.

Hoc porrò Testamentum paternum Ludouicus Pius cognomine eius filius, hæres atque successor in Regno Francico & Germanico statim post patris obitum, initio Regni sui, pro singulari sua pietate quàm celerrimè poterat, vt Eginhartus scribit, summa deuotione, & vt Auentinus loquitur, Germanica fide adimpleri curauit, bona soluit, sororibus quoq; legata seu testata representauit. Id Rex & Imperator ille fecit consentaneè ac congruentes iuri legiq; naturali, diuinæ & humanæ. Hinc in lege illa XI. tabularum Romana scriptum erat: Vti quisq; legasset, ita ius esto, & Cicero in publicis actis: nihil est lege grauius, in priuatis firmissimum est testamentum.

Extat etiam Constantini M. Constitutio supremæ voluntatis liberum stilum esse debere et licitum, quod iterū nō redit, arbitrarium.

Hac de causa Veneti in primis laudandi, qui in testamentis sacris testis tuendis, valde sunt religiosi, & idcirco certum instituerunt magistratum supremæ dignitatis, qui D. Marci procuratores appellantur, qui Duces, vbi Princeps ipse diem suum obiit, declarare solent. Horum munus est præcipuum, vt nimirum testamenta summa fide tueantur ac colant, & ea quæ illis continentur, exequi curent. Horum fides tantū breui eluxit, vt etiam apud exteras gentes plerique viri principes & sœmina eos tutores suos esse voluerint, vt testis est Egnatius lib. 6. Cap. 6. cuius munus est dare operam, vt testamenta non rumpantur, aut violentur, sed inuiolata conseruentur.

Vt igitur Ludouicus Pius pro pietate sua paternæ huic postremæ voluntati paruit, & obsecutus est, ei citra motam & tergiuersationem vllam plenè cumulateque satis fecit: ita omnes liberos decet parentum suorum cūm viuorum, cūm mortuorum voluntati, ac præsertim illi vltimæ & supremæ piæ religioseq; obtemperare, quod nisi fecerint in grauißimam Dei offensionem, iram atque furorem incurrunt. Quemadmodum autem laudabilis fuit Ludouici Pij in testamento &

voluntate.

Voluntate paterna servanda & implenda pietas, ita detestabilis & inexpiabilis est eorum liberorum impietas atque scelus, qui testamenta et supremas parentum suorum voluntates negligunt, rumpunt, rescindunt, violant atque ita suorum parentum quasi manibus immensè insultant.

Quantum ad Henricum Magnum attinet, nos primò Deum precabimur, ut illi quoque Testamentum pium, officiosum & religiosum condendi facultatem impertiat, quo quidem partim heredum & successorum suorum legitimorum, partim totius Regni Gallici & Navarrae salutem, incolumitati atque dignitati optimè sit consultum. Deinde quemadmodum Ludovicus Pius patris sui Testamentum ac voluntatem supremam sanctè religioseq; servavit & implevit: ita quoque Henricus Magnus cum agnati, affinis et prædecessoris sui (quem non solum ut fratrem amavit, sed veluti patrem suum coluit & observavit constantè) supremam voluntatem adimplere & exequi sedulo studeat, quod acta eius quotidiana satis testantur, cum quorumvis aliorum testamenta ac voluntates ultimas rationi, iuri divino & humano consentaneas & vult & curat studiosè religioseq; servari, minimeq; negligi ac violari.

Quod ad Caroli M. Canonizationem, ut vulgò appellatur, attinet, de illa Auentin. sic scribit. An. Christi Servatoris nostri M.C.LXVI. Indictione XIII. Imper. Friderico primo Cas. Augusto imperante Carolus M. in numerum cælitum relatus est. Morem ritumque gentilitium imperatores in divos referendi (qui Græcè θεοποίησις, id est, Deificatio, Latinè Consecratio appellatur) graphicè copioseq; describit Herodianus, qui mos ad Christianos promanavit. De hac autem canonizandi, siue homines in divorum numerum referendi consuetudine quæ ipsius Caroli Magni fuerit sententia atque iudicium, ex illius verbis, quæ hic subiungam, liquidò constat. Illa autem deprompta sunt ex libri primi capite tertio, operis eius conscripti adversus Iconolatriam, hoc est, imaginum cultum, quo Irenem & Constan-

tinum Imperatorē grauiter culpāt, quōd gesta siue scripta sua diualia nuncuparint, & pluribus docet diui nomen non nisi Deo aut ijs, qui falsō dij existimantur, tribui. Verba eius animaduersione dignissima hęc sunt: Mundanarum quarundam artium inuētores & vrbium conditores, vel sceptrā imperialia retinentes, post moriē, in deos credebantur transferri, et diui vocabantur, & simulachra illorū dij nuncupabantur. Mendax nomē diuale nō immeritō est, q̄ peccatores pro suis meritis æternis supplicijs mancipatos diuinitatē astruere nititur esse adeptos. Cesset igitur, cesset falsi nominis ambitio, destituatur antiqui erroris vestigium, fateatur cœca superstitionis vocabulum, abdicetur procacis nominis supercilium, pellatur à fidelibus in diuos transferendorum hominum gentile mendacium. Iam veritas de terra orta est, iam ortus est fidelibus sol iustitiæ: iam qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, iam habitantibus in regione vmbrae, mortis lux orta est. Omnia falsa, veritate veniēte cassata sunt. Nam si falsorū deorū gentilis opinio falsa est, post mortem in diuos transferendorum hominum fabula falsa est, diualis nominis nuncupatio vana est. Si igitur falsorum deorum gentilis opinio falsa est, diualis quoq; nominis appellatio vana est. Liquidō ergo patet, rem falsam falsum nomen habere, & falso nomine eos, qui veritatis discipuli sunt, nuncupari non debere. Nam etsi qui forte catholici defunctos quosque diuæ memoriæ nuncupasse vsq; reperiantur, manifestum est, eos vsu fuisse socraticos gentilitatis, & vanitatis. Sed hęc & his similia Romana potius ambitio, quàm Apostolica admisit traditio. Nos deniq; qui & veritatis sectatores, & ab ipsa veritate redempti sumus, sicut spreuimus gentilium deorum mendacium, spernere debemus gentilia vocabula, Apostolo docente, qui ait: Quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? A qua conuentione, ipso annuente, liberemur, qui nos ereptos de tenebris & vmbra mortis, transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionem peccatorum.

Ex his

Ex his igitur verbis luce meridiana clarius apparet, Carolum M. hunc homines defunctos in diuorum numerum referendi morem seu gentilitium suae ethnicum & idololatricum improhaste.

Nos Deum precabimur, ut Henricum M. post longam, diurnam & felicem vitam ex Regno hoc terreno, caduco, fragili, quod innumeris expositum est molestiis atque periculis, in Regnum illud caeleste & aeternum, omnis mali, miseriaeque expers, omnium bonorum genere cumulatam, & ex hac mundi hominumque colluue tandem euocatum, in caelum, hoc est, Dei, angelorum, hominumque electorum caelum caelestem transferat, ut una cum illis aeterna, incomprehensibili & ineffabili illa voluptate ac beatitudine fruatur, ad quam, ut illo, sic nos quoque toto pectore anhelare semper & adspirare debemus.

Sequitur postremum nostri huiusce tractatus caput, nempe Caroli M. successor. Is fuit Ludovicus Pius cognomento, legitimus eius ex Hyldegarda secunda uxore filius, iam antea, eo adhuc viuo, cum sua, tum Procerum Regni voce unanimes atque consensu iustus legitimusque eius in Regno successor declaratus, & Augustus ac Imperator salutatus. Optima, inquit Cicero, hereditas a patribus traditur, omniumque patrimonio praestantior, gloria virtutis rerumque gestarum. Sic Ludovicus Pius cognomine patri suo gloriosissimo successit, non solum in Regni, in pecunia, in bonorum, sed etiam laudis atque gloria patrimonio, quod omni auro, argento, gemmis, thesauris atque gazis longe praestat.

Nos Deum assidue precari debemus, ut Henricus quoque M. post obitum, seu abitum atque migrationem ex hoc terreno & corporeo Regno, ad Regnum illud caeleste & aeternum, post se relinquat aut filium, aut alium successorem in hoc Regno Gallico & Narzarenno sui similem, hoc est, & nomine & re ipsa Pium, cui Reipub. Regni, Ecclesiae, patriaeque totius salus ac dignitas cura sit atque cordi.

Hac habui, quae de clarissimorum horum Regum & Imperatorum comparatione hoc tempore pro tenui mea facultate dicerem ac scriberem, quae oro quae solemus, quosus lectores, ut pro singulari sua bu-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO.

manitate aequi boniq; consulere, & bonam in partem, vt bono animo à me sunt scripta, interpretari velint.

Deum precabimur, vt quemadmodum olim Carolum illum M. ad summam eius senectutem, atq; adèd ad extremum vsq; vitæ spiritum, gratia & benignitatis suæ aura esse profecutus, illumq; ex innumeris periculis extraxit, & saluum incolumemq; conseruauit: ita quoq; hunc eius agnatum ac successorem (quem similiter ab ineunte ætate ex insuitis periculis mirificè eripuit, & in vita contra plurimorum ac potentissimorum hostium suorum vim, impetus, consilia, conatus, insidias atq; technas conseruauit) in gurgite adhuc periculorum versantem diuino angelicoq; suo satellitio atq; præsidio in posterum quoq; protegat, tueatur ac defendat.

Postremò quemadmodum Carolus M. vnà cum suis & maioribus ac prædecessoribus, & posteris ac successoribus cum vniuersam Rempub. Christianam (cui tunc temporis pleriq; orbis terrarum & Orientalis & Occidentalis Reges atque Imperatores infensissimi ac infestissimi fuerant) cum speciatim nostram Heluetiam, ac præcipuè Tigurinam hanc nostram ciuitatem atq; Ecclesiam incredibili cura, amore, studio, beneuolentia, beneficentia seu munificentia potius esse profecutus (cuius vestigia in ciuitate & Ecclesia nostra habemus ad omnem memoriã clara & illustria) ita quoq; faxit Deus Opt. Max. vt Henricus quoq; M. Rex Gallia atq; Nauarra Christianissimus & augustissimus, Caroli M. agnatus, gentilis successor, heres ac imitator in pio, beneuolo, benigno & clementi hoc suo cum erga totam Heluetiam, Rhetiam, Valesiamq; tum erga Rempub. & Ecclesiam nostram Tigurinam animo (quem non literis tantum & verbis, sed etiam re ipsa atque factis multifariam declarauit) perseuerare, & vniuersam nostram patriam fidei clementiaq; sua commendatam semper habere dignetur,
Amen, Amen, Amen, &c.

F I N I S.

Vincere posse hostes, haud parua est gloria Re-
gis:
At se posse ipsum vincere, maior ea est.

TIGVRI

APVD IOANNEM VVOLPHIVM TYPIS
FROSC. ANNO M.D. XCII.

1515519 No 0

V.
The

THE
... ..

waſſer ſceppen. **O**ec ipſe vult te
in halle dmech man. **D**at is bekerem
in de bigte mit zu grude. **D**at du op
as vil ind as lange bis gewelst. **A**s
leyuunde waſſere neit gedronck. **E**n
mogin te du werde. **V**nde ynf **E**an
de. **D**ac ſina dine vime ſinne. **N**a de
te. **H**oe der gebuichit na dme geluf
te. **J**ich des leyuunde diwnes vndou
it. **M**it dme ſmliger vs wntex.
it geſtande hais vnoz deligen. **D**an
ich zu mir wider vmb. **V**lich wol.
Hey ſprichit ouch durg de dme pro
na in dyme vierde capitel. **I**nde be
it. **D**a van du inde ſprichit. **J**eh ſa
dacht mine vder weulda vmingat.
gebedt. **D**at du mir olta hain ge
we beſtan eydiſte wim. **V**m van
a van engaddi. **I**nde ſprichit da gro
en hey an den vmingat gelacht
yn in vmbte gegraun. **I**nde eyne
eyne zu in gemachis. **I**nde eyne
buwit. **I**nde dy ſeyne drus ge
hey dit ſprege. **I**n deme volke.
ille. **A**s hie mit bis an dat ende
du bilte mir alſul buiter wurd.
bracht buiter wim luren hain.
Inde hais mir vult de eydelin wim

waſſer onige vndure. **D**at ſolde deme ind
alle ſaen vunde eyn vndeliche rinde vñ ſey
en mache. **R**epleti ſt omis. **S**i ſint alle er vult
mit deme heyligeme geiſte. **H**ye mach da demme
zu moede ſin. **D**es heytse vñ ſele. **I**nde grunt vl
wendich ind ſuwendich. **A**s zu male durre ind
ſtraf ind genadelois mimmeloys is bleiſe. **I**nde
des vnsprechelichen ouertrifige trouſis. **S**u lo
lin vñ pruuen wat vns is dorn ſte. **D**at vñ
delin ouerweerdigen heyligen geiſte mugin
mſayn. **D**ie neite ind dy alre hoyſte bereidū
ge. **I**n zu entphen. **D**er moys hey ſeluer mache
ind werke ind. **A**s hey moys dy ſtat ſeluer bevi
din zu eme ſeluer ind moys ſich ſeluer ouch mit
ſayn in de. **A**s. **D**at is in ſin werke mit deme
dat hey de. **A**s bereidt ſich ſeluer zu oncfane. **D**er
heylige geiſt hait zuel vte mit deme dat hey
den. **A**s bevedt. **D**at eyne is dat hey ydel. **D**at
ander is dat hi vult. **D**at ydel. **A**s vte ind. **A**s
vil. **A**s hey idel vunt. **D**ede ydelgeit is dy iſte
ind. **D**er groiſte bevedige. **D**en heyligen geiſt
zu tacphen. **V**ant rechtse as vte. **I**nde as vil
as dy. **A**s geudelt is. **A**s vil in as vil. **M**e is hey
intendic. **V**ant ſal man eyn vas vullen
so mois zu iſte vs wat deme was ſal wim dū
so mois dat waſſer vs. **V**ant zwei maten
liche dmech. **I**n mogin neit in eyne ſtat ge
ſin ſal vñ. **I**n. **V**aſſer mois va node vs.

